

AĞITLAR

Yaşar Kemal 1923'te Osmaniye'nin Hemite (bugün Gökçedam) köyünde doğdu. Komşu Burhanlı köyünde başladığı ilköğrenimini Kadırlı'da tamamladı. Adana'da ortaokula devam ederken bir yandan da çırcır fabrikalarında çalıştı. Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu, 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı Ağıtlar I yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadırlı'ya döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951 - 63 arasında Cumhuriyet gazetesinde fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bü"arada 1952'de ilk öykü kitabı Sarı Sıcak'ı, 1955'te kendisine büyük bir ün kazandıran ilk romanı ince Merited'i yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Par-tisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmaya uğradı, 1967'de haftalık siyasi dergi Ant'm kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974 - 75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derne-ği'nin ilk başkanı oldu. 1995'te Der Spiegel'de yayımlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, akları. Aynı yıl Index on Censorship'te yayımlanan "Türkiye'nin Üstündeki Karabulut" başlıklı yazısı dolayısıyla 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildi, cezası ertelendi. Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerine nüfuz eden kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal 1973'ten bu yana Nobel Edebiyat Ödülü adaydır. Yaptıkları kırka yakm dile çevrilen Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödölün yanı sıra yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca Ödülü (1982), Legion d'Honneur nişanı Commandeur payesi (1984), Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres Nişanı (1993), Premi Internacional Catalunya (1996), Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün (1997) de bulunduğu 19 ödüle değer görüldü.

YAŞAR KEMAL

AĞITLAR

RESİMLEMEN

ABİDİN DİNO

FOLKLOR DERLEMESİ

İSTANBUL ORHAN KEMAL İL HALK KÜTÜPHANESİ ÖDİVİÇ VERME BÖLÜMÜ

Kayıt So 1

V«Mlf No :

İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları -1993 Edebiyat - 587

Ağıtlar / Yaşar Kemal Resimleyen: Abidin Dino

Kitap Editörleri: Elif Nur Onbay - Tamer Erdoğan Düzelti: Belgin Sınal

Kapak Tasarımı: Yeşim Balaban

Baskı: Şefik Matbaası Marmara Sanayi Sitesi M Blok No: 291 İkitelli/İstanbul

1. Baskı: 1943, Adana Halkevi

1992-2003, Toros Yayınları, Adam Yayınları

YKY'de 1. Baskı: İstanbul/Ocak 2004

ISBN 975-08-0748-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2003

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi AŞ.

Yapı Kredi Kültür Merkezi

İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul

Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23

Bilgi Hattı: (0 212) 473 0 444 <http://www.yapikrediyayinlari.com> e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

İnternet satış adresi: <http://www.estore.com.tr/bulvar/yky> www.teleweb.com.tr

İÇİNDEKİLER

Ağıtların İkinci Baskısı İçin Birkaç Söz • 11

Yaşar Kemal Bir Uzun Yürüyüşür Sevgi Dolu/ Abidin Dino • 13 Ağıtlar Üstüne • 22

AĞITLAR I

Önsöz • 57 Ağıt Ne Zaman, Nerede, Nasıl Söylenir?» 58

Ağıtlar • 62

Lügatçe ve Birkaç Söz • 119 Faydalandığımız Kimseler • 122

AĞITLAR II

Ağıtları 1939-1942 yılları arasında derlemeye başladım. Doğduğum köy olan Hemite köyünde (şimdiki adı Gökçedam) ölümlere ağıt yakılırdı. Bu gelenek çocukluğumdan bu yana sürüp geliyordu. Bir de Torosların ardından Çukurovaya Avşarlar iniyorlar, yazın pamukta, çeltikte, orakçılıkta çalışıyorlar, kışın da kışlıyor, kök söküyor, çift sürüyorlar, ark kazıyorlardı. Bu Avşarlarda da ağıt geleneği olduğu gibi sürüyordu. Onların ağıtlarını da bizim ovanın kızları, aşıkları öğreniyorlardı. Toros-larda, Maraşın Andırın ilçesinin Gökahmetli köyünde iki kız-kardeş yaşıyordu. Bunlardan birisinin adı Hasibe Hatun, ötekinin adı Telli Hatundu. Hasibe Hatun Kadırliden Mustafa Ağa ile evlenmiş, ovaya inmiş, Telli Hatunsa köyünde kalmıştı. Bu iki kız kardeşin ailesi Torosların soylularındandı. Dağlarda, ovada ağıtçılıkta büyük ünleri vardı. Onlar hangi ölüye ağıt yakmaya gitmişlerse o ölü sağlığmdakinden de çok değer kazanıyor, saygınlanıyordu. Onların ağıtları dillerden dillere de dolaşırdı. Ben ilk ağıt derlemelerini Hemite köyünde yaptım. İlk ağıdı Medine Mustafanın karısı Kara Zeynepten aldım. Sonra Hasibe Hatuna gittim. O bir aşıkta da. Ondan da hem kendi, hem de başkalarının ağıtlarını yazdım. Toroslara Telli Hatuna gittim, kendi ağıtlarını, Avşar ağıtlarını derledim. Sonra Toros-ları dolaşmaya başladım. Yaya, elimde kiraz ağacından bir değnek, köy köy dolaşiyor, önce köylülere Osmaniyenin Gebeli köyünden Murtazadan, Küçük Memetten, Kazmacalı Güdümen Ahmetten öğrendiğim Koroğlu hikayesini anlatıyor, köylülerle

11

yakın ilişkiler kuruyor, ondan sonra da kadınlardan ağıtlar derliyordum. Bu sıralarda da şiirler yazıyor, yayınlıyordum. 1940 yılında Arif Dino, Abidin Dinoyla tanıştım. Ağıtları, derlediğim birkaç tekerlemeyi Abidin Dinoya verdim. Abidin Dino ağıtlara, tekerlemelere hayran kaldı. Ağıtların yayımlanması için çok uğraştı. O zamanlar Ferit Celal Güven Halkevleri Genel Başkanı ve Adana Milletvekiliydi. Abidin Dino bu ağıtları Ferit Celal Güvene verdi. Ferit Celal Güven, ilk ağıt derleyenlerdendi. Folkloru, o çağın politikacıları yabancı değillerdi. Ya derlemeler yapmışlar, ya bir derlemeciye yardım etmişlerdi. Topladığım ağıtların küçük bir kısmını Ferit Celal Güven o günlerin Adana Halkevi Başkanı Basri Arsoya verdi. Kitap da 1943 yılı güzünde "Ağıtlar I" diye yayımlandı. Bölgede o kadar çok ağıt vardı ki, her kadın o kadar çok ağıt biliyordu ki, ben de kadınlardan ağıt derlemenin yolunu öylesine ustalıkla bulmuştum ki, ağıtlardan ciltlerle kitap yayımlayabilecektim. Şimdiden elimde birkaç kitaplık ağıt daha vardı. Halkevi her yıl bir ağıt kitabı çıkarmayı tasarlamıştı. Ben de Halkevinden aldığım o paralarla yeni folklor derlemeleri yapacaktım. Nedense birinci kitaptan sonra o iş suya düştü.

Sonra 1946 yılında ben Türk Dil Kurumuyla anlaştım. Ağıtları, tekerlemeleri onlara verdim. Kitap yapacaklardı, onlar da yapmadılar.

1979 yılında İsveçteydim, yurda ne zaman döneceğim de belli değildi. Arkadaşım Alpay Kabacalıya mektup yazıp ondan Türk Dil Kurumundan ağıtların, tekerlemelerin bir kopyasını almasını istedim. Alpay Kabacalı bu isteğimi yerine getirdi ve ağıtlar, tekerlemeler elime geçti. Araya bir roman üçlüsü girdi, ağıtlarla bu yıllarda uğraşmadım. Üçlü bitince Ağıtlara başladım, Alpayla yayına hazırladık. Tekerlemeleri de, başkalarının derlediği, beğendiğim örnekleri de katarak yakında yayımlayacağım. Bu arada epeyce zorluk çekerek ağıtları, tekerlemeleri gün ışığına kavuşturan yazar arkadaşım Alpay Kabacalıya teşekkür ederim.

10.6.1991, Basınköy Yaşar Kemal

12

Yaşar Kemal Bir Uzun Yürüyüşür Sevgi Dolu

Ödüllerden pek hoşlanmam. İnsanoğlu yarış atı değil ki ödüllendirilsin. Hele sanat konusunda kim birinci, kim sonuncu, bunu kestirip atmak olanaksız gibi bir şey. Öyleyse neden bunca seviniyorum Yaşar Kemal'e Paris'te verilen "Yılın En İyi Romanı" ödülüne? 1979 yılına girerken Maraş albastısı yüreklere yeni çökmüştü ve denilebilir ki bize mutluluk verecek haberler dünyada pek kıttı.

Nicedir "ekonomik ambargo"nun diğer alanlara da sıçradığını sezmek elde değildi ve bu yüzdendir ki Yaşar'ın ödül kazanması, haberin birdenbire Paris'te patlak vermesi ile sanki birbirini kovalayan zincirleme tatsızlık, dert, felâket dizisi kopmuş, arkasından olumlu bir sürenin başlayabileceği duygusu baş göstermişti. Memleketimizi kimi içerden, kimi dışardan hor göstermek için yarışırken, bir sanat değerimizin Avrupa ve dünya çapında onaylanması, milletçe paylaşılacak bir başarıydı, övüncüydü hepimizin.

Ödül sadece bir imge, ya da simge diyeceksiniz... Simgelerin, imgelerin önemini sakın azımsamayın. Yaşadığımız 20. yüzyılın sonunda imgeler, simgeler, top tüfek, endüstri kuru-

13

kışları, enerji kaynakları vb. kadar etkilemekte insanları. Çeşitli kavgalarda haberleşme araçlarının işlevi öylesine önem taşıyor ki, bu yoldan yaygınlaşmış tek imgenin, simgenin vurucu gücü, sayısal niteliği ile orantılı olmayan bir güç taşıyabiliyor, çarçabuk yayılıyor; siyasallaşıyor açıkçası.

Dünyanın en saygın ve ünlü kitabevinin başkanı Claude Gallimard'la Fransız kitapçıları, 31 Ocakta Paris'te, yüzlerce gazeteci, yazar ve aydın kişiler önünde Yaşar Kemal'e "Yılın En İyi Romanı" ödülünü verirken -şimdiden biliyorum-eşim Güzin ve ben, az gidip uz gidip, 37 yıl öncesine dönerek bir arpa boyu yol gidip, birdenbire Çukurova'da bulacağız kendimizi...

Gözümüzün önüne, bir deri bir kemik, köylü delikanlının biri çıkacak. Adı Kemal Sadık Göğceli. Hemite köyünden gelmedir. Dağ bayır dinlemez, köyünden, dağ köylerinden, obalardan, ovalardan, kasabalardan ikide kopup gelir Ada-na'ya, çöker önümüze, ağıtlar, türküler, destanlar serer buruşuk sarı kâğıtlar üstüne yazılmış.

Peki neden toplamıştır bunları? Anadolu bacılarının hep birlikte yaktıkları ağıtların yazıcılığını üstlenmişti, bu zorunluluğu duyuyordu, esnek ve kararlı yazısı ile. O hızla koşup geliyordu tabana kuvvet, sanki kaderi ile kaderimiz buna bağlıymışçası-na... Önümüze serdiği söz dizileri, Çukurova kadınlarının ölüm karşısında uyaklı sözleri, bağırtıları, dövünmeleri idi. Sanki ölenin, vurulanın, ezilenin yitikliği, söz kalıplarına dökülünce, yok olmaktan kurtuluyordu.

Ağacı, otu, çiçeği, böceği, kurdu kuşu, ırmağı, pınarı, yılanı, çıyanı, serçesi, kartalı, ceylanı, camuzu, çakalı, çorçocuğu, avradı, tutması, yanaşması, elçisi, parababası, körtopalı, çiftçi basısı, ırgatı, işçisi, yarıcısı ile büyük değişimlerin içinde bulunan Çukurova'nın avaz avaz ağıtlarından sorumluydu bu çocuk. Bu sorumluluğu paylaşmak için Göğceli, ilk ağızda bizi seçmişti nedense, üç beş kişiyi ilkin. Tartışılacak bir yönü yoktu bunun, işimiz, gücümüz, yorgunluğumuz, uykumuz, kendi derdimiz nолursa olsun, kışın çamurlarını, yazın tozlarını saçarak delikanlı sökün ediyor ve hemen orda, oturduğumuz kümes misali barınak odamızda ya da Türk Sözü gazetesinin gümbür gümbür işleyen baskı makinesinin yamacında, daha olmazsa ayaküstü sokakta bizi kısıtıyor, tepkimizi merakla bekliyordu.

14

Her getirdiği söz yumağı akıllara durgunluktu. Dehşetli acı, dehşetli güzel. Delikanlı, köylü usulü büzülüp çöküyor, ya da bir duvara sırt veriyor ve izliyordu şaşkınlığımızı, hınzır ve sevinçli. Halkın yarattığı büyü sözler bizi duygulandırdıkça, sardıkça, coşturdukça delikanlının sipsivri yüzünde, burgu burgu cin gibi bakışında koskocaman bir sevinç beliriyor, bir kahkaha atıyordu. Ağıtları toplamak, ölümle kavgaya tutuşmak gibi bir şeydi. Yitebilecek olanla, yitenle, ölümle, yok olmakla bir yarışma.

Kurtarmak gerekti Çukurova ve de Toros doğasının, insanının söz serüvenim.

Söz sözden ötedir elbet, önemli olan sözlerin yaşantı gücü, kavgaya gücü, düş gücü. Göğceli de sezinliyordu bunu besbelli ve bu yüzden kilometrelerce yürüyüp, dağ bayır koşup ne kurtarırsa kârdır kuralınca, önce ağıtları, sonra da türkülerini, koşmaları, destanları, Çukurova'nın tüm uyaklı uyaksız söz çeşitlerini, tekerlemelerini, küfürlerini "avlıyordu". Folklor derlemesi filan değildi bu iş, hayat memmat işiydi, özbeöz malını kurtarıyordu Çukurova'nın, sorumluydu kuşa kurda karşı, şaka değil. Biliyordu ki gün gelir, sigaya çekerler adamı, "lan hırpo, nerdeydin, neden yazmadın bizi?" Böylece söz avlıyordu Toros eteklerinde, Gâvurdağı'nda, ormanlarda, bataklıklarda, pirinç tarlalarında, nadaslarda, felhanlarda. Bunu yapabilmek için Göğceli yürüyordu tabana kuvvet, boyuna yürüyordu, topladığı dizelerle yürümek arasında doğrudan bir ilişki vardı. Bir sözcük on adım, bir adım karşılığı, bir tümce kilometreler karşılığı olabilirdi yerine göre.

Erenler bir tek söz duyma uğruna az mı yürürlerdi Horasan'a, Kahire'ye dek, ya Çukurovalı Karacaoğlan az mı yürümüşü, tüm Yürükler, Türkmenler... Ovalardan yaylalara, yaylalardan ovalara in çık, az mı "koşmalar", maniler düzmüşler-di yol boyunca? Bizim edebiyat dediğimiz bir uzun yürüyüş. Göğceli bu okulun öğrencisiydi. Ayakları ile uyakları ölçüyordu, tıpkı Bursa'daki tutsak şair gibi. O şair Uludağ dibinde, tutuklular evinde, daracık bir odada "volta atıyordu" şiir nöbetine tutulunca, arı gibi vızıldayarak beş adım atıyor, duvara çarpacak oluyor, derken haydi öbür duvara!.. Şiir üretiyordu

15

her gün, kısa adımlı gitgellerle. Hızlı gitgellerle "İnsan Manzaralarına girişiyordu beriki 1941 yılında. 15 yıl boyunca voltalarını, mapusane yürüyüşlerini ölçecek olsak, uç uca koysak voltalarını, kalıbımı basarım ki birkaç kez dünyayı sarar aldığı yol...

Göğceli, nâmi diğer Yaşar Kemal de az yürümüyordu. Ona "Türküler Müfettişi" adını takmıştım. Bu sefer de işi azıttı, kendi düzdüğü şiirleri getirmeye başlamıştı, tazı gibi koşup Kadir-li'den. Osmaniye'den, Seyhan'dan Ceyhan'dan kopup gelerek... Yeni çeşit bir aşıkta, sazsız. Çağdaş şairlerden haberi yoktu sanılmasın, Çukurova'ya gelmemizden önce İstanbul'da çıkardığımız tüm dergileri, dergicikleri bulmuş okumuştum. Herkesi tanıyordu. Düzyazıya da merakı vardı ama, kendini daha denememişti bu yolda. İlk şiirlerinde, anımsadığım kadarı ile, doğa ağır basıyordu. Bunun böyle olması, Çukurova'yı, Toros'u bilenleri şaşırtmaz. Burda doğanın ezici bir baskısı vardır insanoğlunun üstünde.

Karacaoğlan'm bunca doğaya banmış dizeleri nerden fıskırıyorlardı?

Öyle bir doğa ki, efsanelere göre ölümüne bile çare bulunurdu; Lokman Hekim bu bölge otlarından faydalanıp hastaları iyi etmişti, Lokman Hekim'den önce Dioskorides buralarda aynı işi yapmış, ölümüne oyunlar oynamıştı.

Hem de, bitkiler nasıl gür fıskırıyorrsa Toros eteklerinde, Çukur'da sözcükler de öyledir, öyle fıskırır silme güzel.

Biliyorum, doğa bir yana, tarihsel nedenleri var bu birikimin, insan selleri kelime tortularını bırakmış ve bunlar Toros imbiklerinden süzüle süzüle en arı Türkçeyi meydana getirmiş. Bir zamanlar şakamsı öğütlediğim "Çardak köyü Türkçesi"nin nedeni bu. Benimsenmesinin nedeni bu. Örneğin dil sevdalısı her Fransızın daima söylediği "en güzel Fransızca, Loire ırmağı çevresindedir" sözü, hiç de yadırganmaz Parislilerce... İstanbul'da Süleymaniye Mahallesi'nde ya da Beykoz'da (Orhan Veli'nin köyünde) Türkçe az mı güzel? Değil, ama, Türkmenlerden gelme sözcük ve tümce kuruluşu da yabana atılamaz. Hem İstanbul Türkçesi dediğimiz dil, 1453'ten sonra Fatih'in tüm Anadolu bölgelerinden getirdiği toplulukların lehçeler kaynaşmasından, bileşiminden meydana gelmedi mi?

16

Diyeceğim şu ki, yaman süzgeçlerden geçerek oluşmuş bir dilden faydalanıyordu Göğceli. İyi bir taban...

Aylar geçiyordu. Bata çıka, düşe kalka sözcük avına devam ediyordu kan ter içinde delikanlı. Arada bir, az "harçlık" edinmek için surda burda, pirinç tarlalarında ya da biçerdöverde, daha olmazsa mahkeme kapılarında "yazıcılık" ediyor, beş on kuruş kazanıyor, son hızla tükettiği ayakkabılarını yeniliyordu. Böylece Adana'ya gelebiliyordu bir süre. Köylü istidaları yazmak belki "şiirsel" değildi, fakat dinlediklerini yazıya dökmek, kupkuru ve edebiyatsız yazmak öğreticiydi; ayak basıyordu kuru gerçeğe, olaylara, kurallara, direnç ve baskılara. Gün geçtikçe akli yatıyordu düzyazıya. Gerçeğin şiirine giriyor, erişiyordu.

Şiirden düzyazıya geçişte, belki bir ölçüde başka etkenler de vardı. Hemite'nin arka dağlarında rastlanan kimi iri heykellere benziyordu Arif Dino ve bu bilge adam, Göğceli'ye Don Kişot romanını örnek almasını öğütlüyordu, roman yazmasını istiyordu. Roman türünün ana-babasıydı Arife göre Cervan-tes'in Don Kişot'u. Arifin yorumları Lukacs'm yorumlarından pek farklı değildi. Göğceli'ye "Kederli Suratlı Şövalye"nin çağ değişimi niteliğini anlatıyor, bölüm bölüm yorumluyordu. İstanbul Edebiyat Fakültesi'ndeki asistanlığını yüzüstü bırakıp Adana'ya gelen Güzin Dino (yeni evlenmişti) Göğceli'ye Stendhal, Balzac, Flaubert'i bağıra çağıra okutuyor ya da anlatıyordu zorla. Sevmediğinden değil o yazarları, fakat Çukurova'n delikanlı o kadar doluydu ki, Fransa'nın 19. yüzyıl insan ilişkileri onu sabırsızlandırıyordu biraz. Ama örneğin Balzac babanın sosyal bir durumu kısıvrak yansıtmayı, onu etkilemiyor değildi, ya da Stendhal'm kadınları...

Bana da sorular soruyordu hiç durmadan, ben de aklımın erdiği kadar Gogol'dan, Babel'den, Gertrude Stein'dan, Tzara'dan söz ediyordum rasgele. Bir de Sabahattin Ali vardı ortada... Çarçabuk fark etmişim ki, Kemal Sadık'm beğeni ve seçenek gücü sözcüklerin ötesine varıyordu. Saat Kulesi taraflarında kilim satan bir dükkânda en güzel kilimi saniye yitirmeden gösteriyordu bana. Diyelim ki bu kendi köylü alanıydı, özbeöz kültürü idi. Pekâlâ, ya yirmi otuz çizgimi serdiğim zaman önüne, nasıl da hemen en iyisini gösteriyordu hiç şaşmadan! Picas-

17

so'nun, Matisse'in, Henry Moore'un renkli baskılarını görünce derhal sihirlerine kapılıyor, günlerce sözünü ediyordu. Dikkat kesilip dinliyordu Eisenstein'in kamera ile yaptığı biçim istiflerini, ya da kurgu uyaklarını... Bilgiçlik taşıyordum, anlayacağınız... Bir de piyes yazmayı denemiş, Orta Anadolu dilini kullanmışım ilk kez. Çok sarmıştı onu bu metin ve yeni yayımladığım bu kitapçık. Bir iki hafta sonra "Heyeti Vekile" kararı ile toplatılınca, öfkelenip küstüp gitmişti. Acayip bir yönü vardı: Kimse onun kadar sevgi dolu değildi dünyaya karşı, ama birdenbire de ölesiye küserdi insana doğaya, dünyaya. Öylesi günlerde içine çöken karartı yüzüne vurur, acayip bir renge bürünür, büzülür, eğrilir kalır, ya da kaçardı bir süre. Daha tam karar verememişti sevgi ile öfke arasında. Kafası kızınca tabanları ağrıyınca, yarılınca kadar kaçıyordu rasgele, sonra da uzun, korkulu düşlere dalıyordu 48 saat yumulup bir kenarda. Günün birinde tam hızla çakıldı karşımıza, yarıştan sonra bir koşu atı gibi titriyordu her tarafı, ayaküstü "Bebek" hikâyesini okudu bize; Arife Güzin'e ve de bana. Söylenecek fazla bir şey yoktu, "oldu", dedik, "tamam", dedik, "arkasını getir", dedik yüreğimiz çarparak.

Aslına bakarsanız ne malûmdu arkasını getirebileceği? Öylesine güzel, yemyeşil bir filiz yetişiyordu ki Çukurova'da, ne malûmdu mandaların ayakları altında ezilip yitmeyeceği? O kadar zor, o kadar zordu ki başladığı yoldan bir yerlere ulaşması, kazaya uğramadan, sınıfsal barajlarda eriyip gitmeden...

Bir de filinta gibi acı bir delikanlı daha katılmıştı çevremize, Bursa Hapishanesi tornasından geçen Orhan Kemal.

Böylece "Adana Okulu" oluştu, tamamlanmış bulundu.

Bursa'dakinden haberler getiriyordu Orhan Kemalî, taptaze yazılmış dizeler getirmişti ezberinde. Nâzım Hikmet'in imgeleri ile, insanları ile, kalabalıkları, bozkırları, destanları ile, köylüleri ile... Nasıl da dinliyordu Göğceli, Nâzım'ı:

"O, topraktan öğrenip / kitapsız bilendir."

Yeni şiirler geldikçe Bursa Cezaevi'nden, köylü delikanlı kamçılanmış bir at gibi tozutuyordu yolları Toros'un dibinde, türküler çığıra çığıra. (Nâzım'la karşı karşıya gelinceye dek, ne çok zaman geçecekti daha...)

18

Bir süre sonra başımıza gelenler, darmadağın edilmemizin hikâyesi uzun sürer, Göğceli'nin karakollara düşmesi...

Hayrola, neden başı derde girdi (daha doğrusu ayakları) diyebilirsiniz belki... Ayrıntıların önemi yok, başka türlü olamazdı sadece. Evet, işin kökeninde sınıfsal baskı yatıyordu. "Ayaktakımın-dan bir köylü parçası", köylüler namına konuşup yazmaya kalkışıyordu, falakalara, "çifte ay"lı dosyalara yeter de artar da böylesi bir çıkış...

Neyse ki günün birinde kapağı İstanbul'a atacaktı tutuklar evinden çıkınca. Buğday harmanına bir tane gibi karışıp İstanbul'a, kalabalıkta yitecek, hem de ne olur ne olmaz isim değiştirecekti. Bir ara "Gaz Şirketi"nde kontrol işlerinde çalıştı, gaz saatlerini denetliyordu elde defter ve cep feneri. Kent dimdik ve kaskatı idi ve delikanlı basamakları çıktıkça bin bir yaşantı ile karşılaşılıyordu aralanan her kapıda. Bütün gün merdivenler çıkıyor, iniyordu ve Balzac'm romanlarını ansıyordu ya da Haubert'i. Be-yoğlu'nun beşinci katları Toros'a tırmanmaktan bile zordu, ayakkabılar bir haftada eriyordu... Derken Cumhuriyet'e girdi, Nadir Bey, Cevat Fehmi, Babiâli... Kebapçılar, İzmirli'nin şerbeti...

Şimdi bugünlerde, her gün Paris'te yürüyüşler başladı yine, Yaşar yürüyor bütün gün, Eyfel Kulesi senin, Saint-Michel meydanı benim, firdolanıyor. Nedeni, yeni bir kitaba başladı da ondan, bir de Paris Üniversitesi'nde destan üstüne bir seminare katılması var işin içinde. Manas'ı, Dede Korkut'u, Köroğlu'nu tartışıyor etnologlar, öğrencilerle birlikte.

Ortalık kararınca bize uğruyor: "İyi gitti bugün", diyor. Ne gitti, kim gitti, nereye gitti demek gereksiz, biliyorum ki roman "iyi yürüdü" demektir o, çünkü romanlar da yürür, yürür de Paris'e kadar gelir, başını alır dünyayı dolaşır...

"Yürü yâ kulum..." Fakat yeni başlanan romanı bitirmek için Menekşe'de, Şile'de, Bo-lu'da, Bor'da, Niğde'de bol bol yürütmesi lazımmış Yaşar'ın...

Yaşar bir Paris köylüsü, Paris de iri bir köy ama, Paris kaldırımları doğadan kesik, bizim illere benzemez, buralar başka türlü. Doğru. Beteri var: Türk gazeteleri sis ya da kar yüzünden Paris'e erişememekte kimi gün ve bu yüzden bir telaş, bir telaş alıyor ki bizimkini... O zaman Yaşar, havasız kalmış bir dalgıca benziyor deryalar dibinde...

19

Bugün Yaşar'm romanlarında doğa-insan sorunsalından söz etmeye niyetliydim. Derken gevezeliğe daldım, kusura bakmayın... Ayın 31'inde sayın Claude Gallimard roman ödülünü sunacak, Yaşarla tokalaşacaklar, fotoğrafçıların "flaş"ları patlayacak, bir gürültü patırtıdır gidecek ve bizlerden, Thil-da'dan, kitabı çeviren Münevver Andaç'tan başka kimse bilmeyecek Yaşar'm o kalabalık içinde tek özlemini: Her şeyi oracıkta yüzüstü bırakıp, Menekşe bayırlarında uçurtma tokuşturmak, ya da daha iyisi Hemite'de şekerkamışı çiğnemek dururken... Ne diye buralara kadar gelmiştir sanki...

Abidin Dino (Milliyet Sanat Dergisi, 5 Şubat 1979)

20

21

Ağıtlar Üstüne

Ölüm karşısında insanın şaşkınlığı, korkusu, inanamazlı-ğı... Ölüm, insan soyunun en çok uğraştığı macerası olmuştur. İnsan soyu bilinçlendiğinden bu yana ölümsüzlüğü aramış, ölümü yenmek için yapmadığı etmediği kalmamıştır. İnsan ölümü yenmek için öylesine çok şey yaratmıştır ki, inanmak güç. Tanrılar, ölüme tanrılara sığınma, dünyamızdan başka yeni dünyalar yaratarak o dünyalara sığınma, destanlara, ağıtlara, şiirlere sığınma... Düşlere sığınma. İnsanın, ölümden kaçmak için yaratarak sığındığı düş dünyaları öylesine zengin ki, insanoğlu ölümden başka hiçbir şeyle uğraşmamış dersiniz. Elimizdeki en eski yapıt olan "Gılgamış Destanı" bile bir ölümsüzlüğü aramanın yapıtıdır. Ve ölüm törenleri, buna bağlı olarak da ağıt törenleri o günden, o günden çok öncelerinden, bu güne kadar sürüp geliyor. Ölümsüzlüğün arayıcısı Uruk kralı Gılgamış, arkadaşı üstüne bir ağıt da yakıyor. Ağıt da ölüme karşı insanlığın yaratıp sığındıklarından biridir. Ağıt da ölüm acısını yeynilten bir öğedir. Ölüme karşı etkili bir direniştir. Gıl-gamışın ölen arkadaşı Enkidu için yaktığı ağıt arkadaş sevgisinin çok güzel bir örneğidir. Ve Gılgamış Enkidunun ölümünden sonra ölümsüzlüğü aramak için yola çıkmış, ölümsüzlük otunu suyun dibinden çıkarmış, sonunda da onu yılanla kaptırmış, böylelikle de ölümsüzlüğe kavuşamamıştır. Lokman Hekim de tıpkı Gılgamış gibidir. Lokman Hekime bütün otlar konuşur ve ona ben şu, ben bu hastalığın ilacıyım diye bağırır. Böylelikle de Lokman Hekim birçok şifalı ilaç bulur. En sonun-

22

da da Lokman ölümün ilacını aramaya başlamış, ileri yaşlarında ilacı bulmaktan tam umudunu kesmişken, bir sabah gün ışıırken, bir kayanın dibinden bir ses gelir kulağına, "ben ölümün ilacıyım, ben ölümün..." Lokman Hekim gider ilacı koparır, yemek aklına gelmeden tıpkı Gılgamış gibi, doğru Misise koşar. Misis köprüsünün üstüne gelir, insanlara bağırır: "ölümün ilacını buldum, ölümün ilacını..." Kalabalıklar gelir Lokmanın bağırtısına. Toplandıkça toplanırlar. "İşte ölümsüzlüğün ilacı," diye gösterir Lokman. Yeşil, ince bir dal uzatır kalabalığa. Bu sırada da bir kanat gelir, Lokmanın eline vurur, dal da suya düşer, akar gider. Ben burada iki tane örnek verdim. İnsanlığın ölümsüzlüğü arama çabalarının yüzlerce, belki de binlerce destanı, masalı, türküsü, şiiri vardır. İnsan sonuna kadar istese de, istemese de ölümsüzlükten ne kadar umudunu kesse de ölümsüzlüğü arayacaktır. İşte bizdeki ölümsüz Kırklar, Yediler. Bunlar eski Yunandaki, Şümerlerdeki, Asurlularda-ki tanrılar değil, insanlardır. Hızır da, İlyas da ölümsüzlüğe erişmiş insanlardır. Köroğlu da sonunda Kırklara karışmış, ölümsüzlüğe kavuşmuştur. Bizde ölümsüzlüğe kavuşmuş hayvanlar da vardır. Köroğlunun Kıratı Bingöllerde Abuhayat (Bengisu) içerek ölümsüzlüğe erişmiştir.

Aşağı yukarı bütün topraklarda doğum törenleri, düğün törenleri olduğu gibi ölüm törenleri de olmuştur. Bu ölüm törenleri her toprakta kendine göredir. Türlü özellikler gösterir bu törenler. Yalnız, bizim bugünkü bilgimize göre, her ülkede başlıklar gösteren bu törenlerde ortak yanlar da vardır, o da törenlerde ağıt yakma. Daha da çok bu ağıtları kadınların yakması. Bugün bizim yöremizdeki ülkelerin birçoğunda ölüm törenlerinde ağıtlar yakılıyor. Arabistanda, özellikle Bedevilerde ölüm törenlerinde kadınların ağıt yakmaları daha yoğunlukla sürüyor. İranda, Orta Asyada, bugünkü Yunanistanda, Kürtlerde törenlerde ağıt yakmalar sürüyor. Kürtlerde ağıt yakmaların başka bir özelliği de var, oralarda, yani İrandaki, Iraktaki, Suri-yedeki, Türkiyedeki Kürtlerde, ölümlerin üstüne erkekler de ağıt yakarlar. Erkekler, ölü mezara götürülürken, hep bir ağızdan ağıtlar söylerler. Kafkaslarda, özellikle Çerkeslerde ölüm törenlerinde kadınların ağıt yaktıkları biliniyor, İngilizlerde, İrlanda-

23

lılarda, Skoçlarda ağıdın varlığı biliniyor. Törenseldi olmasa da Mezopotamyada, Mısırdaki, İbranilerde, İbranilerde törenseldir de, Cinde, Sanskrit dilinde ağıtların varlığını biliyoruz. Afrikalılarda, Kızılderililerde ağıdın olduğu biliniyor. Buralardan birçok ağıt örneği de var elimizde.

Gılgamış Destanından Gılgamış Enkiduya ağıdını, bizim kadın ağıtlarıyla ilişkisini kurabiliyoruz için, veriyorum:

"Gılgamış Enkidu için ağladı durdu. Tan vaktinin ilk ışınlarıyla, sesini yükselterek Urukun gün görmüş danışmanlarına ve pirlere şöyle dedi:

"Dinleyin beni Urukun ermişleri

Arkadaşını Enkidunun uğruna döküyorum gözyaşlarımı

Yas tutan bir kadın gibi inliyorum

Kardeşim için ağlıyorum.

Ey Enkidu kardeşim!
Yanımdaki baltam,
Elimin gücü, önümdeki kalkan, kuşağımdaki kılıç!
Sendin
En ender süs en görkemli giysi,
Uğursuz bir almyazısı senden yoksun kıldı beni.
Anan ve baban olan,
Yaban eşiği ve ceylan,
Seni yaratan bütün uzun kuyruklu yaratıklar,
Hep ardından ağlıyor.
Ovanın da otlakların da bütün yabanları,
Sedir ormanında sevdiğin keçiyolları,
Arkandan ağıt yakıyorlar gece gündüz.
Bütün ileri gelenleri yıkılmaz duvarlı Urukun
Ağlasınlar ardından,
Enkidu, genç kardeş,
Kutsamanın parmağı, bırak seni göstereyim yakarış içinde.
Kulak ver ülkeyi baştanbaşa yarıp geçen yankıya,
Bir ananın inleyişini andıran o yankıya
Birlikte yürüdüğümüz keçiyollarının tümü
Avladığımız yabanıl hayvanlar, ayı ve sırtlan
Kaplan, pars ve arslan

24

Geyik de, dağ keçisi de, boğa da, maral da
Kıyıları boyunca gezindiğimiz ırmak da
Elamın Ulası da
Bir zamanlar kırbalarımızı doldurmağa gittiğimiz sevgili Fırat da
Ağlıyor senin için.
Bekçiyi öldürdüğümüz dağ,
Ağlıyor ardından,
Gökyüzü boğasının öldürüldüğü
Yıkılmaz duvarlı Urukun savaşçıları
Senin peşinden gözyaşı dökmekte.
Herkes Erududa,
Arkandan ağlamakta Enkidu. ,
Ye diye sana tahıl taşıyanlar,
Yasını tutmaktalar.
Sana içesin diye arpa suyu sunanlar,
Şimdi ardından ağıt yakmaktalar.
Seni miskle yağlayan yosma,
Senin için şimdi inleyip sızlamakta.
Sana bir eş bir de güzel öğütlerle yüzük sunan saraylı kadınlar,
Şimdi arkandan ağlayıp saçlarını yolmakta.
Kardeşlerin olan genç erkekler,
Kadınmışçasına saçlarını uzatıp yas tutuyorlar.
Nasıl bir şeydir acaba seni alıkoyan şu uyku
Karanlıklarda yitip gittin ve artık beni işitmez oldun. "*
Gene bizim ağıtlarla benzerlikler kurduğumuz iki ağıdı daha yazacağım.

Gılgamış, ağıdında giden arkadaşının arkasından nasıl dağları taşları ağlatıyorsa, bizim ağıt yakan kadınlar da sevgilileri, kardeşleri, ölenleri için öyle ağlatıyorlar dünyayı. "Yaz gününde sarı çiçek / Çıgırıştı da açtı mola?"
Gılgamışın ağıdıyla benzerliği olan böyle çok ağıt bulabiliriz.
İlyadada böyle benzerlikler gösteren iki ağıt var. Birisi Ak-hilleusun öldürdüğü Hektorun anası Hekabenin oğluna yaktığı

* Gılgamış Destanı, Çevirenler: Sevin Kutlu-Teoman Duralı, Hürriyet Yayınları

25

ağıt, öteki de Hektorun karısı Andromakhenin yaktığı ağıt. Bu iki ağıdı okuyunca kitaptaki birçok ağıtla benzerlikler olduğu görülecektir.

"Bak anana yavrum, yavrum talihsiz anana, senin acını göreyim, acını göreyim de bundan böyle nasıl yaşayayım ben, nasıl? Gece gündüz yüreğimin ışığıydın bu kentte, Troyalı kadınların erkeklerin gücü desteği, bir tanrı gibi selamlardı yavrum onlar seni sen onların büyük şanıydın sağken, ama yavrum, kaderle ölümün elindesin şimdi."

Hektorun anasının ağıdı, bizim ağıtlarda olduğu gibi baştan sona övgüdür. Kitaptaki ağıtlarla karşılaştırdığımızda birçok benzerlikler bulabiliriz dedim yukarda. Karısı Andromakhenin ağıdıysa, Hektordan sonra kalan oğlunun, ondan sonra ne durumlara düşeceği üstünedir çoğunlukla. Kitapta buna da benzer ağıtları bulabiliriz.

Andromakhenin ağıdı:

"Hektor neler geldi başıma!..

Nasıl da bir kaderle doğmuşuz ikimiz de,
sen doğmuşsun Troyada, Priamosun sarayında
bense ormanlı Plakosun eteğinde, Eetionun konağında,
Talihsiz babanın kara talihli çocuğu,
keski dünyaya getirmeseydi o beni!
Şimdi gidiyorsun Hades ülkesine,
Kuytu derinlikleri altında toprağın,
dul bırakıyorsun beni bu sarayda,
zehir zıkkım bir yas içinde,
seninle dünyaya getirdiğimiz çocuk
daha konuşmasını bilmez, zavalcılık,
sen öldün Hektor, kol kanat olamazsın ona,
o da sana destek olamaz ilerde.

Gözyaşı kaynağı savaştan kurtulsa bile,

26

Akhaların buraya getirdiği savaştan.

Gelecekte yalnız acıyla kaygı görececek o,
yoksun edecekler onu tarlalarından.

Bir çocuğu yetim bırakan gün,
akranlarından da yoksun kılar onu,
dolaşır boynu bükük, başı önde, gözü yaşlı,
çaresiz başvurur babasının arkadaşlarına,
rastgele sarılır onun bunun eteğine,
şarap tasını uzatsa bile acıyan biri,
ıslatır şarap dudağını, dokunmaz damağına.
Şölenlen koğar onu anası babası sağ olan,
eliyle vurur, küçük düşüren sözler söyler,
hadi der, kır boynunu burdan
yok senin baban bu şölende.

Ağlaya ağlaya sığınır dul bir ananın koynuna.

Astyanaks, babasının kucağında bir zamanlar
ilikle, koyun yağıyla beslenen çocuk.

Eskiden oyunlarını bitirirdi o,
uykuya daldı yumuşak bir döşekte,
en güzel yemeklerle dolardı gönlü
kolları arasında sütünesinin.

Troyalıların Astyanaks dediği bu çocuğu,
şimdi babasından yoksun, bekler nice acılar!
Onların kapılarını korurdun, yüksek duvarlarını,
korurdun sen, Hektor, tek başına.

Şimdiyse koca gemilerin dibinde,
köpekler doyuracak karınlarını bedeninden.

Burda çırlıçıplak, anadan doğma,
oysa sarayda ne çok ruban var,
tüy gibi, kadın eliyle dokunmuş süslü rubalar.

Ateşe verip yakacağım hepsini,
madem hiçbiri yaramaz artık işine,
madem onları giydirip yatıramam döşeğe seni,
yakacağım sana şan olsun diye,
gözleri önünde Troyalı erkeklerle kadınların."*

Ilyada, Türkçesi: Azra Erhat - A. Kadir

27

Böyle diyordu ağlaya ağlaya Hektorun karısı. Karşılık veriyordu kadınlar hıçkırıqlarla.

Toroslardaki, Çukurovadaki ağıt törenlerinde de, Andro-makhenin yaptığı gibi önce ölünün yakınları başlarlar ağıt söylemeye, ondan sonra öteki kadınlar ağıdı karşılarlar. Ya da onun yaktığı ağıdı yinelerler, ya da içlerinden birisi ilk

söyleyene karşılık verir. Öbür kadınlar da ona katılırlar. Sonra içlerinden başka biri ağıda başlar. Bu, ağıtçı bir kadın olabilir. Bu ünlü bir kadındır. O, ağıdı yakar, ötekiler, yinelerler. Başka bir kadın alır bu sefer... Ağıda ilk başlayan kadın, ağıdını sonuna kadar sürdürebilir de, ağıdını başka kadına bırakmadan. Yalnız her dörtlük sonunda kadınlar ağıdı yakan kadına, onun ağıdını yi-neliyerek, toptan katılırlar. Homerosun, İlyadada Hektorun karısının ağıt yaktığı töreni toptan vermemesi, destanın getirdiği ölçü yüzünden olmalı.

Benim burada amacım ağıtların kuramını yazmak, bundan da bir sonuca varmak değil. Salt, ölüm törenlerinin, ağıt yakmaların insanlık macerasıyla birlikte, belki de sözden önce başladığına şöyle bir değinmektir. Ve bu ölüm törenleri, ağıt yakmalar, dünyanın birçok ülkesinde günümüze kadar geldi. Bütün dünyada bir karşılaştırmalı ağıtlar araştırması yapılabilir. Bu, o kadar zor bir çalışma da olmaz. Böylelikle de insanların ölüm karşısındaki durumu, ölüm karşısındaki acıları, tesellileri, umutları, umutsuzlukları, içlerindeki şiir, korku, sevinçleri, birçok karmaşık, iç içe geçmiş duygular ortaya çıkarılabilir.

Ağıt törenlerinde bulunanlar, bu törenin üstüne çalışmalar yapanlar bilirler: Ölü ortadadır, üstüne ak bir çarşaf örtülmüştür, ölüye ağlayan kadınlar çepeçevre ölünün yöresine halka-lanmışlardır. Yukarda da söylediğim gibi önce ölünün bir yakını başlar ağıda, ondan sonra öteki kadınlar onun arkasından söylediği dörtlüğü yinelerler. Bu kadın, ölünün yakınlarından biri değil, ünlü bir ağıtçı kadın da olabilir. Ölünün yakını ya da ağıtçı kadının ağıdını yaktıktan sonra, o günlerde, o aylarda ölmüş bir kişinin de bir yakını, anası, kız kardeşi ölünün başında kendi ölüsüne ağlar, ölüsüne ağıt yakabilir. Ölünün yakını da, ünlü ağıtçı olmayan kadınlar da ağıt yakabilirler. Benim derlediğim bir ağıdı, Hemite (Gökçedam) köyünden Dervişin

28

oğlu İbişin Ağıdını köyün bütün kadınları yakmışlardır. İbişin Ağıdını bir kadından da derlemedim, aşağı yukarı köyün her kadından bir parça aldım. O parçaları yakan kadınların adlarını almaya çalıştım, her şey o kadar birbirine karışmıştı ki içinden çıkamadan, salt kadınların bana söyledikleri dörtlükleri yazdım.

Başka ağıtlarda da buna benzer durumlarla karşılaştım, gene adları saptamaya başladım, olmadı, ananın söylemesi gereken dörtlüğü kıza, gelinin söylemesi gerekeni de anaya veriyorlardı. Törenlerde ağıt, kiminde de karşılıklı söyleniyor, Ah-medin Ağıdında olduğu gibi. Bu ağıtta bir Ahmedin anası, bir gelin söylüyor. Ağıtlarda, törende bulunan bütün kadınların sırasıyla ağıt yaktığı vardır. Bu bütün köyün ağıt yaktığı cinsinden değildir. İbişin Ağıdını derlediğim günlerden aylar önce ölmüştü İbiş, derlediğim günlerde bile ağıt yakılıyordu ona. İbişten sonra ölen başka ölülerin törenlerinde de İbişe ağıt yakılmıştı. Bir de ölü gömüldükten günler, aylar sonra bile ağıt törenleri yapılabilir. Uzaktaki akrabalar, dostlar yas yerine geç gelirler. Yas yerine gelenlerin, eve girer girmez, bir ağlamayla, feryadü figanla ölünün giyitleri önlerine atılır, ölü bugün öl-müşçesine kadınlar, kızlar ağıda başlarlar. O ağıtlar da ölünün ilk yakılan ağıda eklenebilir.

Eğer bir ağıt dillere düşmüşse, ağıdın dillere düşmesinin sebepleri vardır. Birincisi ölenin o bölgede ünlü, çok sevilmiş, sayılmış bir kişi olması. Örneğin ünlü, sevilen bir eşkiya üstüne çıkarılan ağıt dillere düşer. Böyle ünlü eşkiyalar üstüne epeyi ağıt, türkü vardır. Karasevdadan ölmüş ya da öldürülmüş kimseler üstüne çıkarılan ağıtlar da dillere düşer. Acıklı, beklenmeyen ölümler, gençler üstüne çıkan ağıtlar da dillere düşer. Bir de toplumu ilgilendiren ölümler dillere düşer. Özellikle savaşlarda ölenler üstüne çıkarılan ağıtlar unutulmaz. Örneğin, olanağım olsaydı, Uzunyaylada altı aylık bir çalışma yapa-bilseydim ağıtları topladığım sıralar, Vay Anam Kurası Ağıdım-dan yüzlerce dörtlük toplayabilirdim. Çünkü Toroslardan, Çu-kurovadan, Torosun öte yüzünden yüzlerce genç savaşa gitmiş dönmemişler, bu yörelerin kadınları da ağıtlara veryansın etmişlerdi. Köylerde ağıt kilimler bile yapılmış, adına da Vay

29

Anam Kurasının Kilimi denmişti. Nereye gitsem, hangi köye varsam bir kadından bir Vay Anam Kurası Ağıdı derliyordum, hiç olmazsa bir dörtlük. Depremlerde ölenler üstüne de birçok ağıt çıkarılmıştır. Sellere gidenlere de... "Gelin Ayşenin Ağıdı" gibi. Beşiği çam ağacına takılı kalan "Bebeğin Ağıdı" gibi. Doğal ölümlerle ölmeyenler için unutulmaz ağıtlar yakılır. Böylesi, buna benzer ağıt olayların ağıtlarını toplum benimser. Bir de güldürmece ağıtlar var. Örneğin, bir horoz üstüne yakılan ağıtları biliyorum. Horozunu ünlü bir kahramana benzeterek ona ağıtlar düzen kadın hem ağlıyor, hem de gülüyordu. Bir pamuk tarlasında, kadın giyitleri giyen, ortaya, ölüye öykünen bir delikanlıyı yatırıp, kadınlara, onların ağlamalarına, ağıtlarına öykünerek ağıt yakan, seyircilerini gülmekten kırıp geçiren Cemil Ahmedi anımsıyorum. 1940'lı yıllarda Ceyhan köylüklerinde bütün köy pamuk toplamaya gitmiştik. Toroslardan da ırgatlar inmişti. Kumalı köylüleri de gelmişlerdi. Köylülerin içinde ünlü türkücü Cemil Ahmet de vardı. Cemil Ahmet bütün güneyde türkü söylemesi, destan anlatmasıyla çok ünlü bir kişiydi. Akşamüstleri ırgatlar işi bitirince Cemil Ahmet hem türkü söyler, hem de türlü oyunlar sergilerdi. Ağıt oyunu da bunlardan biriydi.

Güney Türkmenlerinde, Torosun Alevi Kürtlerinde ağıtlar, ağıt törenleri çok yaygındır. Yalnız Güney Türkmenlerinin ağıdının bir tek biçimi vardır. Bu biçim A—A—B—A'dır, sekiz hecelidir. Yedi heceli olanlar da, binde bir görülür. Çoğunlukla uyaklar yarımdır. Kimi ağıtlarda da uyaklar, heceler bozulur. Başka başka biçimlerde olan ağıtlar da vardır. Güney Türkmeninde, Avşarlarda, Kars yörelerinin Türkmenlerinde bunlar türkü diye adlandırılır. "Kazımın" türküsü gibi. "Aslanım Kazımım yerde yatıyor / Kaytan bırıkları kana batıyor." Bu türkünün içeriği tam ağıttır ya biçimi ağıt biçimi değildir. Bestesi de yanıktır. Güney Türkmeni ağıtlarının bestelerine yakındır. Güneyde ağıtlar da kendine has bestelerle söylenir. Besteler de bir tane iki tane değildir. Her ağıt aynı ağızla söylenmez. Her ağıdın bir bestesi yoksa da, birçok ağıt bir ağızla söyleniyorsa da, birçok ağıt da ayrı ayrı besteye, ağızla söyleniyor.

30

Kimi ünlü aşıtlar, örneğin Kozanoğlu Ağıdı bütün Çuku-rovaya, Toroslara kadar yayılmış, dahası da Orta Anadoluya kadar gitmiş, Orta Anadolu'da da oturak havası türküsü olmuştur. Kozanoğlu Ağıdı, öteki birçok ağıdın tersine, bir bütünlük gösteriyor. Kozanoğlu Ağıdında olay, hikaye beş aşağı, beş yukarı anlaşılabilir. Biliyoruz ki, Kozanoğlu başkaldırısı 1865'tedir. Güney Türkmenleri Padişaha karşı başkaldırıyor-lar. Başkaldırının başı Kozanoğlu olduğundan dolayı bu başkaldırının adı Kozanoğlu adıyla anılıyor. Kozanoğlu Ağıdı, bir kişiye ağıttan çok bir topluluğun ağıdıdır. Elbette bu ağıtta Kozanoğlu Yusuf Ağanın öldürülmesi de ağır basar. Ağıdı Ko-zanoğlunun kız kardeşi Karakız Hatun yakmıştır. Bütün söylentiler böyle ya, gene bütün ağıtlarda olduğu gibi, aşıtlar, Türkmen kadınları, başkaldırı savaşında yakınları ölenler ağıt-larıyla Kozanoğlu ağıdına katılmışlardır. Her bölgede bir sürü dörtlük... Kozanoğlu Ağıdının bütünü tek başına Karakız Hatunun olamaz. Yukarıda da söyledik ya, aşıtları özünde zaten bir kişi yakmıyor. Kozanoğlu Ağıdı gibi böyle birçok ağıt var. Bu aşıtlar üstüne düşünürken, aşıtlarla epope arasında bir ilişki kuramaz mıyız, diye düşünüyorum. Epopenin temelinde ağıt yok mu? Çağımızda, Türkü Halk Hikayelerini yaratanlar, bu yaratıcılar günümüze kadar geldiler. Bir ikisini de tanıyoruz. Örnek verecek olursak Aşık Şenlikin yarattığı birçok hikayeyi gösterebiliriz. Türkü Hikayeler bir tür epope niteliğindedir. Yalnız Türkü Hikayelere epope dışı öğeler karışmıştır. Bir kere biçim değişikliği var. Türkü Hikayelerin bir bölümü düz anlatı, bir bölümü, yer yer, türküdür. Oysa epope çoğunlukla ölçülü, uyaklı bir tür uzun şiiirdir. Günümüzdeki her destanın da bir ayrı bestesi vardır. Kürt destanları bugünlerde bile Doğu Anadolu'da söyleniyor, günlerce, gecelerce. Bu destanlardan bildiğimiz Siyabend ya da kimi bölgelerde Siy Ahmede Silivi dedikleri destan. Salihe Serte, Memo Alanı da buna katabiliriz. Bu destanlar ayrı ağıtlarla söylenir. Ağıtlar bölgeye göre değişir. Kürt destanları ölçülü (vezinli), uyaklı değil, tam serbesttir. Lirizmini sözlerin uyumundan alır. Dede Korkutu da bu destanlar arasına sokabiliriz. Onda şiiirler de ölçülü, ya da uyaklı değildir. Dede Korkut da lirizmini sözle-

31

rin uyumundan alır. Günümüzde, daha yaşayan, Kırgız bozkırlarında düğünlerde, bayramlarda, sohbetlerde, törenlerde söylenen Manas Destanı ölçülü ve uyaklıdır. Şimdiye kadar bu Kırgız destanından milyondan çok dize derlenmiştir. Destanlara, genellikle şöyle bir bakarsak, bu uzun türkülerde bile çoğunlukla ağıt niteliği görürüz. Gılgamış Destanı Gılgamışa yakılmış bir ağıt değil mi? Bizim Türkmen aşıtlarıyla bu destanlar arasında, çok uzak da olsa bir ilişki kuramaz mıyız? Koza-noğlu bir destancının eline geçseydi, ya da çağı destan yaratma çağı olsaydı, Kozanoğlu Ağıdından bir destan çıkmaz mıydı? Bir büyük destancı bu aşıtlardan bir destan yapamaz mıydı? Demek istiyorum ki, aşıtlardan, bu en eski olması gereken söz sanatından, destanlar türemiş olamaz mı? Ne kadar uzak olursa olsun destanla ağıdın arası, destan ağıt ilişkisi araştırmaya değmez mi? Kozanoğlu ağıdı bütünüyle derlense, bir araya getirilse, düzenlense onda destan nitelikleri bulamaz mıyız?

Ben bu aşıtları derlerken kaçırdığım bir yan oldu. O zamanlar ses alma makineleri daha Türkiye'ye gelmemişti. Gelmiş olsa bile, benim elime geçme olanağı yoktu. Aşıtları yavaş da olsa, çabuk da olsa yazıyordum. Yalnız ağıdı bana söyleyen her kişi, bir de uzun, o ağıdın hikayesini anlatıyordu. Bu uzun hikayeleri o günün koşullarında, kendi koşullarımda olduğu gibi yazma olanağım yoktu. Aşıtları derlerken, neyi kaçırdığımı bile bile, o hikayeleri ancak çok kısa özetleyebildim. Benden önce benden sonra ağıt toplayanlar bunu bile yapamamışlar ya da akıl etmemişler. Aşıtların hikayeleri de elimizde olsaydı destan ağıt yakınlığına biraz daha yüreklice yaklaşamaz mıydık?

Kozanoğlu başkaldırısının büyük şairi Dadaloğludur. Başkaldırının şiiirini o yazmıştır. Dilimizin en büyük başkaldırı şairidir. Çukurova halkı Dadaloğlu şiiirlerini günümüze kadar kafasında taşımıştır. Onun şiiirleri hem bir başkaldırıdır, hem de yenilgiye ağıttır. Yalnız onun aşıtları kadın aşıtları türüne girmez. Kadın aşıtları türüne girmeyen aşıtlara bir örnek olarak Dadaloğlunun bir ağıdını ya da ağıt türküsünü örnek veriyorum:

32

Gelen geldi elde değil gaziler Akar gözüm yaşı çağlar ne deyim Sağ selamet geçtiğim Binboğa Sual eyler benden dağlar ne deyim

Elde geldi koç yiğidin kınası Dara geldi ik'yüz üçün senesi Koçaslan Kenanın Elif anası Çıkar yollarımı değner ne deyim

Dadaloğlum göremedim düşleri Şehidime dikemedim taşları Yarsuvatta olup biten işleri Sual eyler benden sağlar ne deyim

Kürt aşıtlarında hemen hemen uyak, ölçü yoktur. Ölen kişinin yaşamı, başından geçen olaylar baştan sona çok düzgün anlatılır. Kürtçede, seyrek de olsa, baştan sona hikaye anlatmayan aşıtlara da rastlarız. Gene de, Türkmen aşıtları gibi, başta, ölenin hikayesini anlatma gereksinimi duyulmaz. Kimi aşıtların bir bölümü unutulmuş da olsa, elimizdeki ağıt bölük bör-çük de kalsa, ağıdı yakılan kişinin yaşamının hiç olmazsa bir bölümünü anlayabiliriz.

Benim bildiğim kadarıyla Filitde Gutdo'nun, Güre Periha-ne'nin, Bışare Çetdon'un destanları destan, ağıt arasındır. Her birisi tam, eksiksiz birer hikayedir. Bu üç kişi de birer savaş kahramanıdır. Üstlerine çıkarılan aşıtlar onların kahramanlıklarını anlatır. Ağıttan çok destan karakteri taşırlar. Saptayamadığım, bu üç ağıdı kadınların, Türkmende olduğu gibi, ölüm törenlerinde yaktıkları mı, yoksa usta aşıkların yaktıkları mı? Kürt aşıtları, destanları üstüne araştırmalar yapıldığında ancak gerçeğe ulaşabiliriz.

Sözünü ettiğim bu üç ağıdı da zaman zaman dinledim. Uzun aşıtlardı, birkaç gecede destancılar ancak bitirebiliyorlardı. Türkmen aşıtlarını çoğunlukla kadınlar söylüyorlardı. Erkeklerin söylediğine de rastladım. Kitaptaki birkaç ağıdı da onlardan aldım. Kürt aşıtlarını hep destancıardan ya da erkeklerden

33

duydum. Kadınlardan duyduklarım da oldu, çok seyrek. Kürtler, destancılara "Dengbej" diyorlar. Denk, ses, söz demektir. Bej de söyleyen. Bir de Kürtlerde söylenen ağıtların bir bölümüne Kürtler, "Kılame Meran", ötekine de "Kılame Jinan" diyorlar. Kılame Meran, yiğitleme, Kılame Jinan, güzelleme. Türkçeye tam çevirisi, erkekler sözü, kadınlar sözü. Erkekler için, yiğitleme tamı tamına uyuyor da, kadınlarmkine güzelleme o kadar uymuyor, şöyle ki, Kürt ağıtlarının kadınlar üstüne söylenmiş yalnız güzellik övgüsü değil ki, bütün ağıtlar gibi ağıt. Acılar, endişeler, övgüler, bu dünyadayken yaptıkları... Bunların büyük bir kısmı da aşk ağıtları. Aşıktan dolayı öldürülmeler, karasevdadan ölenler, kavuşamayan sevdalılarının hikayesi... Ne olursa olsun, Kürt ağıtlarıyla epopeler arasında bir yakınlık bulmak olanaksız değil. Yukarda da söylediğim gibi, Türk ağıtlarında da, Kürt ağıtlarında da epopelere yakınlık, benzerlik, bir ilişki var. Araştırılmaya değer. Epopenin anası ağıtlar olamaz mı?

Ölü ortada, üstünde bir çarşaf örtülü, ölünün giyitleri de elde. Önce bir kadın, birkaç kadın da olabilir, bütün kadınlar da hep bir ağızdan ağıda katılabilirler. Sonra, önce bir kadın başlar ağıt söylemeye, başka bir kadın ona katılır. Sonra öbür kadınlar. Kimisi baştaki kadına karşılık verir. Kimisi kendi ölüsü üstüne orada ağıt söyler, yatan ölüyü de katarak. Ağıt töreni birkaç saat sürer. Kadınlar yorulunca, acıkınca törene ara verirler, sonra gene başlarlar. Ölü kalkıncaya kadar, aralıklarla ağıt söyleme sürer gider. Ölü kalkınca, ağıt durur. Bu sefer ölünün giyitleri elden ele geçerek ağıt yakılıp ağılanır. Ağıt töreni, köylüler toptan akşam yemeğine oturuncaya kadar sürer. Akşam yemeğine, köydeki aşağı yukarı her evden yemek gelir.

Ölü gömüldükten sonra uzaktaki akrabalar, tanışlar yas yerine gelirler. Onların da önüne ölünün giyitleri atılır, onlar da ağıt yakmaya, ağlamaya başlarlar.

Çok uzaktaki, yas yerine gelemeyen akrabalar da bulundukları yerlerde ölüye ağıt yakabilirler. Aşıklar, ünlü ağıtçılar da, törene katılmasalar bile ölünün üstüne ağıt söyleyebilirler. Bu uzakta yakılan ağıtlar dilden dile ölü evine ulaşır. Ağıt toplarken öğrendiğime göre Kozanoğlu Yusuf Ağanın öldürülmesi üstüne aşağı yukarı Torostaki her köy ağıt yakıyor.

34

Ağıtlar, daha çok, tören odalara, evlere sığmayacak kadar kalabalıkça, dışarda, avlularda gerçekleşir. Yaylalarda çadır önlerinde, ağaç altlarında yapılır. Bu anda da her şey ağıtlara girer. İlerde açmış bir çiçek. Uzakta eli koynunda, boynu bükük duran bir akraba, bir çocuk, bir kadın. Ölenin atı, kadın kıza giyitleri, takıları. Boyu poşu, yakışıklılığı, güzelliği. Er-gense, yernik gittiği, muradına eremediği. Her şey, gözün gördüğü o andaki her şey girer. Ağıt yakılan yer ormansa ormanın göze çarpan parçaları, ovasa ovanın gözükenler, ev içiy-se konağın büyüklüğü, odaların çokluğu, fıkara bir huşa yattığı yatak, nakışlı yastığı... Bunların hiçbirisi yoksa, ölünün yiğitliği, kadınsa kadının sevecenliği, böylece bütün bir yaşam girer ağıda.

Ölünün zenginlik fıkarcılık durumu, ölümden sonra karısının, çocuklarının, anasının, babasının düşeceği durumlar. Tıpkı Hektorun karısının, Hektor öldükten sonra oğlunun durumunun ne olacağını söylediği gibi.

Ölüye övgü, bu, bütün ağıtların ana temasını oluşturur. Yiğitliği, kahramanlığı, cömertliği, yardımseverliği dile getirir. Övgüde ölünün hiçbir olumlu yanı unutulmaz. Kimi ağıtlarda da abartılar olduğu sezilir. Bunlarla birlikte de o topluluğun sosyal durumları, gelenekleri, düşünceleri, doğa ve insan ilişkileri bütün çıplaklıklarıyla girer ağıtlara. Doğa betimlemeleri. Öldürülmüş kişilerin, öldürüldükleri andaki durumları, can çekişmeleri en küçük ayrıntılarına kadar, çıplak acımasız bir gerçekçilikle verilir.

"Bulut bulutun söykesi / Ne ola bunun öfkesi / Telli kubur, sırmalı aba / Bu da Hacımın soykası."

Burda bulutun ne işi var diyeceksiniz. Bulut buluta yaslanmış, ne ola bu bulutun öfkesi? Ben bunu ağıdı topladığım kadına sordum. Ne olmuş buluta, diye. Ne olacak buluta, dedi, gökteki kararıp gelen bulut bile Hacımın öldüğüne üzölmüş de öfkelenmiş.

Kimi ağıtlarda duygular yumuşak, boyun eğen, oluruna bırakan, başkaldırmayan, kaderine razı olmuş duygular varsa da, böyle duyguları söyleyen ağıtlar azdır. Ağıtların çoğunluğu şiddettir, öfkedir, başkaldırmadır, biraz da yakınma, sonsuz acıdır.

35

Doğa ağıtlara, ölünün, yaşayanların bir parçası gibi girer. Acılarla acı, öfkeyle öfke olarak yansır. Bu arada da doğa güzelliği bütün görkemiyle, az da olsa, ortaya çıkar.

Ağıtlar, halk edebiyatı ürünleri içinde en çabuk unutululandır. Kimi ağıtları bunun dışında tutmak gerek. Kozanoğlu Ağıdı, Vay Anam Kurası Ağıdı, Bebek Ağıdı gibi ağıtları. Kozanoğlu bir başkaldırının ağıdı, Vay Anam Kurasının Ağıdı Birinci Dünya Savaşının ağıdıdır. Kozanoğlu başkaldırısı bütün bir bölgeyi sarsmış, Güney Türkmenlerinin yaşamını altüst etmiştir. Birinci Dünya Savaşıysa evlerde erkek bırakmamıştır. Bebek Ağıdı ters bir geleneğe bir tepkidir. Her üç ağıt da destan olacak niteliktedir.

Ağıtları derlerken, epeyce ağıt da ölenlerin yakınlarından, karılarından, kızlarından derledim. Kişisel, olaysız, toplumu pek ilgilendirmeyen, eceliyle ölmüş kimselerin ağıtlarını onların yakınları biliyorlardı. Pek yaygınlıkları yoktu. Ama Yemen Ağıdını hangi köye gittimse bir kadın, bir erkek, hiç olmazsa, bu ağıttan bir dörtlük biliyordu. Bir de ünlü kişilerin ağıtları da yaygındı. Bir de ağıtçı kadınların yaktıkları ağıtlar çok yaygındı. Hasibe Hatunun, Telli Hatunun, Aşık Hüseyinin ağıtları gibi. Kürtlerde de aşağı yukarı böyledir. Büyük Kürt ozanı Abdale Zeynikinin, Çukurovada, Kozanoğlu başkaldırısında ölen Sürmeli Memet Paşa üstüne söylediği ağıt gibi. Sürmeli Memet Paşa Padişahça, Derviş Paşanın Fırkayı Islahi-yesine üç yüz atlısıyla katılıyor. Sürmeli Memet Paşa Muşun Eleşkirt ilçesinde bir ünlü Beydir.

Abdale Zeyniki de onun dengbejidir. 1865 yazında Anavarza kalesinin yakınlarında, Akçasazm kıyılarında Paşa öldüğünde Abdale Zeyniki Eleş-kirtte bu ağıdı yakıyor.

Sürmeli Memet Paşa Ağımda Abdale Zeyniki Çukurova-ya gitmiş gibi orasını bütün sıcağı, bataklığı, sineğiyle anlatıyor. Ağittan, Sürmeli Memet Paşanın askerleriyle Akçasazın kıyısına çadırlarını kurduklarını, sıcağın, sivrisinekten, çakal seslerinden uyuyamadıklarını, bir gece yarısı da bataklıktan bir ejderhanın çıktığını, ejderhanın Memet Paşayı kuşatıp onu öldürmeye uğraştığını, Sürmeli Memet Paşanınsa kılıcını çekip ejderhayı öldürdüğünü öğreniyoruz.

36

Abdale Zeyniki Çukurovaya Memet Paşayla birlikte gelseydi, ağıtta, bunu kesinlikle söyleyeceğini biliyoruz. Demek ki, Çukurovayı, dengbeje Çukurovadan dönenler anlatmışlar.

Türkmen ağıtlarının dili, ne kadar uyaklı ölçülü de olsa, gündelik konuşmadır. Kürt ağıtları da öyle. Büyük destanların, öteki halk ürünlerinin dili de öyle. Bu dil çoğunlukla yazılı edebiyatın dilinden ayrılıyor. Öteki çağların, çağımızın büyük ozanlarının dili de halk ürünlerinin dilleri gibi yalındır. Kişiliklerini bu yalınlık içinde buluyorlar. Bir Yunus Emrenin, bir Pir Sultan Abdalın, Karacaoğlanın, Dadaloğlunun kişilikleri şiirlerinde ne kadar belirgin olursa olsun onların yalınlığı halkın konuşmasının yüzyıllardan bu yana, kırk bin yıl su altında cılganmış çakıl taşı gibi düz, yalın konuşmasıdır.

"Şu sisin de günden yüzü / Açıldı mı top nergisi / Kalk anam oğlunu getir / Künde ağlatırım sizi."

Buradaki dizeler, çok yalımdır. Dörtlüğe dökülmesine karşın, sanki dörtlüğe dökülmemişçesine, ölçüye girmemişçesine düz, yalındır. Büyük şiirin gizlerinden birisi de belki bundadır. Sis Kozan ilçesinin eski adıdır. Sisin güne gelen yanı, diyor. İnsanoğlunun ağıtlarda hiçbir ustalık göstermeden, düz, yalın, konuşur gibi bir şiire ulaşması ölümün verdiği sonsuz acının, insan yüreğinin sözcüğe dökülmesindendir. Bir de ağıt geleneğinin insanlığın ilk geleneklerinden birisi olduğundandır. İnsanlık kadar eski denecek geleneğe insanların birbirlerini etkilememesi olanaksızdır.

Destanlardaki, bizim halk türkülerindeki, ağıtlardaki betimlemeler üstünde epeyce düşündüm. Bunlardaki betimlemeler kırk bin yıl su altında cılganmış çakıl taşı gibi, düz, yalındır. İnanılmaz güzellikte anlatımları vardır. Destanlardaki, masallardaki, türkülerdeki betimlemeler yazılı edebiyattaki betimlemelerden ayrı özellikler gösteriyor. Yalınlığı, düzlüğü, anlatılanın can damarına dokunuşu, derinine inmesi şaşırtıcı bir görüntü veriyor. Örneğin İlyadadaki, Odysseiadaki betimlemeler ne Home-rosların, ne onlardan sonraki anlatıcıların, yani kişilerin, öteki ustaların, ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar tek başlarına bu işin altından kalkamayacakları duygusunu veriyor insana. Bizim Türk Halk Şairleri bu konuda bize ipuçları veriyorlar. Örneğin Yunus-

37

taki, Karacaoğlandaki, Pir Sultandaki, Dadaloğlundaki betimlemeler. Bunlara Dede Korkutu, masalları da katabiliriz. Yunus Emreden bir örnek vereceğim: "Bu dünyada bir nesneye / Yanar içim göğnür özüm / Yiğit iken ölenlere / Gök ekini biçmiş gibi." Yanar özüm, göğnür içim, yiğit iken ölenlere, gök ekini biçmiş gibi. Yunusun bu dizeleri daha halk arasında söyleniyor.

Halk yanar içim, göğnür özümü, kalıplaştırmıştır. Her genç ölene söyler. Göğ ekini biçmiş gibi, der. Bu sözler için, Yunusun şiirinden halkın içine yayılmış da diyebiliriz. Yalnız öbür şairlerden de biliyoruz ki, Karacaoğlandan, Dadaloğlundan, Pir Sultan Abdaldan da biliyoruz ki, şairler, halkın yaratımlarından olduğu gibi yararlanıyorlar. Dadaloğlundan: "Ka-malağın, kara ardıcın arası / Işılaşıp gülgüllüce kan oldu." Işılaşıp gülgüllüce kan da halkın kalıplaştırdığı sözlerdendir. Gülgüllüce kan sözü daha Toroslarda söylenir. Dadaloğlundan başka bir örnek verebiliriz: "Atın höyük sağrı kalkan döşlüsü / Kalem kulaklısı çekiç başlısı / Güzelin dal boylu samur saçlısı / Severim kır atı bir de güzeli." Atın höyük sağrı olanı, kalkan döşlü olanı... Dadaloğlunun bu dördükte saydıklarının hemen hepsi halkın at üstüne kalıplaştırdıklarıdır. Karacaoğlandan da bir örnek vereyim: "Aradılar bir tehnada buldular / Yaslandılar şıvgaların kıldılar / Yaz bahar ayında bir od verdiler / Yandım gittim ala karlı dağ iken." Yaslandılar şıvgaların kıldılar, halkın bugün bile Toroslarda diline pelesenk ettiği sözlerdendir. Yandım gittim ala karlı dağ iken sözü de böyle. Ağıtlarda, masallarda, türkülerde halkın kalıplaştırdığı, böyle birçok betimlemeyi, duyguyu buluruz. İlyadadaki doğa, insan, insan durumları, araç gereç betimlemeleri bana öyle geliyor ki, halkın kalıplaştırdığı betimlemeler, duygular, düşüncelerdir. Bir de Pir Sultan Abdaldan bir örnek vereyim: "Şahin pençesinde yavru kuş gibi / Çığırtı çığırtı aldı dert beni." Pir Sultanın şahin pençesindeki yavru kuşu da halkın bugün bile söylediği sözlerdendir. Bütün bu anlatımlar, betimlemeler halkın dilindekilerdir. Destanların, türkülerin anlatımları halkın yüzyıllardan bu yana işlediği, doğa ve insan ilişkilerinden yoğunlaştırdığı, süzdüğü imgeler, betimlemelerdir. Ağıtlardaki yoğun şiirsellik de bun-

38

lardan örülmüştür. Bunları söylerken ağıtların bütününe söyleyemiyorum elbette.

Ağıtlardan da bu savımı destekleyen birkaç örnek vereceğim. Anavarza Ağımdan bir dördlük: "Anavarza at oynadı / Kana belenmiş gömleği / Kıyman aşiretler kıyman / Kör karının bir değneği." Daha, Toroslar ve Çukurova yörelerinde, kimsesiz bir kadının tek oğlu öldüğünde, kadir Mevlam kör karının elindeki değneği aldı, denir. İki gözden yoksun kadının elindeki değnek neyse, oğlu onun için, odur.

Anavarza Ağımdan bir dördlük daha: "Dervişin mendili ala / Bülbül konar daldan dala / Ben öpmeğe kıyamazdım / Belemişler kızıl kana." Bu ağıttaki şiddet, şiirsellik bir oğul pa-hasmadır. Ben öpmeğe kıyamazdım teması da halk şiirlerinin, daha da çok ağıtların ortak temasıdır. Karacaoğlanın: "Varıp bir kötünün kohnuna girmiş / Şu benim öpmeğe

kıyamadığım." Kozanoğlu Ağısından bir dörtlük: "Karalı yağlık karası / Adana Kozan arası / Ben öpmeğe kıyamazdım / Ak döşü süngü yarası." Hacının Ağısından başka bir örnek: "Kanlı yelek kanlı kuşak / Buna can dayanmaz uşak / Ben öpmeğe kıyamazdım / Yatırdılar kuru yere." "Ben öpmeğe kıyamazdım" sözleri türkülerin, ağıtların boyuna yinelenen ortak sözlerinden biri. Birçok türkde, ağıtta başka başka biçimlerde bu temaya rastlarız. Hepsisi de en güzel biçimde söylenmiştir. Suyun altında kırk bin yıl cilalanmış çakıl taşı gibi.

Ortak temaların başında gelen, ben öpmeğe kıyamazdım-dan başka ortak temalar da var. "Yaz gününde sarı çiçek / Çıgırıştı da açtı mola?" Ağıt söyleyenler, daha da çok analar, kız kardeşler, ölüleri için dağlan taşları, ağaçları, bulutları, gökleri ağlatırlar. Bu ağıtlarda da, o kimseler ölürken, çiçekler çıgırışarak açıyor.

Ağıtlarda, epopelerde böyle çok ortalıklar var. Bu ortaklıklar her yapıtta aynı biçimde kullanılmıyor. Her yapıtta özgün bir yeri, özgün bir biçimi var. Yinelemeler bile epopelerde, türkülerde, ağıtlarda bir kusur değil, bir güç, yapıta apayrı bir incelik veren, her kullanıldığı yerde başka anlamlar taşıyan, başka şiirsellikler içeren parçalardır. Sözlü edebiyatın kuşaktan kuşağa taşınmasını da sağlamıştır, yinelemeler. Bunu kadın, yani

39

yalnız Türkmen Ağıtları için değil, tüm halk yapıtları için söylüyorum. Kadın ağıtlarındaki yinelemelerin öteki yinelemelerle de çok az ilişkisi var. Bu ağıtlar bir hikaye yöresinde dönmediği için yinelemeler destan yinelemeleri gibi değil. Bu yinelemeler bütün ağıtların ortak yinelemeleridir.

Ağıtların ortak söylemlerinden başlıcası ölüye övgüdür. "Boyu uzun beli ince / Var mı bacımın kusuru / Bulaman bacım gibisin / Efendi gezen Mısırlı." Gene aynı ağıttan bir dörtlük. "Maşallah bacım maşallah / On dördünde aylar gibi / Sil-kinir dışarı çıkar / Arabistan taylar gibi." Ağıtlarda yalnız ölümler övülmezler, ağıdı yakanlar kendilerini, ölünün yakınlarını da överler. "Yekin gül dudaklım yekin / Efendin gelir darılır / İki gelin bir oluşun / Çiçek biter yer yarılır."

Ağıtların başlıca özelliklerinden birisi de, o kişi sağken ilişkileri. O sağken evine Vali, Kaymakam, Jandarma Kumandanı, Beyler, Paşalar iner: "Bunu da duymuş ağlıyor / Ankarada Kemal Paşa."

Gelinin Ağıdı ağıtlar içinde örnek bir ağıttır. Maraş ilinin Andırın ilçesi Geben köyünde yeni bir gelin bulaşıcı bir hastalığa yakalanıyor. Gelini bir odaya koyuyorlar. Yiyeceğini içeceğini de pencereden veriyor, onu hiç dışarı çıkarmıyorlar. Kimsecikler de yanına yaklaşıyor. Gelin altı ay bu odada kalıyor. Öleceği günün akşamı da kendi üstüne bu ağıdı yakıyor. Bu ağıdı olduğu gibi veriyorum: "İnce kayınım gelince / Tutar yakasın bitlerim / Alt'ay oldu ben yatalı / Arada kaldı itlerim." Bir insanın yakasını bitlemek, ona dert yanmak, onunla kötü konuşmak, demektir. Bir de bakımsız kalan köpekleri için dertleniyor. "Osman ağam yelip gelir / Etek üçürdüm sokulu / Gelin olup gezemedim / Zülufum yağlı kokulu." Bu dörtlükten ağıdım Osmanlı çağında geçtiği anlaşılıyor. Cumhuriyette, artık ücetek kalkmış, erkekler şalvar, pantolon giymeye başlamışlardı. Etek üçürdüm sokulu, demek, erkeklerin eteklerini bellerine, kuşaklarına toplayıp sokmaları demektir. Yukarda da söylediğim gibi, gelin yenidir, gelin olup da doya doya gezemediği-ne yanıyor. "Kabirimi derin eylen / Su serpin de serin eylen / Sabah sürmel'eşim gelir / Sağ bucağa yerin eylen. // Dizim dizim dizliyorum / İğneyi görmüyor gözüm / Arada kaldı arada

40

/ İki oğlum bir tek kızım // Evimizin önü yazı / Yayılır karabaş kuzu / Seni de göresim geldi / Yal döktüğüm kara tazı. // Yük yığarım eşik kesik / Dünyadan umudum kesik / Seni de göresim geldi / Beslediğim kara püsük." Güneyde, Anadolu-nun da büyük bir bölümünde, kediye püsük derler. "Gel bibi yanımdan otur / Ben deyim eksigim yeter / Bu yıl yayla yaylamadım / Git yayladan çiçek getir." Türkmende halaya bibi derler. "Ana cerrahım gelince / Cerrahıma iyi bakın / Esvabım alan olmazsa / Ateşe de vurun yakın. // Kadanı alayım ana / Dert delisi oldum gene / Kimseler gelmez yanıma / Kızların da bana döne." Burada ana dediği kadın öz anası değil de kaynanası olacak. Kızlarının kendisi gibi olması için kargış ediyor. Bu kargışı da içine sindiremediği için özür diliyor, kusuruma bakmayın ben dert delisi oldum, diyor. "Kadani alayım baci / Yüreğime değdi ucu / Param yok ki verem alam / Cerrah vermiyor ilacı."

Ben bu ağıdı derlediğim sıralarda, bu ağıdım tamamını bilen yaşlı kadın o günlerde ölmüştü. Konuştuğum kadınlar, "ah o sağ olaydı," diyorlardı, "sen bu ağıdı ancak iki üç günde yazabilirdin." Ağıdım içeriğini bütün ayrıntılarıyla anlatıyorlardı. Gelin, altı ayda her şeyi, her şeyi özlemişti. Çiçekleri, ağaçları, yaprakları, kuşları, kelekleri, böcekleri, her şeyi, her şeyi özlemişti. Karşı dağın arkasını, yaylasını, kilim dokuduğu ısdarı, geçtiği yolları, pınarları, alabalıkları, çakıl taşlarını, her şeyi göresi gelmişti. Ele geçirdiğim ağıt bile sıkışmış insanın duygularını büyük bir sıcaklık, özlemle dile getiren, lirizmin bir başyapıtıdır.

Gelin Ayşenin Ağıdı da çok yaygın bir ağıttır. Bütün Toroslar-da, Çukurovada bilindiği gibi, Anadolunun birçok yöresine de taşmış, halay türküsü biçimine bile girmiştir, kimi yörelerde. Gene birçok ağıtta olduğu gibi, ölüm öyle bildiğimiz ölüm değildir. Sanki ölü sağlamış gibi ölüyle konuşulur. "Koyun gelir yata yata / Çamurlara bata bata / Gelin Ayşem sele gitmiş / İlginlerden tuta tuta," diyor. Ayşenin ölümü böyle. Ölmemiş gibi de, "Bacım uyku uyudun mu / Bacım sulara düşeli?" diye de soruyor.

Nasıl destan, masal, türkü, türkülü hikaye dili oluşmuş, her birinin dili nasıl ayrı bir yapı, ayrı bir özellik taşıyorsa, ağıt dili de ayrı bir yapı, ayrı bir özellik taşıyor. Doğayı anlatışı, ya-

41

İmliği bambaşka, yalın, ayrı bir şiir tadı taşıyor. Bu özelliği de yaratılma biçiminden geliyor.

Ağıtlarda hemen hemen öteki dünya yok. Ne ölüleri kurtlar yiyor, ne yılanlar, çıyanlar... Yunus Emrede, öteki şairlerde olan beden çürümesi ağıtlarda yok. Hep bu dünyada yaşadıkları, yaptıkları ettikleri, cömertlikleri, iyilikleri, yaşam

biçimi, atları, develeri, çadırları, en ince ayrıntılarına kadar yaşam, yaşamına girenler, sular, pınarlar, sonsuz bulutlar... Gelenekler, görenekler, toplumun en gizli yanları... Bunlarla birlikte de konuşma dilinin bütün zenginlikleri, ayrıntıları, dilin özü, hiçbir yapımacığa, ustalığa başvurmadan olduğu gibi, gene kırk bin yıl su altında cıllanmış çakıl taşı gibi, kırk bin yıl ağıt suyunun altında cıllanmış bir ağıt dili çıkıyor ortaya.

Yukarda ağıtların doğadan, büyük ozanların, destanların dilinin halkın kalıplaştırdığı, kalıplaştırıp bize sunduğu dilden, kalıplaştırdığı betimlemelerden çıktığını söylemişim. Ağıtlar-daki betimlemeler gene yüzde yüz toplumun yarattığı ya o andaki, ağıt yakılırkenki andaki duygunun verdiği görüntünün betimlemesi bize daha başka, taze bir betimleme biçimi getiriyor. Bir de Yemen Ağıdında olduğu gibi yalın bir yoğunlaşma da getiriyor: "Gitme Yemene Yemene / Karışın toza dumana / Mektubunu sal kardeşim / Bacını koyma gümana // Günden yanı soldu mola / Yerden yanı uldu mola / Memedimin ala gözün / Karıncalar oydu mola."

Çölde öldürülmüş bir askeri, yani kardeşini betimliyor. Onun bildiği yalnızca çölün tozluk dumanlık olduğudur. Sonra o uçsuz bucaksız toz duman ıssızlıkta kardeşinin ölüsünün yattığıdır. İşte bundan taptaze bir betimleme yapıyor. Güne gelen yanı soldu mu acaba? Yere gelen yanı uldu mu (çürüdü mü) acaba? Bir de, "Binbaşılar, Binbaşılar / Tabur taburu karışlar / Yağmur yağıp gün değince / Yatan şehirler ışılar," betimlemesi var.

Bu örnekleri istediğimiz kadar çoğaltabiliriz.

"Usandın mı bor beliklim / Issız yerde yata yata."

Ağıtlardaki ince, belli belirsiz lirizm belki başka hiçbir edebiyatta yok. Lirizm her zaman yanlış anlaşılmıştır.

Ağıtlardaki lirizm en uçtaki, yoğun duyguların en ince anlatımıdır. Burada bir süreklilik, bir inceden akma değildir.

42

"Altında da atı hoplar / Sol böğründe altıpatlar / Kardeş tarlaya yıkılmış / Kanını yalıyor itler."

Ağıtlarda gerçek de böylesinedir ve şiddettir. Gerçeği ne çarpıtıyor, ne atlayıp geçiyor, gerçek gözünün önündeyseniz olduğu gibi bütün yalınlığıyla söylüyor. Ananın Ağıdı bunların hepsinden beter. Uzakta, gelinlikte ölmüş kızının mezarına gelen ana, kızının ölüsünü görmek istiyor ve mezarı açtırıyor. Sonra da ağıda veryansın ediyor. 1939 yılında bu ağıdın ardına çok düştüm, Çu-kurovadan Uzunyayla kadar gittim, başka dizeler bulmak için, olmadı, ağıt Uzunyaylada unutulmuştu, birkaç kırıntı ancak bulabildim. Ağıtta, hiçbir şeye yanmıyorum, burnundan kertenkele çıktı, diyor ana. Bir ana bunu nasıl ağıtlaştırır, kızının burnundan kertenkele çıktığını nasıl söyler, diye hep düşündüm. Sonra düşündüm ki, halk için doğanın birçok olayı doğaldır.

Ağıtlarda daha böyle çok yalın gerçekler var, birçok yazarın yüreklilik gösterip söyleyemeyeceği kadar. Yazılı edebiyatın hiçbir büyük yazarının erişemeyeceği kadar yoğun, yalın betimlemeler. Yukarda Homerostan, betimlemelerinden söz ederken, betimlemelerin halkın kalıplarından alındığını söylemişim. Buna bizim halktan çok örnek bulabilirim, demişim. Şunu da bilmeliyiz ki, kalıpların dışında büyük ustaların kendileri de yeni, taze betimlemeler yaratıyorlar. Onların yaratıları da halkın diline düşüyor, orada onlar da kalıplaşıyor.

Bir iki örnek daha vereceğim: "Bacısının adı Eşe / Yaşa babam oğlu yaşa / Candarmalar nişan almış / Ağzındaki altın dişe."

Bu da bir başka ağıttan:

"Kurşun kafadan değince / Beyin akmış topak topak / Ziya Beye sebep olan /Şu emmisi koca köpek."

Yaşamın ayrıntıları, trajik durumlar, ölümler üstüne, dünya, aalar, sevinçler üstüne, geçmiş gelecek üstüne, inceden söylenmiş birçok örnek vermek istiyorum bundan sonra. Ağıtların dil, söyleyiş zenginliği, incecik, belli belirsiz lirizmi üstüne, başka şeyler üstüne ağıtlardan örnekler vermek istiyorum. Gene de ağıtların ince lirizmini, doğa, olay, kişi betimlemelerini, psikolojik durumları, anlık görüntüleri, tutumları, davranışları, acıları benim gibi olanakları kısıtlı bir kişinin gereğince anlatması kolay değil.

43

Benim bildiğime göre ağıtlar daha Uzunyayla Avşarında, Maraş, Adana köylüklerinde yaşıyor. Bundan sonra genç folklorcular, şairler, hikayeciler, romancılar bu işin üstüne düşerler de ağıtları, hikayeleriyle derlerlerse hem edebiyatımıza, hem de kendilerine erişilmez bir yardım yapabilirler.

Şu aşğıdaki dizeleri Azerbeycan ağıtlarında buldum: "Taş olsaydım erir idim / Toprak oldum da dayandım." Bizim ağıtların biçimine uymuyor ama gene de ağıt. Ben yıllar önce bu dizeleri Toroslarda derlemiştim, değişik bir biçimini. Yıllar sonra aynı dizeler karşıma Azerbeycan ağıdında çıkıyor. "Demir olsaydım çürürdüm / Toprak oldum da dayandım."

Ölüye küsmek de çok söylenir ağıtlarda. "Bilirim sırrını demem / Kanlı gömleğini yumam / Bir kurşundan adam m'ölür / Ben de sana kardeş demem."

Yakınmalar da ağır basar ağıtlarda.

"Çok acele aldın Mevlam / Bakamadım doya doya."

Öteki dünya, yeraltı hemen ağıtlarda hiç geçmez. Hep bu dünyayla ilgilidir ağıtlar. Bu dünyada yapılanla, edilenle. Yaşamın en küçük ayrıntılarıyla ilgilidir, demiştim yukar-larda. Arada sırada da yeraltı akla gelir. "Altı ay oldu öleli / Çürüdü m'ola eli."

Şimdiye kadar derlediğim, duyduğum ağıtlarda yerin altı ile ilgili ancak birkaç ağıt bulabildim. "Yalan oldu gene yalan / Mezarına girdi yılan / Eşin başucuna gelmiş / Kalk bacım boynuna dolan."

Allahtan ölüyü yeniden diriltmesini istemek de ağıtlarda çok söylenir. "Hacım der de bunalırım / Dam başında dolanırım / Allah Hacımı verirse / Kapı kapı dilenirim."

Ağıtlardaki betimlemelerden biraz daha söz edelim. "Hele şuna hele şuna / Varın bakın telaşma / Öldürmüşler Hacı Beyi / Kuzgun döner üleşine."

Ölümün acısı çekilmez. Şiddetli, yakıp kavuran acılar, duygular. Bir de ileriye dönük umut. Ölen ölür kalan sağlar bizizdir örneği. "Sabreyle kızım sabreyle / Her tepeden bir gün doğar."

Ölülerin ölürkenki durumları da inanılmayacak kadar güzel betimlenir. Çok az şiirde böylesine yalın, böylesine tam tepeden inme, vurucu betimlemeler vardır. "Altında da atı Arap

44

/ Başında püskülü kelep / Hacı Velim sele gitmiş / Siyah kakül yelep yelep." Yani parıldayıp sönerek sele gitmiş, diyor. Gene bir betimleme başeseri: "Ağam da ay gibi parlar / Emmim de gün gibi şırlar / Kiv eyle kardeş kiv eyle / Bize kiv atlısı derler."

Öldürenin kötü adam olması, yakınılan en kötü durumdur. Dillerde, yani ağıt dışında da insan öldürenler hep kötü, kanı ciğeri beş para etmez kişilerdir. "Yüce dağların gıcısı / Zor olur kardeş acısı / Öldüren de adam olsa / Gecelerin körböcüsü."

Olayı bütün gerçekliğiyle betimlemek, ne kadar zor, korkunç olursa olsun, ağıtlarda en büyük acı, en büyük şiddet durumu doğaldır, bütün çıplığıyla verilir. "Bir kayaya eğlemişler / Elin kolun bağlamışlar / Babam oğlu Hüseyini / Sığın avı eylemişler." Sığın bir geyik türüdür. Toroslarda sığın avı eylemek bir deyimdir.

Ölüye övgü, yaşadığı güzel günleri anımsamak: "Silkinip ata binince / At altında uçtu sandım / Kanrılıp cirit atınca / Gök güreledi düştü sandım."

Geride kalanların ne olacağı endişesi ağıtlarda çok söylenenlerdendir. Düşmanların ne yapacağı, bu acıya, bu utanca nasıl dayanacakları... Bazı ağıtlarda olay örgüsü destanlardaki kadar düzgündür. Hikayeyi kolaylıkla anlarız. Hem de uzun bir hikayenin, destanın veremeyeceği kadar. "Yaz gününde sarı çiçek / Çıgırıştı da bitti m'ola / Arap oğlum yok diyorlar / Darendeye gitti m'ola." Yaz gününde sarı çiçek, yaz bahar ayında kırmızı, ak gül, sarı gözlü nergis, boynu bükük menekşe hep çıgırarak açar. Her birisinde ayrı bir güzellik, ayrı bir acının dünyaya açmasıdır.

İnce Hacı'nın Ağıdındaki, ağıdı yakan kızın utancı. İnce, kendisi için öldürülmüş. Bu utançla bu kız nasıl yaşar.

Sıkışmış insanın ne yapacağını bilemeyişinin şiiri: "Üzüm kara, üzüm kara / Salkımında düzümlü kara / Emmilere gidiciyim / Elim kanda, yüzüm kara."

Ölüm halini anlatırken de ağıtlar çok gerçekçidir. Bu gerçekçilik ağıdı büyük şiir katma yerleştiriyor: "Sağ yanından kurşun değmiş / Sol yanına boynun eğmiş / Garip garip duruyordu / Meğer kimsesi yoğmuş."

Gene gerçekçiliğe bir örnek. Gerçeği bütün şiddetiyle, açık-

45

2s'

liyiyla betimleme insanı belki de büyük şiire ulaştırıyor. İnsanın, doğanın büyük şiirine, yaşamın sevincine varabilmek için ağıt-lardaki gibi çıplak gerçeği anlatmak gerekiyor belki. İnsana varmak için güvenli en kısa yol belki de böylesi, epope, ağıt, türkünün acımasız gerçekliği. "Al atımdan düştüm koştum / Cırma-ladım kumu eştim / Hakkı beni vurmaz diye / Kumun üç katını açtım", "Yata yata kulunç olmuş / Alnında mendili solmuş / Ben öpmeye kıyamazken / Kara göze kumlar dolmuş."

Ağıtlarda yer alan en önemli söylemlerden biri de eski görkemli günleri anmak. Bu görkemli günler küçük bir sevinç, göçün gürül gürül Çukurovaya konması, dağlara göçmesi... Altmış ayak çadırın önünde oynayan köçek... "Gökçek kızcağızım gökçek / Yaz gününde bitmez çiçek / Altmış ayak kara çadır / Önünde oynardı köçek."

Ağıtlarda birçok kez de anlamsız sözcükler geçer. Bu sonsuz acının delirttiği insandır. "Şu kağıtta ne yazılı / Filfil cücen dizili." Hiçbir anlamı yok. "Vili babamoğlu vili / Savrulur püskülün teli."

Ağıtlarda, törenler sırasında, ağıt yakılan kişiden başka daha önce ölen bir kişinin üstüne de ağıt yakılır demiştik. İşte bu Mustafa Ağanın Ağıdının içine Bağdatta ölen başka birinin de ağıdı giriyor. "Şükür oğlu var Ağamın / İnşallah yerini tutar / Şu Bağdatta kalanımın / Ocağında baykuş öter", "Hakıyetli Vezir Ağam / Duranını bize verdi / Size bir haber vereyim / Şu Bağdatta sunam kaldı."

Ağıtlarda söylenilen, yakınılan başka durum da, ocağın kör, erkek çocuksuz kalması, böylelikle de ocağın sönmesi. En dayanılmayacak durumlardan biridir. "Oğlum kalmadı ocakta / Atım kalmadı bucakta / Ne yatıyon Derviş oğlum / Kuşluklaym ısıcakta", "Dedemin gömleği kanlı / Ninni Poyraz oğlum ninni", "Abalar giydim abalar / Beni kınaman obalar / Kara Dedem can veriyor / Hem bakar da hem çabalar", "Al at ninni kır at ninni / Kucakladım ala kanlı / Kara Dedem şöyle dursun / Ak poyrazım delikanlı", "Ağlamaya arlanıyom / Düşmanlarım eve yakın."

Ramazanın Ağıdı da önemli bir ağıt. Kendi acısına bütün dünyanın katılmasını söylüyor: "Üç bacının bir kardeşi / Nasıl uyunuz geliyor. "

46

Ortak temalardan birisi de, bundan beter bir kötülüğün insanın başına gelemeyeceğidir. Onun için ölürcesine ağlar, acısından oynar: "Efesini bana verin / Ben belime sokucuyum / Ahmet oğlum düğün kurmuş / Ben halaya çıkıcıyım."

Ramazanın Ağıdından bir dörtlük: "İleri gel gel ey Melek / Açın yarasını görek / Altı ocak birden battı / Buna dayanır mı yürek."

Bir de ağıtlarda doğaya, topluma, kişilere meydan okuma vardır. İlyadadaki Hektorun karısının ağıdı, bir yakınmadır. O öldükten sonra çocuğunun ne olacağı, elin aralığında kalacağı, kimsenin onun yüzüne bakmayacağı, insanlar içinde hep boynu bükük duracağıdır. Oysa Türkmen kadını meydan okur: "Çıkarım Berit başına / Başın kar olursa olsun / Çekerim

bebek derdini / Dulluk zor olursa olsun." Bu ağıttan başka bir dörtlük. "Amanın belim kırıldı / Dev' oturup kalkmayınca / Senin bebek b y mez mi / Emmileri bakmayınca."

Gene ağıtlarda Tanrıya k serler,  kışırılar, arkadaşlarıymış gibi Tanrıyla konuşur, ona dert yanarlar. Aldığı kimsenin daha ölümüne sıra gelmediğini, onun yerine anasını, babasını, bacılarını, karısını almasını isterler. Tanrıdan başka doğayla, kaderle, insanlıkla, yaşamla da kavgaya girerler.

 l rlerken kendi üstlerine ağıt yakanlar da vardır. Avşar Beyi Terkeşlioğlu gibi. Hastalanıp bir odaya kilitlenen gelin gibi. Terkeşlioğlu  len karısı üstüne de ağıt yakmıştır. Bundan başka karıları üstüne ağıt yakan birkaç kişinin ağıdına daha rastgelmişim.

" ıktım Kozanın dağına / Karı dizleyi dizleyi / Yaralarım g z g z oldu / Cerrah gözleyi gözleyi."

Yaycıoğlu İbrahim Ağanın Ağıdında da aynı kalıbı görüyoruz: "Yaramın da başı acar / G z g z oldu merhem durmaz / K  cekten dul oturdum / Başımdan kara gün kalkmaz."

"G z g z oldu yaralarım" birçok türküde, destanda, ağıtta geçer. Halk içinde de azgın yaralar i in söylenir.

İmgeler, doğa, halkın doğayla i  içeliği, ağıt yakanın, ölünün yakınlarının şu anda ne halde oldukları ağıtları da söylenir. "G lden kalktı uçtu turna / Kimi kara kimi sürme / Kur-

47

ban olurum Münire / Kardasın çadırın derme." Belki kalkar, geri gelir, diyor. Onun için çadırı derilmeyip öyle kalsın.

"Atın dorusun saymazdı / Kardeşim binerdi kıra /  arşafılı yatak beğenmez / şimdi konu kuru yere."

Ben öpmeye kıyamazdımın başka bir biçimi. Doğadaki, insandaki çelişkileri dümdüz söylüyor.

Zülfikar oğlu İbiş Ağanın Ağıdı: "Benim Ağam ne hoş yatar / Kollarını kibar atar / Aşireti ava gitmiş / Atı yavuz ceren tutar." Burada da  vg . Bir kişinin atının yavuzluğu atın ceren tutmasıyla ölçülürdü. Birçok ağıtta, türküde çok kişi atının ceren tutmasıyla övülür. Eskiden  ukurovada çok ceren yaşardı.

"Sırtında da hülle donu / İ inden isterim cam / Ne yatı-yon sürmel'eşim / Bekir ağa istemiş seni."

Ağıtlarda en çok göze çarpan ortak yanlardan biri de, ölüyü atından, giyitlerinden, yattığı odadan, geçtiği yollardan, kokladığı çeklerden, aştığı dağlardan, esen yelden, giden buluttan, gezdiiği ovalardan, uçan turnalardan, yağan yağmurlardan, sonunda da Tanrıdan geri istemek gelenekselleşmiştir.

Boşanmış, herhangi bir biçimde başı belaya girmiş kadınlar da kendileri üstüne ağıt yakabiliyorlar. Boşanmış bir kadının kendi üstüne yaktığı ağıt: "Yazılarda olur diken /  rd koyup ciğerim yakan / Boşadığın ger'alır mı / Hak yoluna boyun büken", "Evimizin  n  d lek / Yağmur yağar olur g lek / Cıncık yüklü kervanını / Ben mi  rk tt yd m felek."

Kadın böylelikle acısını söyler. Sonra kendisine umut verir. Her ağıt ci gibi gene kalıplardan yararlanır. Karacaoğlana başvurur. "Gamlanma gönül gamlanma / Ağlayanlar bir gün güler", "Gamlanma gönül gamlanma / Kötü gündür gelir geçer."

"Gamlanma gönül gamlanma / Kötü günün  mr'az olur."

Kocası ölünce evinden kovulan kadının da bir ağıdı var: "Bana burdan  ık diyorlar / Heyl'olur burdan çıkınca / Elllerinden kim tutacak / şunlar çamura çökünce."  ocuklarından söz ediyor. Onların ellerinden kim tutacak başları belaya girince. "Arada kaldım arada / Doru yayılır dereye / Sürünün i ine vardım / Mor keklieğim yok orada," "Eller harman vuruyorlar / Varman harman yerimize / Varır da seki ederim / Mor p r  kl  delimize", "Bana burdan  ık diyorlar / Senin evin yok diyorlar / Tellal kızının yavruların / Döküm döküm d k diyorlar."

"Varır da seki ederim mor püsküllü delimize." Gidip, burada ona kötülük edenleri, mor p r  kl  delimize dediği, kocasına şikayet edecek.

Kendi maceraları üstüne ağıt yakanların ağıtları en belalı, en acı veren ağıtlar. Belki de en candan, en sıcak ağıtlar. Bazı olaylar kimi kişiler için ölümden de beter geliyor. Yukardaki ağıt böyle bir acının ağıdı.

Kına ağıdına kimi yerlerde kına türküsü de diyorlar. Kimi yerde de kına ağıdı halay olmuş. Kadırlının Bahçe köyünde, şimdi Osmaniye ilçesine bağlandı, 1939 yılında  ğretmen vekilliği yaptığımda İbrahim Po ulu Avşar Ağıdı adında, o zamana kadar hiç görmediğim çok ağır, ritimleri derinde olan bir halay çekmişti. Ardından da Kına Ağıdı halayını oynamıştı. Kına Ağıdı halayı bir geline kına yakılmasını, ata bindirilmesini, önce acısını, sonra da sevincini anlatıyordu. Avşar Ağıdı çok ağır, figürleri belli belirsiz bir halaydı. Çok derindeydi ritmi. şimdiye kadar böylesine ince ritimli bir oyun görmedim. İnsanın iliklerine işleyen bir lirizmi vardı. Türkmenlerde, Kürtlerde bir deyim vardır, "o, öyle bir halay  eker ki, başına bir tas dolu suyu koysan bir damlası dökülmez," derler. İşte Po ulu da Avşar Ağıdını böylesine derinden çekiyordu. Kozanoğlu Ağıdını Orta Anadoluda oturak havası olarak söylüyorlar. Çünkü oralarda ağıt geleneği yok. Toroslar-da, Çukurovada  yle bir şey yapılamazdı. Yapılabilseydi, o ağıdı oyun yapanların başına çok kötü işler gelirdi.

K r noğlunun Ağıdı da örnek gösterilecek ağıtlardan biri. Başta anlatılan düz hikaye olmasa bile bu ağıttan bütün olayı anlayabiliriz. Aynı ağıttan bir betimleme  rneği: "Bunu duysa ne der Velim / Hep kırılısın evim malım / Kuşlar yemiş çalıya konmuş / Kıpırmızı olmuş dalım." Bir görüntünün böylesine yalın, trajik anlatılması sanıyorum ki sözlü sanat ürünleri dışında kolay kolay her kula, her yazara, her şaire nasip olmaz.

"Bana ağlama diyorlar / Gözleri geyik karası."

Bayramın Ağıdı da ilginç ağıtlardan biri. 1909 yılında  ukurovada Bayram Ermenilerle savaşıyor, kıyım yaptığından dolayı da asılıyor. Bu ağıdı anası yakıyor.  nemli, güzel, bu da

48

49

bir oğul pahasına olan ağıtlardan. Birkaç dörtlüğünü buraya alıyorum: "Kibar gezer emmimoğlu / Sağ yanında altıpatlar / Kara donlusun asmışlar / Padişah duyar da çatlar." Bu dörtlükten anlaşılıyor ki, ağıda amcası kızı da girmiş. "Bayram da benzer fidana / Yanarım şehit gidene / Hep duyar da yanar kardeş / Çukurova koca Adana."

Ağıtlarda umarsızlık, eli kolu bağlanmak, bu yüzden de ne yapacağını bilememek. "Ben nideyim emmimoğlu / Dava Müftüde Kadıda / Asmışlar emmimoğlunu / Asmışlar saat yedide." Böylesine bir söyleyiş sıcaklığı, söyleyiş güzelliği yalnız bir ağıtta olabilir gibime geliyor.

Gene söyleyiş güzelliği, dil ustalıkları üstüne Battalın Ağıdından dörtlükler alacağım. Gene yineliyorum, ağıtlar da konuşma dilindendir, bütün büyük şiirler, destanlar gibi. Yalnız, ağıtlarda ötekiler gibi halk dilinin zenginliği üstüne yeni bir ağıt dili kurulmuştur, demiştim. Destanların öteki halk ürünleri içinde nasıl bir söyleyiş biçimleri, söyleyiş tatları varsa, ağıtların da öyle. Yalnız yukarıda da söylediğim gibi ağıtların pahası çok ağır olduğu için, içlerindeki duygular da yoğun, söyleyişler de, bir şiddet, bir hışımdır. Bir hışım tadıdır. Türkünün, sevda değil bu bir hışım, dediği gibi. Ağıtlar için de, şiir değil bir hışım diyebiliriz. "Boz lökü kapıya geldi / Eğdi boynun haber aldı / Sen duymadın Arzu bacım / Battal d'öldü, Davut d'öldü", "Sandıktan tutup kalkıyor / Adam şuna güvenir mi / Beş döşekten yer sererdim / Battal taşu dayanır mı." Beş döşegi üst üste koyup yere yatak yapmak. Ölüsü toprağa, taşu konacak. Buna dayanılır mı? "Davut bilmezdi düzeni / Battal gezerdi Kozanı / Ya ni-derdin çer alası / Virane dağda gezeni." Gene yürekli bir betimleme: "Tosmuğun ardına pusmuş / Öğürdükçe kanlar kusmuş / Arık Hasan boğazlarken / Açacak üstüne duymuş."

Gene bu ağıttan: "Ömer, Osman kardeşlerim / Durmaz ben burda kışlarım / Eller bana deli diyor / Deli m'oldum kardeşlerim." Acıdan oynamak, delirmek de ağırlardaki başlıca temalardan.

"Kaplan geldi heğirmeye / Yaşı geldi yiğirmeye / Her ananın kârı değil / Böyle yiğit doğurmaya."

, ORHAN KEMAL sn İL HALK KÜTÜPHANESİ

Birçok ağıtta, her ana böyle yiğit doğuramaz.

"Atının da alını sakar / Bir incecik hara koşar / Ne yatıyor Ökkeş oğlum / Yaralıya sinek çokar."

Gelenek, görenek, en küçük ayrıntısına kadar yaşamın her biçimi... Kılık, giyim kuşam, yaşamın, insanın, doğanın her türlü devinimi. Hayvanlar, kuşlar, böcekler, ölümler, davranışlar... Ölüyü gezdiği tozduğu yerlerde aramak. Onu en güzel günlerinde en sevdiği insanlar arasında dolaşarak, konuşarak sanmak. Hiç ölmemiş gibi ölüyü yaşıyor sayarak ağıtta şimdi ne yapacağını, ne söyleyeceğini belirtmek. Ağıtlarda çok söylenen sözlerden biri de ağlamağa arlanmak. Bir de muradını alamadan yernik gitmek. Kalanlar için en büyük acılardan birisi de bu. "Kara tabanca İngiliz / Sıkkin oturur mencilis / Bunda ayıplamak olmaz / Kardeşe benzer hanginiz." Övgüde, ölenin kimseye benzememesi, onun çok üstün bir kişi olması, bu üstünlüğü söylemenin de ayıp sayılmaması...

İnsanların can verirken betimlenmeleri de ağıtlarda epeyce yer tutar. "Kır at gelir harlayarak / Nalı gelir parlayarak / Sar' Ahmedin can veriyor / Siyah perçem terleyerek."

Bu Sarı Ahmedin Ağıdından ilginç bulduğum bir dörtlüğü daha yazacağım: "Odasına yer serdiğim / Telli çarşaf lar örttüğüm / Sarılsana Sar' Ahmedim / Küssüp de ayrı yattığım." Eski günleri özlemek... İyi, kötü günleri...

Muradına erememek üstüne bir parça daha: "Burası büyük Adana / Kimse varmamış tadına / Ölüm gezme ardım sıra / Ermemişim muradına."

Topuzun Ağıdı da üstünde durulacak ağıtlardan biri. Yalnız bu ağıttan salt bir dörtlüğü alıyorum: "Göçücü Avşarm özü / Göçmem demiş Beyin kızı / Sabah çok erken göçerler / Üşür çocukların yüzü."

Bütün bu ölüm kalım, bütün bu acı, umarsızlık, ölüm acısı içinde... Çocukların üşüyen yüzü. Çocukların yüzü üşürken, uzakta, doğuda, Çukurova buğulanırken, tan yıldızı tanyerinin ucunda salmırken göçün kalkması... Doğanın insanla iç içeliği ölümde bile. En küçücük bir olay, oysa ölümde, küçücük çocukların yüzünün üşmesi o kadar küçük değil.

Doğayı yaşamışlar, tanyerine göçe çıkmışlar, çocuk yüzlerinin üşmesinin,

51

tanyerinin güzelliğinin tadını bilenler çocukların yüzünün üşmesini, ölümde bile anmadan edemezler.

Ağıtlardaki ölümleri, ölenlerin toplumu, insanlarla ilişkilerini, doğayla iç içeliğini, ölümün olağanlığını, öteki dünyanın, cennetin, cehennemin, yılanların çıyanların öyle pek sözünün edilmediğini gösteren çok örnek sıralayabiliriz. Yukarıda da söylediğim, birçok örnek verdiğim gibi ölüm bu dünyadadır, öteki dün-yaysa ağıtlarda pek yok. Buna şaşmamak gerek. Doğanın içindeki insan, ne kadar bozulursa bozulsun, sağlıklı insandır. Ölüm acısını yüreğinin başında ne kadar yoğun duyarsa duysun, bu dünyaya gelmiştir ya, bu tada, bu güzelliğe, bu erişilmez sevince ulaşmıştır ya, gideceği yer, varacağı karanlık, belki de o kadar umurunda değildir. Bunu da, karanlık umurunda değildir demek de kolay olmasa gerek. Ölüm insanoğlunun en büyük acısı, belasıdır. Yalnız dünyanın erişilmez tadı, sevinci, vazgeçilmezliği de her şeyden üstündür. Ağıtlar, insanoğlunun bu derinine kolay inemediğimiz bu gizini söylemiyor m'ola? İnsanın ölümlerini yalnızlığı, umarsızlığı, yanında sevgisini bile götürmemesi... Bilmiyoruz ki... Bizdeki, dünyadaki ağıtlar üstünde gereğince durulursa, ölüm acımız belki biraz daha yeynilebilir. Ağıtlar, ölüm acısını yeyniltmek için var olmuşlardır belki. Onu incelememiz bizi insan gerçeğine biraz daha yaklaştıramaz mı?

Homerosun dediği gibi, yaratıklar içinde en acı çeken yaratık insandır. Çünkü bir tek o ölümün bilincine varmıştır.

Belki bu bilinç bizim için bir gün ölüm acısını yeyniltlen bir em de olabilir.

Yaz gününde sarı çiçek

Çıgırıştı da açtı m'ola?

Haziran 1992 Basınköy

Bu yazı hazırlanırken kitaptaki ağıtlardan, Ahmet Şükrü Esen'in Anadolu Ağıt I arı'ndan, Ursula Reinhard'ın Vor Seinen Hausern Eine Weide... adlı derlemesinden (Berlin 1965) yararlanılmıştır.

52

53

ADANA HALKEVİ

DİL. EDEBİYAT ve TARİH ŞUBESİ Neşriyatından

SAYI: 1

ÇUKUROVADA FOLKLOR DERLEMELERİ: 1

KEMAL SADIK GÖĞCELİ

AĞITLAR

I

1943

m

Önsöz

Yıllardanberi Halk Edebiyatımız üzerindeki çalışmalar, şüphesiz ki, bu sahaya çok şeyler "kazandırmıştır. Bu çalışmalar devam edegeldikçe, daha çok kıymetli materyaller elde edileceği muhakkaktır.

Anadolu folklor hazinesinin, bütün diğer memleketlerin-dekenden zengin olduğu, su götürmez bir hakikattir.

İşte ben bu hazineyi bir parça olan, Ağıtlar üzerinde çalışmaya karar verdim.

Ağıtlar, Halk Edebiyatımızın bellibaşlı bir kısmını doldurmaktadır. Şimdiye kadar üzerinde hemen hemen hiç işlenilmeyen bu kısmı, kendime saha yaptım. Ağıtlar üzerindeki araştırmalarım bitene kadar, folklor çalışmalarımın hepsi bu mevzua hasredilecektir.

Ağıtların bundan sonraki ciltlerinde daha geniş olarak, çalışmalarına devam edeceğim. Bu ilk ciltte ağıt söyleme merasiminin nasıl yapıldığının üzerinde durdum. Diğer ciltlerde ağıtların menşeiini araştırarak ve tahlilini yapacağım. Bu ilk kitapta belki birçok hatalarım olmuştur. Folklorcu arkadaşlarımın ve büyüklerimin gördükleri hataları bana bildirmeleri, beni memnun ve bu yolda daha emniyetle yürümeme yardım eder.

K.S.G.

57

Ağıt Ne Zaman, Nerede, Nasıl Söylenir?

Ölülerde ağıt söylemek, Anadolu halkının başlıca adetlerinden biridir. Biz burada, bu adetin Çukurovada nasıl yapıldığını anlatmaya çalışacağız. Burada ağıtların tahliline girişmeyeceğiz. Yalnız bu adetin nasıl yapıldığını, içe inmeden, dış görünüşünü söyleyeceğiz.

Osmaniye kazasına bağlı Hemite, -eski adı Göğceli- Kadirli kazasına bağlı Bozkuyu, Cıgçık, Azaph, Harkastığı, Nurfet ve Maraş'ın Andırın kazasına bağlı Gövahmetli köylerinde yaptığımız tetkikler, bu adet hakkında bildiklerimizi takviye etmiştir. Esasen bu muhitin çocuğu olduğumuz için, muhitimizdeki her adeti bilmemiz tabii görülmelidir.

1940'ta Osmaniyenin Hemite köyünde, 1941'de Kadirli kazasında gördüğüm ve not ettiğim, ölülerde ağıt söyleme merasimini olduğu gibi nakledeceğim. Pek yakından gördüğüm bu iki merasim arasında hiç fark yoktur. Yine bugünlerde yaptığım bazı tetkikler, Çukurovanın her tarafında bu adetin, aynı şekilde yapıldığını göstermektedir.

Ağıt, umumiyetle, ne şekilde söylenir? İlk olarak bunu görelim.

58

il

Hasta can çekişirken, hoca Kur'anı yahut Yasini Şerifi yavaş yavaş okur. Hasta can çekişirken Kuran yahut Yasin okumak, hiç ihmal edilmeyen dini kaidelerdendir. Hasta can verdikten biraz sonra okumak işi biter ve hoca çekilir.

Hoca gidince, ölünün üstündeki yorgan kadınlardan biri tarafından sökülür. Melefesi -yorganın içindeki beyaz bez- ölünün üzerinde bırakıldıktan sonra geri kalan tarafı alınır. Bu iş on dakika kadar sürer. Bu on dakika zarfında orada bulunan kadınlar, ölünün etrafında halka olurlar. -Bir köyde ölüm olduğu vakit, bunu duyanların hepsi, ölü evine toplanır. - Bu sırada, halka olmuş kadınların içinden biri kalkarak ölünün elbise ve çamaşırları bulunan bohçayı kadınlardan birinin önüne atar. Önüne bohça atılan kadın, bohçayı açar, içindeki eşyalardan birini eline alarak ağıt söylemeye başlar. Ağdın bir beyiti söylenince, söyleyen ve öteki kadınlar, hep birden ağlamağa başlarlar. Bu ağlamak, bazen de kıta sonlarında olur. O kadının uydurduğu besteye bakar.

Artık her beyit söylendikçe arkasından ağlanır. Birinci kadın yorulunca, diğer bir kadın bohçadan bir eşya alarak söylemeye başlar. Böylece söylemek isteyen kadınlar söyler ve ağlarlar. Bu söyleyiş, iki kadın arasında karşılıklı da yapılabilir. Kitabımızda buna misal vardır.

Kadınlar, yorgunluk duyunca içlerinden biri bohçayı dürer ve sükunet içinde yerlerinden ayrılırlar. Ölü de yıkanmak için kaldırılır.

Bazı yerlerde, mesela Vanda, Erzurumda, Burdurda ölü mezara götürülürken arkasından erkeklerin de ağıt söylediklerini öğrendik. Hemite köyünden 95 yaşında Hava Hatunun söylediğine göre, eskiden Çukurovada da erkekler bu merasimi aynı şekilde yaparlarmış. Şimdi buna tesadüf edilmiyor.

Ağıt, bu anlattığımız umumî söyleyiş şekline başka şekillerle de söylenebiliyor. Bunları da teker teker görebiliriz:

1- Ölünün, başka köyde bulunan tanıdıkları baş sağlığı için geldikleri zaman, yukarıda anlattığımız gibi bohça öne atılır ve aynı şekilde ağıt söylenir.

2- Bir insan, öleceğini bilirse, ölmenden evvel kendisi için ağıt yakabilir.

59

3- Zengin ölü sahipleri para vererek, tanınmış halk şairlerine ağıt yaptırırlar. Kitabımızda buna da misal vardır. Âşık Hüseyinin, Hatca Gelinin ağıdı.

4- Uzakta, öldüğü duyulan bir büyük, bir akraba, bir tanıdık için de ağıt yakılır. Kitabımızda misal vardır.

1.11.1942 Kadirli K.S.G.

60

61

YEMEN AGIDI

ıgı'de Mehmet ve Memiş adlı Çukurovalı iki kardeş asker olarak Yemene gidiyorlar ve bir dalı dönmüyorlar. Bu ağıdı, şehitlerin bacısı yakıyor.

Gara çadır is mi dutar Martin tüfek pas mı dutar Ağlıyalım anam bacım Elin gizi yas mı dutar

Günden yanı soldumola Yerden yanı uldumola Memmedimin ala gözün Garmçalar oyduumola

Basma fistan kirlenirse Başda püsgül fırlanırsa Ya kimlere baba desin Senin bebek dillenirse

62

I

Getme Yemene Yemene Garısın toza dumana Mekkubunu sal gardaşım Bacını goma gümana

Getme Yemene Yemene Yemen sıcak dayanaman Dang borusu er vurulur Sen cahalsın uyanaman

Getme Yemene Yemene Yemen sıcak gayfa bişer Esger talime çıkışın Aceminin aklı şaşar

Tarlalarda biter gamış

Uzar gider, vermez yemiş Çöl Yemende can verenner Biri Mehmet biri Memiş

Bu ağıdı daha sonra Kadırlının Yalnızdut köyünden derledim. Ağıdı yakan Yalnızdutlu yaşlı bir kadındı. Memetle

Memişin kız kardeşi idi. 1911 olduğuna göre Trablus savaşı olacak. Anadoludan, çöle aşağı nereye giderse gitsin orasının adı Yemendir.

Günden yanı soldumola

Yerden yanı uldumola

Güne gelen tarafı soldu mu acaba?

Yere gelen tarafı çürüdü mü acaba?

Anadolunun çok yerinde çürümek yerine ulmak kullanılır. Yalnız kimi yerde anlamları başkadır. Ağaç ulmaz, çürür. Et ular.

Başta püskül fırlanırsa Fesin püskülü fırlanırsa. Dang borusu Tan borusu Er Erken Gayfa Kahve.

Yalnızdutta derlediğim varyantta, "Ağlayalım anam bacım kahpe Osmanlı yas mı tutar", diyordu.

Ben ilk kitapta çıkana, "Elin kızı yas mı tutar"ı koydum.

63

LADIFLARIN AGIDI

Kırşehirin Kaman kazasından bir ailenin dört oğlu da asker oluyor ve Kars hezimetinde dördü de şehit düşüyor. Bu ağıt, anaları Emine tarafından yakılmıştır.

Ana ağlar bacı ağlar Ağ gelinler gara başlar Hep gapandı büyük evler Goca galdı gariyman

Yaz gelir de bilbil öter Dağlar melil melil tüter Has bahçada güller biter Hayva turunç nariyınan

Ladırlar geliyo dense Müddecisi eve gelse Halil Kâham gıra binse Sülemenim doruyunan

Goyun geldi sürüyünen Evler yandı yeriyinen Hep melekler harbe getmiş Al bayraklı periyinen

Gars'da gavga guruluyo Ladıf ora deriliyo Tırampatlar vuruluyo Mızıkalı boruyunan

Eminem derkine aman Üstümüzden gaksa duman Bizim vatanımız Gaman Mor sümbüllü goruyunan

64

Ladif Redif.

Ben bu ağıdı derlediğimde ağıdın yakıldığı yerin Kırşehirin Kaman ilçesi olduğunu sanıyordum. Sonradan bana ağıdın yakış yerinin Bahçe ilçesinin Kaman köyü olduğu söylendi. Bir iki varyant da o yörelerde derlendi, yayınlandı. Onlar da kirap olarak çıkarsa, bu ağıt tamamlanmış olur.

65

KOZANOGLUNUN AGIDI

Bundan seksen sene evvel, Kozanoğlu Ahmet Paşa ve kardeşi Yusuf Ağa devlete isyan etmişlerdi. Bunların tenkiline Derviş Paşa memur edilmişti. Yapılan muharebede Yusuf Ağa asker tarafından sün-gülenmiş, Ahmed Paşa da esir düşmüştür. Bu ağıt, akraba kadınları tarafından Yusuf Ağa için yakılmıştır.

Çıkıdım Fekenin dağına İrembil atdım bağına Aşiretten imdad olmaz Gaç gurtul Gâvırdığına

Çıkıdım Fekenin dağına Garı dizleyi dizleyi Yarelerim göz göz oldu Cerrah gözleyi gözleyi

Odasında terzi işler Küfaylanlar yeri dişler Ünü büyük Gozanoğlu Kürk geydirir at bağaşlar

Gutnu zubunun gardağı Elinde gümüş bardağı Zahmerinin ortasında Oda vermişler çardağı

Amanın böyle olur mu Oğul babayı furur mu Padişah esgerleri Bu dünye size galır mı

Gara çadır eğmeyinen Ucu yere değmeyinen Ne kaçarsın Gozanoğlu Beşyüz atlı gelmeyinen

Gozan dağı dağ dağal mı Çevre yanı bağ dağal mı Gozanoğlunu furmuşlar Bu da bize ar dağal mı

Gozan suyu akmam demiş Dört yanımı yıkmam demiş Ünü büyük Gozanoğlu Ben yurdumdan çıkmam demiş
Hezerine hüzerine Işık yağmış mezerine Kalk gidelim Kozanoğlum Bin kır atın üzerine
Karalı yağlık karası Adana Kozan arası Ben öpmeğe kıyamazdım Ak göğsü süngü yarası

66

61

AHMEDİN AGIDI

Kozan (eski adı Sis) köylerinden birinde, ihtiyar bir kadının biricik oğlu, düşmanları tarafından 40 yıl önce
öldürüldüğünde, anası ve gelini bu ağıdı karşılıklı söylüyorlar.

Gelin:

Şu Sis'in de günden yüzü Açıldı mı top nergizi Kak anam oğlunu getir Künde ağladırım sizi

Ana:

Ehmedim gelir birezden Çıkamaz ottan firezden Ne sen aldın ne ben aldım Elin aldığı mirazdan

Gelin:

Gara dutda gab'ağaçlar Başında ötüşür guşlar Ayan olsun garip anam Bir oğlunu öldürmüşler

Ana:

Efesini bana verin Ben belime sokucuyum Ehmed oğlum düğün gürmuş Ben halaya çıkıcıyım

Gelin:

Gozan'ın da üstü Bucak Ot biçeller gucak gucak Sana diyom garip anam Yanar m'ola batgın ocak

68

Künde, günde Her gün.

Firez Biçilmiş ekinin toprakta kalan sapları.

Efesini bana verin Ben belime sokucuyum Ahmet oğlum düğün kurmuş Ben halaya çıkıcıyım

Efe Fes. Fesin yöresine dolah yağlıkla birlikte olana efe derler. Cenazesi öyle kalabalık ki, oğlum düğün kurmuş, ben
acıdan, ne yapacağımı bilemiyorum, ortaya çıkıp halay çekeceğim.

69

BEBEK AGIDI

Bebek Ağdını kimin söylediği, hangi tarihte söylendiği, söyleyenin hangi köyden olduğu bilinmiyor. Fakat bir
Çukurovah kadın tarafından söylendiği muhakkak gibidir.

Bebek Ağdındaki vaka şöyledir: Bir bey oğlunun, evlendikten sekiz sene sonra, bir çocuğu oluyor. Çocuk altı aylık
kadarken yaylaya göçülüyor. Yolda, bir devenin üstünde bağlı bulunan beşik, çam dallarından birine takılıp kalıyor.
Beşiğin çam dalında kaldığını, çocuğun anasından başka kimse görmüyor. O da önünde giden kayınbabasma bu
vaziyeti söyleyemiyor. Çünkü onunla konuşmuyor. Anadoluda "gelinlik" adeti vardır. Gelin, kayınbabası, kaynanası ve
kocasının akrabaları ile konuşmaz. Onların suallerine baş işaretile (Itayır) veya (evet) der. Gelinin yukarda saydığımız
akrabalarla konuşması, bir terbiyesizlik addolunur.

Sonra, beşiğin çamda kaldığını kocası, gelinden haber alıyor. Geri dönüp beşiği buldukları zaman bebeğin gözlerinin
yırtığı kuşlar tarafından oyulmuş olduğu görülüyor. Bu ağıdı, bebeğin anası orada yakıyor.

Deveyi deveye çatdım Örkünü üstüne atdım Alamadım bebek seni Gay'nbabamdan hicab ettim

Harmancığın gayaları Nen çalıyor mayalan Berk mi değdi ağ bebeğim Garaguşun sayaları

Harmancıktan çıkdım yayan Dayan hey dizlerim dayan Şimdi emmilerin gelir Kimi atlı kimi yayan

70

Garaguş döner havada Yavrusun gomaz yuvada Ora gedek ağ bebeğim Bir gönüm Çukurovada

Göğde bulut gar havası Işgın yayılır devesi Silini silini ağlar Bebeğin tülü mayası

Bebek beni del'eyliyo Garşı daldan el'eyliyo Bebeğin uyhusu gelmiş Gel de beni bele diyo

Harmancıkdı tütün tüter

Çmgırdaklı goşum öter Derdeyleme ağ bebeğim Benim derdim bana yeter

Garagoyun garagoyun Ciğerinen olmaz oyun Meler m'ola benim gimi Guzusunu aldırın goyun

Nen çalıyor mayalan Nen çalmak, ninni söylemek. Develeri bile bebeğe ninni söylüyor. Bir de gelinler çocuklarını,

kayınbabalarının, kayınbiraderlerinin yanında kucaklarına almazlar.

Işgın, ışkın Yeni filizlenmiş dal.

71

EMINENİNAGIDI

Andırın Müftüsü Hacı Ömer Efendinin oğlu Köse Müftünün karısı öldüğünde, 1920 yılında, kadının bacısı tarafından
yakılan ağıt.

Boyu uzun beli ince Var mı bacımın gusuru Bulaman bacım gimisin Efendi gezsen Mısırı

Boyu uzun beli ince Sarardı tarabulusu Bulamam bacım gimisin Efendi gezsen Kilisi

Maşallah bacım maşallah Ondördünde aylar gimi Silkinir dışarı çıkar Arabistan taylar gimi

Gadan alayım efendi Sindi bizden geçicin mi Gül dudaklımı alıp ta Meyremçile göçücün mü

Yekin gül dudaklım yekin Efendin gelir darılır İki gelin bir oluşun Çiçek biter yer yarılır

Tarabulus Trabulus kuşağı.

Meryemçil Yaylanın adı.

Yekirmek Kalkmak. Ayağa kalkmak. Doğrulamak, ağmak.

72

HACI VELİNİN AGIDI

Andırın kasabasından Hacı Veli adında biri, kayıkla Ceyhan nehrini geçerken suya düşüp boğuluyor. Bu ağıdı ağası, tahminen 20 sene evvel, söylüyor.

Gıvranın gemiye gelin Atının hamını alın Simden keri gelmez gayrı Asılın asılın ölün

Altında da atı Arap Başında püsgülü kelep Hacı Velim sele getmiş Siyah kekil yelep yelep , ^ |

Hacı Velim tosun toplar Altında da atı hoplar Hacı Velim sele getmiş Sağ yanında altıpatlar

Şo Cahanın akışına Çıkamadım yokuşuna Ağası duymuş geliyo Bakın atın sekişine

Gadanı alıyım gelin Mor belikler salım salım Elli lire bedel verdik Bizi buldu zalim ölüm

Yaşa Hacı Velim yaşa İn atını bağla daşa Hacı Velim beğler dengi Bedel yatırmış Maraşa

73

Hota Hacı Velim hota Sıçırar da biner ata Hacı Velim cirit oynar Efesini duta duta

Kıvranın Dolanın.

Atın hamını almak Yorgun, koşudan çıkmış, ya da uzak yoldan gelmiş atı dolaştırarak yorgunluğunu almak. Yelep yelep Parlayarak. Hota Kabadayı, görkemli.

74

HUSEYİNİN AGIDI

Bundan 100 sene evvel Bozdoğan Beylerinden Abdi Bey, Kütük Bozdoğanı aşiretinden Hüseyin adında bir genci kötü bir sebepten dolayı öldürtüyor. Kardeşi Hüseyinin ölümünü duyan bacısı bu ağıdı yakıyor.

Annacımız Dede Dağı Verin de içiyim ağı Sanırım ki Bozdoğanın Babam oğlu büyük beği

Nerden geldin nerelisin

Ağ döşünden yaralısın

Ne yüzünü azdırıyon

Çuha savlar buralısın

Hösüyün Babamın oğlu Fesat geder golü bağlı Kimseye bulmam mahana Bun'öldüren Kerim oğlu

Ağa da duyarsa duysun Nasibime gürşun goysun Han'evimiz haraboldu Galan orusbusun yensin

Yusuf Ağa'nın hatını Cahana furur atını Guzana gardaş Guzana Bura bilmez gıymatını

Tecirliden gelen gayna Durma şefre köçek oyna Ondan giyer babam oğlu Ağ üstüne telli sırma

75

Sağ bucağı yerim ettim Üstüne gılcım atdım Gözledim gardaş gelmedi Düştüm de yalnız yatdım

Ağşam oldu ışık yanmaz Çadırın sıtırı dönmez Tez gelesin babam oğlu Develerin hey ha bilmez

Yol üsdüne hayma dutmuş Gelen geçen insin deyi Davulu çifde furdurmuş Duyan atlı binsin deyi

İnce Hösüyünüm ince Mavu püsgül dal gulunca Ortalığınız durulsun Bizim yalnız ölünce

Ağam da ay gimi parlar Emmim de gün gimi şırlar Gıv eyle gardaş gıv eyle Bize gıv atlısı deUer

Ağı Zehir.

Bozdoğan aşireti Bozdoğanlılar Kadırlı ilçesine bağlı dokuz köyde otururlar. Bir de Adanaya bağlı yirmi köy kadar

Bozdoğanlı vardır. Bunlara ilk kütüğe, yani nüfusa yazılan aşiret bölümü olduğu için Kütük Bozdoğanı derler.

döş Göğüs.

Mnhana Bahane.

Gayna Şişe.

Sıtır Geçim.

Kuhınc Sırt, kürek kemikleri, kemiklerin ortası.

76

HALBİRİN AGIDI

Hemite köyünden Durdu Hatunun dediğine göre, bundan 150 sene evvel, Arap Ağa adlı beyle Maraşlı Beyazıt beylerinin arası, bir kız kaçırma yüzünden açılıyor. Bir gün Arap Ağa, Beyazıt Beyinin evinde misafirken, Beyazıt'ın

Arap Ağayı öldürüyorlar. Bu ağıdı, Beyazıt Beyinin, Arap Ağanın oğlu Hüseyinde bulunan kızı söylüyor. Esasen

aralan, bu kız yüzünden açılmıştır.

Hösüyün Beğ de birisi Minderi gaplan derisi Gördüm dayfalar elinde Kehribardan imamısı

Mavu savlar ışııl ışıl |•|'''

Gaçma ayağ'na dolaşır Car eyleme ağa babam Hösüyün oğlun ulaşır

Halbırm akaba yanı Çığlar geder adam gam Beş yıllicak gelin galdım Nider de alırdın beni

Halbırda da devem durdu On iki top gumaşım'aldı Aldı durmaz Beyazıtlı Sandığma palta furdu

Halbırm da gar'ardıcı Halepden alıllar tucu Hösüyünüm düğün gürmuş Acep kim olur sağdıcı

77

Çakal atı bilmez terki Fati gizi aldı korku Aldı doymaz Beyazıtlı Bir sandıktan dokuz kürkü

Garlangaç yapar yuvayı Çamır sıvayı sıvayı Bana düşman gizi deUer Gâvır babamdan dolayı

Oturdum yükün dibine Ben de burda ne ararım Emmim oğlu Ehmet Paşa Ne faydam var ne zararım

Yeğin ekinin firezi Takım koyarlar kirazı Yariminen bana benzer Yedi Ülker üç terazi

Yarım yiğitler koçağı Dizine dökmüş saçağı Yarım ile bana benzer Kuş burnu salep çiçeği
Halbır Kalbur: Kalbur bir de Toroslarda bir yaylanın adıdır. Olay o yaylada geçtiği için bu ağıda Kalburun Ağıdı diyorlar.

Dayfalar Tayfalar, beylerin hizmetkarları, askerleri.

İmamı Tespihlerin en baştaki boncuğu, püskülün altındaki, yuvarlak değil, uzun boncuk, tane.

Car etme Yalvarma. Bir imdat çağırarak yalvarma.

Akaba İniş.

Takım Tarla sınırı.

Kuş burnu Yaban gülünün kırmızı tohumu.

Salep çiçeği Orkide.

Gar'ardıc Kara ardıc

78

DELİ HACININ AĞIDI

Bundan 50 sene evvel Deli Hacı adında biri, 4 oğlu ile eşkıyalık ediyormuş. Bir baskında zaptiyeler tarafından öldürülmüş. Bu ağıdı, karısı Fatma Hatun yakmış.

Deli Hacı Deli Hacı Her gelenden alır pacı Isdanbuldan gelmiş ferman Okunuyo senin uç

Gaplan geldi heğirmiye

Yaşı vardı yiğirmiye

Datlı gimi goç yiğidi

Ana gerek doğurmya

Yılan gelir aka aka Etrafına baka baka Av ediyo Hasan oğlum Keklik gimi seke seke

Hasan oğlumun eyisi Datlı kölgemin goyusu Biz dövlete ası myık Delim de başı gayısı

Şivilginin önu baer Tühek öter gaer gaer Yanında Omar yoğusa Çık da İci deyi çağar

Halil oğlu Gürrek Ali Gurşun değdi oldu deli Üç yüz yeyen zerrediyö Hamamın köprüsü baalı

79

Halil oğlu Gürrek aslan Yaslan sefil başım yaslan Andırınm gurgu gurmuş Seslen Deli Hacım seslen

Kalkar sandığı dökerim Yıldız altını dikerim Tütabın da Şefre gizi Datlıma nişan dakarım

Haklı oğlancığım haklı Oğlum maarada saklı Üç yüz atlı zerrediyö Hamemin köprüsü bekli

Heğirmek Kaplanın sesi, kükremesi.

Başı kayısı Ne yapacağını bilemez bir durumda olmak.

Şivilginin önu baer Şivilginin önu bayır. Şivilgin Kadırlide, köylüklerinde bir yer adı olması gerek. Hamamın köprüsü bağlı dediğine göre, Hamam köyü Anavarza yakınlarında, Şivilgin de oralarda bir yerde olsa gerek. Belki de unutulmuş bir yer adıdır.

tei Hacı'nın kısaltılmış adı.

Gürrek, gürlek Gürleyerek gelen adam. Gürleyen adam. Ya da lakap.

Üç yüz yayan zerrediyor Tarıyor, araştırıyor.

Kalkar sandığı dökerim Yıldız altını dikerim Tütabın da Şefre kıza Datlıma nişan takarım

Tatlı oğluma, diyor, yıldız altınıyla nişan takarım. Yani Şefre kıza yıldız altını takarım, diyor.

80

SARI AHMEDİN AGIDI

San Ahmet adında bir delikanlı, Andırından, nişanlısı bulunan Köleli köyüne giderken yolda eşkıyalar tarafından vuruluyor. Bu ölümü duyan nişanlısı, vurulduğu yere kadar gelerek başında bu ağıdı yakıyor. Bu ağıt, tahminen bundan 30 sene evvel söylenmiştir.

Gapıda da dor'at bağlı O da orda dolanuyo Öldürmüşler Sa/Ehmedi Al ganlara beleniyo

Şu yiğidin yatışına

Gola martin dakışma Furdı beni Sar'Ehmedim Kölelinin yokuşuna

Gaplan geldi heğirmiye Yaşı vardı yiğirmiye Her ananın keri dağal Böyle yiğit doğurmya

Ağ damına verdim direk Gani atdım kürek kürek Başgasımı demem amma Ehmet düğünlerde gerek

Dilli Sar'Ehmedim dilli Ağ elleri deste güllü Öldürmüşler Sar'Ehmedi Zılfağarlı iki dinni

Ücede gaplan bağırır Bahçada bilbil gıgırır Yekinsene Sar'Ehmedim Anan başında çığırır

81

Gaynar gara gazan gaynar Üzengisi dördilli oynar Andırını sıcak deUer Bilmem Ehmet nerde yaylar

Süzün Sar'Ehmedim süzün Gaşı kirpiğinden uzun Ben anandan duyar idim Güz gelse de gursak düğün

Damdırasın bir hoş çalar Efesin bir yanna eğer Cahalıdı Sar'Ehmedim Gaş altından yarin değner

Atı gelir toza toza Ben görmedim böyle gaza Sar'Ehmedim yurd geziyo Suyu souk otu teze

Atı da gelir harman Ehmet geliyo serinen Heğbesini çok doldurdum Milisi gökçek narınan

Gırat gelir harlıyarak Nalı gelir parlıyarak Sar'Ehmedim can veriyor Siyah perçem terliyerek

Odamıza yer serdiğim Telli çarşaf lar örtdüğüm Sarılsana Sar'Ehmedim Kösüp de ayrı yatdığım

82

Otlı koyak otsuz koyak Ağam da sağıdı bayak Küfaylana binmez ikan Ben de geldim yalın ayak

Dor'at Doru at.
Sar'Ehmed San Ahmet.
Dilli Konuşkan. Güzel konuşan kişi.
İki dinli İki yüzlü.
Gıgırmak Kuş seslerine gıgırmak denir. Ötmek.
Atın harla gelmesi Hızlı, harlayarak atın gelmesi.
Milisi gökçek nar Tanesi güzel nar.
Kırat gelir harlayarak Burnundan çok sesli soluk koyvererek.
Bayak Biraz önce.

83

HAÇÇA GELİNİN AĞIDI

Bundan otuz sene evvel, Elbistan kazasına bağlı Yarpuz nahiyesinden Çöl Beyinin oğlu Mehmet Beyin kızı Mnraştan bir adama nişanlanıyor. Kız, gelin gideceği gece birdenbire ölüyor. Düğün alayı eli boş, Maraşa geri dönüyor. Bu ağıdı, Cenubun kudretli halk şairlerinden, Aşık Hüseyin yak-

mış.
Ağşamdan da geldi posda Ben görmedim böyle hasda Yekin Haçça Hanım yekin Cehiz galdı desde desde
Ağşamdan kesdik kekili Bizde goymadı akılı Haçça Gelin olmam demiş Remziye Hanım vekili
Maraş'dan da çıkdı seğmen Ağacadağda oturdular Ne vefasız yalan düyne Haçça gizi götürdüler
Seğmen gol gol olmuş gezer Beş katip cehizin yazar Haçça gızdan soyka galan On lirelik sırma izar
Başında ipek keçisi Yürekden çıkmaz acısı Haçça gelin olmam diyo Mahfeye binsin bacısı

84

Seğmen geddiği aşmamış Düğün yemeği bişmemiş Nasıl giydin Gadir Mevlem Gına çabıdın çeşmemiş
Aşık Hüseyin'im gülmiyo Bülbüller dala gonmiyo Yekin Haçça Hanım yekin Boş seğmen geri dönemyo
Aşık Hüseyin'im der gülüm Ben görmedim böyle ölüm Haçça gızdan soyka galan Yedi halı ondört kilim
Elinde gümüş bardağı Dolanır gelir çardağı Varın söylen güveğiye Beklemesin boş gerdeği
Keçi Renkli başörtü. Gelinlere bağlanan başörtü. Kına çnputun çözmemiş Kına yakılan kızların avuçlarına kına koyar,
eli yumruk yapar, yumruğu da bezlerle bağlarlar.

85

ZÜLFİKAR OĞLU İBİŞ AĞANIN AĞIDI

Andırın kasabasından, yŞ yıl önce ölen İbiş Ağanın ardından, karısı Gül Hatunun yaktığı ağıttır.
Belinde nahfiri şalı Bunu gören olur deli Ata binip yürüyüşün Parlar meşlahmm teli
Mezere vardım oturdum Gördüm aklımı yitirdim Ne yatıyon vezir eşim Elifi gelin getirdim
Kak ağam çifdeni sokun Ağar hamaylını dakın Ne şöretli düğün gurdun Sen seni nazardan sakın
Gadamı alıyım gazak Kak ağam yerini yazak Hodul gezer benim ağam Çuha savlar mavu pezek
Benim ağam ne hoş yatar Gollarını kibar atar Aşireti ava binmiş Atı yavuz ceren dutar
Sırtında da hülle donu içinden isderim canı Ne yatıyon sürmel'eşim Bekir Ağ'istemiş seni

86

Nahfiri şah Lahuri şalı.

Gazak, kazak Evin silahlı adamlarına verilen ad.

Yerini yazmak Yatağını sermek. Çul yazmak, kilim, döşek, yatak yazmak, yatacağı yatağı sermek. Bu yer yatağıdır.
Hodul Görkemli, kabadayı, kendine güvenmiş, göğsünü kabartarak gezmek.

Mavu pezek, mavi pezek Kırk düğmeli mavi yelek.

Atı yavuz ceren tutar Atı o kadar hızlı koşar ki, öylesine yavuz bir at ki, ceylanı (cereni) bile yakalar.

87

HACININ AGIDI

Osmaniye'nin Endel köyünden Hacı adlı bir genç, bundan otuz yıl evvel, vadesiyle ölüyor. Geride kalan nişanlısı bu ağıdı yakıyor.

Boyun desem mum çıbığı Kekili horuz ibiği Ne mürvetsiz gül nişannım İrezil ettin bibini
Hacı gezer efin tefin Fakılar biçiyö kefin Kúsme gül nişannım kúsme Bir şor dedim ona sevin
Nişannım tülü köşşegi Hacıya serin döşşegi Biz yiğene düğün gurduk Gelmedi mi Hür'uşağı
Fakıların gizi Hürü Farı deli göynüm farı Daha güzel dayım oğlu Şo yaylanın mantıfarı
Derelerde biter yarpız Hasdoldukça sallım garpız Anca siz gael oldunuz Gael olmaz Gavur Serkiz
Şor Söz, sözcük, laf.

Köşek Deve yavrusu.

Şo Şu.

Yarpuz Bir nane.

Hür'uşağı Hürü uşağı Osmaniye ilçesine bağlı bir Cerit köyüdür.

88

HACININ AGIDI

Andırın kasabasında, Hacı adında birisi dayısı tarafından öldürülüyor. Bundan elli sene evvel, anası bu ağıdı yakıyor.

Gır atm gizil irengi Oğlum ağaların dengi Görünerek geleyidi Gurardı yenile cengi
Biri Aynı biri Dudu Hasan da oğlumun adı Tûrabın da gannı gizi Gannı köyneğini yudu
Ev'aşağa indirelim Hacıy'ata bindirelim Gelemyo yaralıcam Gizil gırı gönderelim
89

GURBET AGIDI

Kadirlinin Bozkuyu köyünden Sarı Mehmet oğlunun kızı Yüre-ğire gelin olmuş ve birkaç sene sonra orada ölmüş. Bu ağıdı anası yakmıştır.

Yakılış tarihi, tahminen 1910-1918 arasındır.

Geldiği deniz gıyısı Geçinden gelir eyisi Varmış da eline düşmüş Bozulmuş Ehmet dayısı
Babasına düğür vardım Vardığma püşman oldum Emine ata binişin Ala gözün yaşlı gördüm
İpek kefiye başında Gazi düzlü döşünde Gurbet ele geden gizin Anası görür düşünde
Siyah gundura giçinda Otuz dal örgü saçında Gizim ay gimi parlıyo Şo yıldızların içinde
Gazi Gazi altını.

Gazi döşeli döşünde Göğsüne Gazi altınları takmış.

90

MAHMUT BEYİN AGIDI

Pınarbaşının Avşar aşiretinden Mahmut Bey adında biri, düşmanları tarafından öldürülüyor. Bu ağıdı bacısı Fatma Hatun yakıyor.

Palasgasın dökümdü Gurşunnarı yağlıymış Salcoğlundan selam geldi Daha al at bağlıymış
Bulanır göğnüm bulanır Al at nalbatda dolandır Selâm söylen Salcoğluna Yatsıya garşı sulandır
Bindiği inşvan doru Bin gardaşım yavaş yörü Sarılı zubun geyerdi O günü bilin mi Hürü
Senin Varacağın Cerit Bin atını yavaş yörüt Gardaş ora vardım'ola Belek isgelesi Berut
Şu gardaşım çöl veziri Filcan düzdürür ırafa Vursak gardaş bulunur mu Gaza gaza telgırafa
Şo gardaşım çöl veziri Yakardı balık beziri Gonyaya tosun sürdürmüş Niyeti gavır İzmir'i
Inşvan Rahvan at.

91

MEMICİNİNAGIDI

Hemite Köyünden Memici oğlu Ali adında biri, bir kaza neticesinde bundan 40 sene evvel ölüyor. Bu ağıdı, kaynanası Hatcalı Hatın yakıyor.

Bu ne zaman olmuş hasda Efe eğri kekil deste Gizim yitirmiş eşini Hükmederdi Garsdan Garsa
Göçek gızcağızım göçek Yaz gününde bitmez çiçek Atmış ayak gara çadır Gapıda oynardı köçek
Oturalım düzum düzum Düğün mü gürdünüz güzün Eğr'efeli enni döşlü Eşini yitirmiş gizim
Hükmederdi Kırstan Karsa Kars, Kadirlinin eski adı. Kasabadan kasabaya hükmederdi diyor.
Enli döşlü Geniş göğüslü.

92

KARA MEHMEDİN AĞIDI

Osmaniye kazasına bağlı Hemite (eski adı Cöğceli) köyünden Kara Mehmet adında biri, bundan 50 sene evvel ölüyor. Bu ağıdı, karısı Duran Hatun yakıyor.

Şo da gizi şo da gizi Şo giz eyi çaldı sazı Bu ne tevir acıymış Ağlatdı gelini gizi

Hoş gelmişsin Kürt Osmanı

Biz de yitirdik Aslanı

Gelin başlı gelin ikan

Galdık yaslanı yaslanı . - '

Netmemiyim netmemiyim Seni gurban etmemiyim Sindi şunnar dağılışın Sağ böğründen yatmamıyım

Bin gurusluk salta giyer Gıratı gendine uyar Demedim mi gar'aslam Sülemen Ehmedi düver

Yandı Andırının düzü Fariğimin de ala gözü Daha çok söylerdim amma Evde unutmuşum sazı

Tevir Çeşit, türlü. Bu ne türlü acı imiş de denebilirdi. Gar'aslan Kara aslan.

93

1

OSMANIN AĞIDI

Pınarbaşının Haliluşağı köyünün beyi olan Mehmet Beyin oğlu Osman, bir gün ava gidiyor ve avdan gelirken donup ölüyor. Bu ağıdı anası Döndü Hatun, 30 sene evvel yakıyor.

Üşüdü yavrum üşüdü Ne kötü yerin gaşdı Gıyma gadır Mevlâm gıyma Dört gizimin bir çeşidi

Gapıya bayrak dikmedin Sin sin atası yakmadın Yernik giden ergen oğlum Gınalı barnak sıkmadım

Hilali göğnüm hilali Zatıdan başım belalı Ergen oğlum avdan gelir Boynunda da ağ dolalı

Mekdup yazar da salarım Şo bibiyin Hasanma Aman Allah buna noldu Boyraz gimi esenime

Kıyma kadir Mevlâm kıyma / Dört kızımın bir çeşidi Dört kızı varmış, bir de oğlu.

Kapıya bayrak dikmedin Sinsin ateşi yakmadın Yernik giden ergen oğlum Kınalı parmak sıkmadın.

Düğünlerde avluya, ya da düğün evinin üstüne bayrak dikerler. Kapıya bayrak dikmek bir deyimdir de.

94

Sinsin ateşi Dügünlerde geceleri büyük ateşler yakarlar, ateşlerin yöresinde dönerek oynarlar.
Yernik giden Muradına eremeden ölen.

Kınalı parmak sıkamak Eli gelin eline değmedi anlamına.

95

KUDUZUN OĞLU MEHMET ÇAVUŞUN AĞIDI

Kadirlide, 1872 yılında ölen Zaptiye Çavuşu Kuduzun Oğlu Mehmet Çavuş için baldızı Fatma Hatun şu ağıdı yakmıştır.

Aşağıdan gelen yolcu Doğru sole başın ucu Ağamı ölmüş diyollar Ne dutuyo sefil bacı
Ağ gonağının içinde Parlardı doğan ay gimi Girer ordunun içinde Gürlerdı aslan beğ gimi

96

Gadanı alayım baba İçerimde var bir çaba Doğru habar verin bana Gaşlar gara gözler sobe
Altında göbelek gırı Çavışlar içinde manşır Çavışlığı çok sınımışlar Sadırağzamlık yakışır
Ağam çarşıya çıkışın Alem selemliğe durur Her analar doğuramaz Sadakaya altın verir
Sirtında sırmalı salta , -

Bacım emeciğin hece Ağam Adanadan gelir Gır at başlık silke silke
İşde felek girdi beli Söyleddi söylemez dili Ağama nazar eylemiş Adanad'oturan vali
Başın ucu Başın için. Gimi Gibi.

içerimde var bir çaba İçimde bir dert, çok heyecan var. Göbelek gırı Göbelek kır atı. Demir kıra benzer atlara bir de
göbelek kırı denir. Güneyde mantara göbelek derler. Çoksınntak Çoksunmak. Azımsamak gibi. Sobe Beyzi, oval.

Kudasını almak Gelen belayı, başındaki bütün belayı kendine almak.

97

DURDU BEYİN AĞIDI

Zeytin fırkasında, Ermeniler, Durdu Bey adında birini öldürüyorlar. Bu ağıdı, Durdu Beyin anası, 60 sene kadar evvel yakıyor.

Geben deUer bir su akar Yoğsulu yüzüne çıkar Böyle yiğit benim oğlum Gavırın bayrağın gapar
Durdum da benzer cerene Muşduluk verrim görene Hatcayı gurban ederim Soyunup cenge girene
Habası çalıya düşmüş Püsgül çalıya dolaşmış Öteden düşman çıkışın Oğlum mızrağını gapmış
Yoğsulu Yosunu. Muştı Müjde. Haba Aba.

98

MUSTAFA AĞANIN AĞIDI

Kadirlinin Karabacak köyünden Hacı Mustafa Ağanın oğlu Mustafa öldüğünde bu ağıt, 1894. yılında akrabalarından bir kadın tarafından söylenmiştir.

Yaz gelir bahar erişir Çayır çimene garışır Tez gelesin beğ Mustafam Ufak yavrılar çığırışır
Ağam hazardan gelirken Dengiyinen gelir yemiş Kör olası kötü Dokdur Bu yiğit gurtulmaz demiş
Sabahınan bir guş uçtu O guş da ganadın'açtı Tez gelesin beğ Mustafa Vahtı geldi elin göçtü
Sabahınan bir göç göçdü O da eğrisi eğrisi Hac'oğlunun yetimleri Galdı çığırış çığırış
Şo kâhadda ne yazılı Fil fili cilcen düzülü Tez gelesin beğ Mustafa Gelinin görpe guzulu
Ulu suyun akıntısı Gab'ağacın yıkıntısı Hacuşağı düyun gurmaş Hanı bize okuntusu

99

Neyler Garahüyük neyler Bir ört düşmüş düyne yanar Emiroğlu düyun gurmaş Beğ Mustafam cirit oynar
Çığırışmak Sesli, bağırarak ağlamak.

Vakti geldi elin göçtü Eli, obası yaylaya göçmek.

Şo kahadda ne yazılı / Fil fili cücen düzülü

Ne idiği anlaşılmayan bir şeyler dizili.

Okuntu Dügünlerde çağrı yerine geçen şeyler. Örneğin çorap, men- \ dil... Çağrılının değerine, düğün sahiplerine göre okuntu gönderilir. Bu! okuntu boğa, keçi, koyun, halı, kilim, at, deve olabilir.

örd, od Ateş.

Gabağaç Kaba ağaç.

100

GELİNİN AĞIDI

Andırma bağı Geben köyünde, yeni bir gelin, bulaşıcı bir hastalığa tutuluyor. Ev sahipleri, gelini tek başına bir odaya bırakıyorlar. Evin penceresinden gelinin yemeği veriliyor. Gelin, bu odada altı ay yaşıyor ve öleceği akşam bu ağıdı yakıyor.

İnce gaymım gelişin Dutar yakasın bitlerini Alt'ay oldu ben yatalı Arada galdı itlerim

Osman Ağam yelip gelir Etek üçürdüm sokulu Gelin olup gezemedim , , -Zilifim yağlı kokulu

Gabırımı derin eylen Su serpin de serin eylen Sabah sürmel'eşim gelir Sağ bucağa yerin eylen

Dizim dizim dizliyorum İnneyi görmüyo gözüm Arada galdı arada İki oğlum bir tek gizim

Evimizin uğru yazı Yayılr garabaş guzu Seni de göresim geldi Yal döktüğüm gara tazı

Yük yığarım eşik kesik Düyneden umudum kesik Seni de göresim geldi Beslediğim gara püsük

101

Gel bibi yanımdan otur Ben deyim eğsiyim'yetir Bu yıl yayla yaylamadım Get yayladan çiçek getir
Ana cerraham gelişin Cerrahama eyi bakın Asbabım alan olmazsa Ataşa da furun yakın
Gadanı alıyım ana Dert delisi oldum gene Kimseler gelmez yanıma Gızlanm da bana döne
Gadanı alıyım bacı Yüreğime değdi ucu Param yokku verem alam Cerrah vermiyo ilacı
Yelmek Çarçabuk, telaşla, kiminde koşarak bir yere gitmek. Etek üçürdüm sokulu Cumhuriyetten önce erkekler
Anadoluda üçetek giyerlerdi. Çoğunda da eteklerini bellerine sokarlardı. Gabır Kabir. Püsük Kedi.
102

MEHMET BEYİN AGIDI

Eski Yarsuvat nahiyesi, şimdi Ceyhan kazasına bağlı Mustabeyli köyünden Mehmet adında biri, bundan yüzelli sene
evvel ölüyor. Bu ağıdı, Mehmet Beyin karısı Selver Hatun yakıyor.
Gaziler beğam gaziler Gövnüm beğamı arzılar Sekonu dikdimola İsgeledeki terziler
Gavır dağın baerine At bağladım çæerine Emmim efendisi verse Başı gözü haerine
Şuvara oldum şuvara Belini verdim duvara Beğam çadır dutdumola Yalakda goca punara
Atları var at içinde Ağar pukağa gıçmda Beğlar binmiş av ediyö İnce beğam yok içinde
Neğ ağılyon kele Senem Sen de yitirmişsin sunan Ağlama güççük Fadımam İsgeleden gelir gınan
Dang dang gayfası gavrılır Dumanı göve savrılır Emmim atın borca vermiş Düşümde gördüm darılır
103

Yakamadım ışığını Hatlamadım eşigini Sağ yanıma goyamadım İç oğlanı beşiğini
Çadırı dutulu galdı Buydayı ekili galdı Duymadın mı Senem bacım Memmet eve sehap oldu
Gizinin da adı Eşe Odasında ağar başa Müdür olmuş ince beğam Cebelden isdemiş Paşa
Seko Ceket. Bner Bayır. Çner Çayır. Hnerine Hayırına. Yalak Toroslarda bir köy. Puknğa Bukağı. Hatlamak Atlamak.
Cebel Cebeli Lübnan. Şıvıra Şair, şairler, şuara.
104

MEHMET BEYİN AGIDI

Pınarbaşımın Sarız nahiyesinden ve Avşar aşireti beylerinden Halil Ağanın oğlu Mehmet Bey, aynı kazadan bir Çerkeş
tarafından vurulmuş ve bu ağıt, Kadirli C.H.P. katibi 40 yaşında Ali Atılmanın rivayetine göre, anası Sultan Hatun
tarafından söylenmiştir.

Gara çadırı gurdular Derim evini derdiler Batdalıma kaç etdiler Memmedimi öldürdüler
Al at nenni gır at nenni Emişin başı borannı Gızlar bir gardaş yitirmiş ..,, -Al gapıtlı çuha donnu
Al at gelir gır at gelir Ayağının tozuyunan Benim oğlum gavg'ediyor Şeydi Batdal Gaziyyen
Çekdim de nalbant çıkmadı Gırık gollarım kakmadı Sultan martinini getir Gardaş gardaşa bakmadı
Garşımızda gizil gaya Oğlum benzer duğan aya Ağşam Tomarzadan geldi Bakamadım doya doya
Azziyeye vardımıdı Mızıkalar çalıyo Memmedi vuran Çerkeze Yüzbaşılık verilıyo
105

Azziyeye vardımıdı Mumlar yanar köşe köşe Duyuşun ayağa kakmış Sadırağzam Devriş Paşa
Evine umucu geldi Davran gul olduğum davran Çekdir girin golanını Gezbelden aşıyo kevrin
Derimevi Toplanma evi. Yörüklerde, Türkmenlerde obanın çadırları kurulmadan önce derimevi kurulur orta yere. Bu
çadır uzunlamasına, kıl çadırlar gibi değil, halka biçiminde olur. Ve keçeden yapılır, Kırgızların, Orta Asya
göçebelerinin "yurf"ları gibi.

Duyuşun Duyunca.

Umucu Bir istekte bulunan.

106

HACI BEYİN AGIDI

Bozdoğan aşireti beyi Kerim oğlu Abdi Beyin oğlu Hacı Beyin ölümü münasebetile, 1932 yılında, bacısı Hurşut Hatun
tarafından söylenmiştir.

Oakta guzu gavrılır Dumanı göye savrılır Abdi Beğan teberiği Alem başına çevrilir
İşte geldi emmim gizi Süzöldü beğamm gözü Ağlan aşiretler ağlan Abdi Beğan yalınızı ^ -
Muherrem beğamın adı Galmadı düynenin dadı Bacın gadaların alsın Bacım ölüyorum dedi
Anamı gurban ederim Efe yüysel altın çalma Duydum da ben geledim Gardaş gasuruma galma
Atasını atmış yanar Aşireti Bozduğana Gardaş çadırın duddurur Mazgaçda Çiçekdağma
Endele gonak duddurmuş Selâmlınan on bir göze Hasibe çeksın tülüsün Gayfası yüklensin boza
107

Hasdaneye vardımıdı Döşümnden geri yittiler Babam oğlu nazlı gardaş Ölüsün bana sattılar
Eşe yüklerini teyle Hasibe çeksın tülüsün Elli lire verdim aldım Babam oğlunun ölüsün
Teğmek Denk getirmek.

108

BOZÖMERİNAGIDI

Eskiden aşiretler arasında "Kovun Kovma" adı verilen, diğer bir aşiretin malını talan etme vardı. Bu adette, ikiyüz,
üçyüz kişi kadar atlı biner; başka aşiretlere salgın yapardı. Hangi taraf galip gelirse, o taraf, diğer tarafın malını sürerdi.

Bu ağıt, Cerit aşireti ile Tecirli aşireti arasında yapılan bir salgında, Cerit aşiretinden Türkmen Alinin iki oğlunun Tecirli tarafından öldürüldüğünde, bacıları tarafından söylenmiştir.

Bu aşiretlerden Ceritler, şimdi Ceyhan kazasına bağlı Mustafa-beyli, CeyJ-ıanbekirli, Hürüüşağı ve Tecirli de Osmaniye kazasına bağlı Sakarcılık, Kırmıtlı, Araplı köylerinde oturmaktadırlar.

Cerit ve Tecirlilerden, başka yerlerde de yerleşmiş olanlar vardır.

Salma salmada çatılı • "

Salma boynunda atılı Govup geder Boz Omarım Düşman uğrunda gatılı

Evimiz gonar keliye Beserek bağlar yalıya Bakdım ki emmim Aliye Aslanlarım deyip gelir

Eli ivil ivil işli İnnesi de heril başlı Var gardasın gelinleri Güvel ördek yörtüyüşlü

Belinde daban gıhıcı Gardaş atına binici İk'elimde iki efe Na zaman sabah olucu

109

Belinde daban eğrisi İnmez gırının sağrısı Omar Osman gardaşlarım Dayanamam ben doğrusu

Boz Omarım boz doğal mı Mendlisi düz dağal mı Tecirlinin yüz atlısı Gardasına az dağal mı

Tosmuğun ardına pısmış Öğürdüğe ganlar gusmuş Arık Hasan boğazlarken Açacak üstüne düşmüş

Omar Osman gardaşlarım Getmez ben burda gışlarım Eller bana deli diyo Delim'oldum gardaşlarım

Keli Bir, bir buçuk metre yüksekliğinde düzlük, tepecik.

Beserek Dişi deve.

Eli ivil ivil işli Eli çok çabuk işleyen. Eli kıvrak.

Heril İpek.

İki elimde iki efe İki kişinin fesi. Bu, ağıt yakıyorum demektir.

Belinde taban eğrisi Taban kılıcı. Bir tür kılıç.

Pışmak, pusmak Saklanmak.

Açacak Açarak. Kollarını açarak.

1

110

İNCE HACININ AĞIDI

Bundan elli sene evvel Ceyhamn Tatarlı köyünden ince Hacı adında birisi, bir kız kaçırıyor. Kızın akrabaları İnce Hacıyı öldürüyorlar. Bu ağıdı, Hacı'nın ölümü üstüne kaçırdığı kız yakıyor.

Leçenin burnuna vardı Beni de terkiye aldı Körolası emmilerim Goltukdan goltuğa furdu

Böök Leçe güccük Leçe Çiçek toplar seçe seçe Bakdım düşman zor geliyo Gaça gul olduğum gaça

Şunu bana geydirirken Daha neler allım dedin Enger seni öldürlerse Seniyinen öllüm dedin

Furulan yaralı yatar Hacım golün dengesiz atar Silâha elinde olsa Düşmanın hepsine yeter

Gara savlar bacağında Fişşeklisi gucağında Gavg'adiyo gul olduğum Derendenin bucağında

Düşümde gördüm düşümde Fişşek düzlülü döşünde Gavg'adiyo gul olduğum Derendenin üst başında

111

Zöhrenin gözü sürmeli Hacıya öğüt vermeli Yürağa yangın Hacı'nın Binbağadan gar sarmalı

Belinde de sarı kemer Sarar doleye doleye Öldürmüşler İnce Hacım Gana beleye beleye

Gıyık ince Hacım gıyık Ağ dudakda sünbül bıyık Hacı ora vardım'ola Tatarlıda goca Hüük

Bilmiyorum elinizi Atamıyom ölünüzü Gusuruma galman dezze Parçalatdım delinizi

Üzüm gara üzüm gara Salkımları düzüüm gara Emmilere gediciyim Geı7 ardında yüzüm gara

Tatarlıda goca söüt Dal dal oldu bitdimola Avım almış gul olduğum Mırazma yetdimola

Leçe Ceyhan-Osmaniye arasında ova da çok yüksek olmayan kayalıklar.

Gaça Kaça.

Dengesiz Yanlış. Bu ağıtta can havliyle.

BATTALIN AĞIDI

Seferberlikte, Battal ve Davut adlı iki kardeş eşkıya imişler. Bu iki kardeş, bir dargınlık yüzünden birbirlerinden ayrılmışlar. Battalı, çok geçmeden, zaptiyeler Kozan tarafında vurmuşlar. Kocasının ölümü üzerine bu ağıdı karısı yakmıştır.

Battalın hangi köyden olduğunu, bütün araştırmalarımıza rağmen bulamadık.

Boz lökü gapıya geldi Eğdi boynun habar aldı Sen duymadın Arzı bacım Batdal d'öldü Davut d'öldü

Davut bilmezdi düzeni • "

Batdal gezerdi Gozanı Ya niderdin çer alası Virane dağda gezeni

Yurd gonardık sıra sıra Yorgan atlaz döşşek hara Bin ulaş babam uşağı Çer alası benli gıra

Sandıktan dutup kakiyo Adam güvenir mi Beş döşşekden yer sererdim Batdal daşa dayanır mı

Çıkarım Berut başına Başın gar olursa olsun Çekerim bebek derdini Dulluk zor olursa olsun

112

113

Amanın belim girildi Tül'oturup kakmayınca Benim yetim böyümez mi Emmileri bakmayınca

Lök Erkek deve.

Hara İpek.

Çer Dert.

Tülü oturup kalkmayınca Devenin çöküp de yerinden bir daha kalkmaması, çoğunda da, hiç kalkmaması, öyle ölmesi Türkmende uğursuzluk sayılır.

114

KARANIN AGIDI

Ceyhan kazasının Yumurtalık nahiyesine bağlı Zeytinbeli köyünden Gani Ağanın oğlu Kara, 1922 yılında, bir kız yüzünden vuruluyor. Oğlunun ölümü üzerine bu ağıdı, anası yakıyor.

Ben beğlerin bacısıyım Altımda atım kalaklar Cenezeni gılsın Garam Şo göğlerdeki melekler
Dam dutdurdum ücesine Garbi yeli değsin deyi Aslan Garam harbediyo Emmilerim gelsin deyi , ^
Gani Ağa Gani Ağa Al martini çekil dağa Aslanı çakallar boğmuş Derelerde guva guva
Datl'efendi datl'efendi İzin ver de getiriyim Guma toza belemişler Yatağına yatırırım
Dam dutdurdum guyuynan Garam yundu suyuynan Get de gonus efend'oğlum Adanada valiynen
Zeytinbeli at oynadı Zifirden firek köyneği Sefil anan düğün gurmuş Garam oynasın deyneği

I

115

Hele mezere mezere Mezerin otu bozara Varın söylen Göğcelere Gizim çeksinler bazara
Oğlu olan öğünmesin Olmayanlar yerinmesin Şo Garamın akranları Gözlerime görünmesin
Tekerek Garam tekerek Laf verir kaşın çekerek Düğünlerde oynar oyun Cöbüne mendil sokarak
Altımda atım kalaklar Altımda atım şaha kalkar. Kalaklamak, bir de içim kalakladı, çok heyecanlandım, coştum anlamına gelir.
Garbi yeli Güneyden esen yel, daha doğrusu denizden gelen yel. Kimi bölgelerde bu yel batıdan da eser. Onun için yelin adı garbi yelidir.

Guva guva Kova kova, kovalaya kovalaya.

Tekerek Toparlak.

116

POYRAZIN AGIDI

Kadirlinin Ekşiler (Tutarlı) köyünden bir dul kadının iki oğlu, Poyraz ve Dede köylülerle geçinemiyorlar. 1910'da Ali Atılganın rivayetine göre, Musa adlı biri, iki kardeşi vuruyor.

Oğullarının ölümü üzerine bu ağıdı, anası yakıyor.

Dedemin köyneği gannı Nenni Boyraz oğlum nenni Demedim mi oğlum size Eskiler evelden kenni
Dedem de yüke dayanmış Boyrazım gana boyanmış Hep girmiş gâvır döllerı Eskiler sahab olmamış
Bir yanınız Geben eli Girildi anaym beli Şehit olmuş çiğçelerim Cennete de düşmüş yolu
Oğlum galmadı ocakda Atım galmadı bucakda Ne yahyon Boyraz oğlum Guşluklayı ısıcakda
Boyraz oğlum pek hatırlı Hatirini gıramıyom Dedem düşmanın evinde Ben oruya varamıyom
Bu vakit adam mı göçer Yaz gelsin göçek yiğenim Ağ Boyrazım Gara Dedem Golumdan uçdu Doğanım

117

Abalar geydim abalar Beni gınaman obalar Gara Dedem can veriyo Kah bakar da kah çabalar
Gelin ağlar bacıs'ağlar Dumanlandı gene dağlar Sızden de imdat umarım Hökümetd'oturan beğler
Efe seni püsgül seni Derdden derde koydun beni Ağ Boyrazım Gara Dedem Ala gannı gördüm seni
Gelin ağlar eşim deyi Daha güççük yaşıım Bacısını yenemiyom Yalınız gardaşıım deyi
Dede Erkek adı.

Kenni Kinli.

Cücelerim Çiftçelerim, bir çift oğlum.

118

I

LÜGATÇE

ve Birkaç Söz

Ağıtları toplarken halkın söylenişini olduğu gibi aldık. Bundan kastımız, ağıtların tabiiliğini bozmamaktır. Eğer biz bunları yazarken, İstanbul şivesine uydurmuş olsaydık, hiç değilse biraz, tercüme etmiş olacaktık. Okuyucularımızın, ağıtları daha iyi anlayabilmeleri için de bu küçük lügatçeyi yapmanın lüzumunu duyduk. İşte bu düşünceyle, İstanbul şivesine girmemiş ve anlaşılamayacak derecede değişmiş olan kelimelerin karşılığını koyduk.

119

Ağar Ağır Farımak Yanmak, uzaklaşmak
Arzılar Arzular Fil fili cücen Karmakarışık
Ayan olmak Aşikâr (Bunlar kelime değil,
Aziziye Pınarbaşı kazasının tedaidir. Anlamadığı
yazıyı görünce bunları
deyivermiştir.)
eski adı Firez Biçilmiş ekinin top-

rakta kalan sap kısmı
 B G
 Baer Bayır Gaer gaer Gayır gayır
 Beğam Beyim Gabir Kabir
 Birez Biraz Gars Kars (Eskiden Kadir-
 li'ye de Kars derlerdi)
 c Gaza gaza Kaza kaza
 Garlangaç Kırlangıç
 Cahan Ceyhan Çığırmaq Ötmek
 Car Aman Gıv etmek Atı hızlı sürmek
 Cebel Osmaniye Gövel Yeşil
 Cebeli Lübnan Günden yanı Günden tarafı
 Cebelibereket
 Cehiz Çeyiz H
 Cerit Bir Türkmen aşireti
 Harmancık Bir yayla adı
 Hatlama Atlamak
 ç Harlamak Atın fazla soluması
 Heril İpek
 Çaba Çabalama, uğraşma Hota Kabadayı
 Çaer Çayır
 Çiçekdağı Mazgaç yakınlarında
 bir dağ I
 D ikan İken
 Işgın Işkın, filiz
 Denk Atın, devenin çu-
 vallar içinde götüre- i
 bileceği yük
 İci Deli Hacı'nın çocuk-
 ları tarafından ismi-
 nin kısaltılmış şekli
 E
 Efe Fes K
 Efin tefin Dağılmış, başından
 belalar geçmiş Kak Kalk
 Eşik kesik Enginli, yüksekli Kevren Kervan
 120
 Ladıf Redif, ikinci askerlik Tecirli Bir Türkmen aşireti
 Tevir Çeşit
 Tomarza Pınarbaşına bağlı bir
 M , köy
 Tosmuk Kamış kökleri, funda
 Maara Mağara kökleri
 Mahana Bahane Tuc Tunç
 Mantıfar Sarı renkli bir nevi
 çiçek
 Mazgaç Andırın kazasına bağlı Y
 bir yayla
 Mıraz Murat Yarpuz Güzel kokan ve nane
 Muşduluk Müjdelik ye benzeyen bir ot
 Yelep yelep Işıl ışııl
 Yelip gelmek Hızlı hızlı gelmek
 N
 Nahfiri Nergiz
 Lâhuri Nerkis
 O
 Örk
 Atları bağlamak için kullanılan uzun ip
 Perçem Kâkûl
 Pezek Sırta giyilen bir nevi
 hırka Püsü, püsük Kedi

Sağrı Atın kalça tarafı
Salmak Göndermek
Saya Gaga

Ş
Şor
Laf
121

Faydalandığımız Kimseler

Ağdın adı

Yemen Ağdı Ladıfların Ağdı Ahmedin Ağdı Kozanoğlunun Ağdı Boz Ömerin Ağdı Poyrazın Ağdı Hacı Beyin Ağdı Haçça Gelinin Ağdı Bebek Ağdı Eminenin Ağdı Hacı Velinin Ağdı Hüseyinin Ağdı Halbırın Ağdı Deli Hacinın Ağdı Zülfükârınoğlu Ağdı Hacinın Ağdı Hacinın Ağdı Gurbet Ağdı Mahmut Beyin Ağdı Memicinin Ağdı Kara Mehmedin Ağdı Durdu Beyin Ağdı Gelinin Ağdı İnce Hacinın Ağdı Battalın Ağdı Karanın Ağdı Sarı Ahmedin Ağdı Mustafa Ağanın Ağdı Mehmet Beyin Ağdı İnce Hacinın Ağdı

Anlatanın adı, soyadı	Köyü	Kazası
Emine Sayman		Kadirli
Mehmet Saygılı	Azaplı	"

Ali Atılğan
Durdu Şahin
Hürü Hatun
Hava Bozdoğan
Hasibe Hatun
Ali

Mehmet Göçüm

Nigar Göğceli

Döndü Sarı

Elif Poçulu

122

Narhkışla "

YaŞ1

45 25

50

Hemite Osmaniye 50

60

95

Gövhahmetli Andırın 56 Ayaş Ceyhan 22

Gebeli Osmaniye 30

Hemite " 40

30 Bahçe Kadirli 50

AĞITLAR II

KUMARLI KÖYÜNDEN HALİLİN AGIDI

Göksünün Taşoluk köylüleri ekinlerine giren Bozdoğanlıların develerini vermiyorlar. Bozdoğanlılar (Bozdoğan aşireti), Osmaniye ilçesinin Kumarlı köyünden Halil'e başvuruyorlar. Halil sayılır bir kişidir, Taşoluğa gidiyor. Halil Taşoluklu Bey Alinin oğlu Mustukla konuşurken Bozdoğanlının biri Mustuğu vuruyor. Bey Aliye oğlunu Halil'in vurduğunu söylüyorlar. Bey Ali de Halili vuruyor.

Bey Ali Halilin belinden kamasını çıkarıp alarak Halil'in yüzünü kendi kamasıyla parçalayarak onu öldürüyor. Ağdı Halil'in karısı Dudu ile kaynanası Eşe yakıyor. Bu ağdın tarihini 1900 yılının Ağustosunu olarak saptadım.

Gani oğlancığım gani Üzengiden akmış kanı- " Doğru söyle körolası Düşman heyleyledi seni

Elimde yok kolumda yok Yapışacak dalım da yok Taşoluğa giden geldi Dığrak atlı delim de yok

Mavi şalvar ısıll ısıll Kaçma kıcına dolaşır Çeke tut atın başını Emmilerin tez ulaşır

Tahta üstünde yatarken Çuha yorganı örterken N'ola o zaman öleydi Al atı ceren tutarken

124

125

Körezden aldığı doru Ne hodul yürürdü kırı Ben eşimi bilmez miyim Salta mavi yağlık sarı

Kadanı alayım Ansa Halil bizi aradı mı Gömleğini yuyan gelin Kakülünü taradı mı

Kadanı alayım bacı Bir incecik derde düştüm Şuna öteye vardım idi Yağız görüncü şaştım

Yağızını köylü almış Kaması yüzünü çalmış Kes umudu kızcağızım Halil sana cevap vermiş

Çık Meryemçilin başına Har eyle Halil har eyle Kırmızıkilim ala beşik Neneyle Dudum neneyle

Hüseyin deveni güder Mistik camızına gider Taman öksüzün kanını Emmisi alacağım der

Evimizin önü bayır Tüfek öter gayır gayır Ağaların teklif etmiş Halil sen oraya buyur

126

İlimize çengi geldi Delim kurar pazarını Amanın görmesin gözüm Örtün delik mezarını
Dünükten Söğüt obası Koygun davulunun sesi Gitti de geri gelmedi Ak Yusufumun babası
Yandım göğünü göğünü Geldim döğünü döğünü Yusufu yanıma aldım Kurdun mu sünnet düğünü
Kadan alam Şerfe Hatutv Ben de seni gözlüyordum Sen gelmeden efe geldi Pürçüğünü düzlüyordum
Halil tatlı Yusuf tatlı Şuncağızım şahbaz atlı Eşim Taşoluktan gelir Terkiciği doru atlı
Kamasını çekememiş Tüfeğini sıkamamış Kötü imiş İmat Hasan Geri dönüp bakamamış
Kadan alam Şerfe Hatun Bunu bana eş ederim Bunun için duruyordum Kor da Avşara giderim
Düşman heyleyledi seni Bunu binidsiz gelen ata söylüyor. Heyle Nasıl. Düşman ne yaptı sana?

127

Diğrak Kıvrak. Kıvraktan daha başka anlamı da var. İyi giyinmiş, temiz, titiz.

Kıç Ayak.

Tahta Taht. Toros köylüklerinde karyola gibi keresteden yapılmış yatacak yere taht derler.

Körez Erkek adı, ya da lakabı.

Hodul Gösterişli.

Kada Dert, bela.

Har Atın doludizgin koşması. Har atlısı: Atını harla süren.

Menjemçil beli Andırınla Maraş arasında, Düldül dağının yanında bir bel, bir yayla.

Neneylemek Ninni söylemek.

Taman öksüzün kanını / Emmisi alacağım der Artık Halilin öcünü amcasının alacağını söylüyor. Kanını almak, kanım yerde bırakmamak.

Ağaların teklif etmiş Teklif etmek, şölene çağırarak.

Diinük Yer adı.

Söğütobası Toroslarda bir yer adı.

Göğünmek Yanmak. Bir de göğünmek, bir kumaşın, kilimin, buna benzer herhangi bir şeyin yarı yanması, yüzeyden yanması, ama dökülmemesi.

Gözlemek Beklemek.

Efe Fes.

Pürçük Püskül.

Bunu bana eş ederim Çocuğunu gösteriyor. Bundan sonra eşim bu olacak diyor. Çocuğum için, kocam için duruyordum burada, kor da Avşara giderim diyor. Gelinin Avşardan olduğunu anlıyoruz.

I

128

HACININ AGIDI

Maraşın Andırın ilçesinden Gaffarın oğlu Hacı karlı bir günde eve odun getirmek için, damları sökmeye gidiyor. Hacı damı sökerken dam yıkılıyor, delikanlı yıkığın altında kalıyor. Ağıdı anası yakıyor. Ağıdın yakılma tarihini 1920'ler olarak saptadım.

Gaffarın nazlı Hacısı Yoruldu Kadın bacısı Donatın atı deveyi Sabah gider kınacısı

Ben de geldim elinize Yeni düştüm kolunuza Kadani alayım ağa „ •

Yardım eyle yalınıza

Bulut buluta söykenir Ne ola bunun öfkesi Telli kubur sırmalı aba O da Hacının soykası

Hacım der de bunalırım Dam başında dolanırım Allah Hacımı verirse Kapı kapı dilenirim

Kadın da yerini yazmış Gelsin kardeş yatsın diye Allah bir bardak su dökmüş Varsın ocak batsın diye

Sabah gider kınacısı Hacının daha evlenmediği söylenmek isteniyor. Kı-nacı gitmesi, kızı alıp getirmeye gitmek.

Düğünün sonu kına yakmayla gelir.

Yeni düştüm kolunuza Evlenecek kız, nişanlı... Sizin eve daha yeni gelin geliyordum. Ağıtta: Size sığınyordum. Kola düşmek, sığınmak.

129

Söykenmek Yaslanmak.

Yardım eyle yalnız Hacının evin tek oğlu olduğunu söylemek istiyor. Burada ağa, ağabey anlamındadır. Türkmende ağabey yerine ağa derler.

Söykenmek Yaslanmak... Ağıt söylerken, yöre de ağıtlara girer. O anda başını kaldırır, bulutun buluta yaslandığını görür. Nedir bu bulutların öfkesi, diye ağlar. Hacı ölümüne bulut bile üzölmüş, öfkelenmiştir.

Kubur Bele bağlanan bir biçim çantadır. Erkekler, tabakalarını, cüzdanlarını, çakmaklarını, buna benzer gereçlerini kubura koyarlardı.

Soyka ölüden kalan, ölünün giydikleri...

Yerini yazmak Yazmak, sermek demektir. Yerini sermek, yer yatağını sermek. Sofra yazmak, yere yer sofrasını kurmak. Halı yazmak, kilim, çul, hasır yazmak, sermek...

Bardak Çamdan oyulmuş büyük su kabı.

130

MUSTAFA AĞANIN AĞIDI

Andırırım Abazoğlu ailesinden Mustafa Ağa öldüğünde ağıdı akrabalarından Cennet Hatun yakıyor.

Şükür oğlu var Ağanın İnşallah yerini tutar Şu Bağdatta kalanımın Ocağında baykuş öter
Hakiyetli vezir Aşam Duranımı bana verdi Size bir haber vereyim Şu Bağdatta sunam kaldı
Kadanı alayım Ağa Sen ağlama biz ağlayak Aşam yolsuz bir iş tutmuş Birikip minnet eyleyek
Elimdeki Acem şalın Aşam bağlardı beline Dulluk zor olur zor olur Sen ağla bibim oğluna
Kadanı alayım Aşam Arkamdan yıkıldı dağım Bildir da kardeşim öldü Daha ölmedim de sağım
Bir küçücük oda tutmuş Benzer çardağın yurduna Aşam Maraşa varınca Derman arar mı derdine
131

Ali, Kenan evlenirken Vezir çıkacak değneğe Giydirme kadan alayım Sabahki gelen gömleği

Vili dedem oğlu vili Savrulur püskülün teli Eğlemen bunu burada Cennetten açılmış yolu

Hakiyetli Bağlı, sadık, iyilik yapan.

Yolsuz bir iş tutmak Doğru olmayan bir iş yapmak. Burada Ağanın yolsuz yaptığı iş, onun ölmesi.

Birikip minnet eyleyek Minnet eylemek, yalvarmak. Bu yolsuz işinden dönsün, diye.

Bibi Hala... Ölen Mustafa Ağa demek ki ağıdı yakanın halası oğluy-muş. Dulluk zor olur, diye orada bulunan Ağanın karısına söylüyor.

Bildir Geçen yıl.

Benzer çardağın yurduna Şehirde tuttuğu oda bir çardak gibi. Küçücük bir oda. Bir de Çardağın Yurdu diye bir yer adı olabilir. Bir yayla yurdu olabilir Çardak. Odayı ona yakıştıramıyor.

Değneğe çıkmak Cirit oynamaya çıkmak.

Vili Anlamsız bir sözcük. Burada hayıflanmak anlamına geliyor.

Püskül teli Fesin püskülündeki tel.

132

MÜFTÜNÜN AGIDI

ıçoç'da Çukurovada Ermeni karışıklığında Bahçe Müftüsü Me-niet Efendi, bu olayda başı çekenlerden birisidir. Bundan dolayı arkadaşlarıyla birlikte Erzinde asılır. Ağıdı Müftünün anası Güllü Hatun yakıyor. Bu ağıdın çok uzun bir ağıt olduğunu söylediler ya ben ancak bu kadarcığını derleyebildim.

Müftünün sakalı kara Yusufumu çekmen dara Kefenleri boğazında Hep asmışlar sıra sıra

Erzinin de içi sulu Sen'astıran gavur dölü Sana ayan olmadı mı Sen ulaş Hazreti Ali

Müftü güneş Yusuf ayım Vezir kefenleri giyen Haber alır avratları Dayan hey yüreğim dayan

Yusuf oğlum kibar bakar Ayağına çizme çeker Dolansa saraya varsa Kaymakam ayağa kalkar

Hem okuyan hem yazan Evimi odamı bozan El'me alayım çift sarığı Kapı kapı eller gezem

133

OSMAN PAŞANIN ANASI HÖŞEDE HATUNUN AĞIDI

Maraşlı Beyazıt Beylerinden Osman Paşanın anası Höşede Hatun öldüğünde ağıdı tanıdıklarından Ahmet Paşanın kızı

Hatiç yakıyor. Höşede Hatun Arnavuttur. Osman Paşa onunla tstanbulda evlenmiştir. Ağıdın tarihini saptayamadım.

Ağıda bakarsak, Höşede Hatunum ölümü 1900'den öncedir.

Bilmez inisin Vahrat kızı Paşa bunu satın aldı Yeşil sandık telli mahya Taman İstanbuldan geldi

Hatun giyerdi firengi Parlar yüzünün irengi Eden müşirin haremi Nizip kavgasında cengi

Hatun hatunların merdi Bilmem neresinde derdi Tatlı tatlı Höşem derdi Beyin validesi öldü

Bağdatlısın eşindiren Sırtına sırma biçtiren Arzulamış Müftüsünü Avluda lök döğüştüren

Hatun ben gelmeden ölmüş Göremedim soluğunu Kutnu zıbın gümüş düğme Söktünüz mü iliğini

134

Gül ağacında gölgelen Kevser ırmağından sulan Gelini ne çok ağlattın Beş yüz atlı ilen gelen

Hatun sen garip değilsin Zülfün yüzüne dağılsın Mücevher kılıç takınan Kazımımın oğlu gelsin

Ede Maraşta ağabey demektir. Kimi çocuklar babalarına da ede derler. Çukurovada Bozdoğan Türkmeninde ede, aka, ağabey, baba yerine daha kullanılıyor.

Mahya Tahtirevan.

Bağdatlısın eşindiren Bağdattan alınmış Arap atını eşindiren...

135

HACI HÜSEYİN EFENDİNİN AGIDI

Osmaniyeli ağalardan Hacı Hüseyin Efendi 1931'de öldüğünde, bu ağıdı onun üstüne Kumarlı köyünden Meryem Hatun yakıyor.

Görünür İmran dağları Ömürlü olsun sağlan Dayım beriden varırken Karşılar Cerit Beyleri

Dayımın öldüğü gece Kapandı hanlar dükkanlar Şimdi karşılar dayımı Küheylan atlı yiğenler

Dayım giyer elma kürkü Atı yavuz kırar örkü Bayrama çağır beklerim Arifi getirir belki

Dayım karyolada yatar Gelmezse çiftliği batır Eski gün'nü bilir misin Derviş atı ceren tutar

Ben burada oturamam Şelek ağır götüremem Sen olmazsan kul olduğum Şiha gelin getiremem

Dayın çiftliğe gidiyor Arif atını gemlesin Hem Ağa hemi Efendi Mezarına nur damlasın

136

Dayımın öldüğü gece Kapandı hanlar çarşılar Sakalı şerif gelirken Kırk atlı ile karşılar
Gani benim dayım gani Fakir fıkaranm yanı Dayım Derviş ata biner Yem yemezdi Cuma günü
Cerit Beyleri Ceyhan ilçesine bağlı köylerde yaşarlar Ceritler. Avşarla-rın bir kolu olduğu sanılıyor.
Örk Atları demirden ya da odundan kazıkla yaylım olan, yani otlu bir yere bağlarlar. Kazığı yere çakarlar. Kazığa beş, on, on beş, yirmi beş metre kadar sağlam bir ip bağlarlar. Bu ipi de atın boynuna takarlar. At böylece o yirmi beş metrelik sahada otlar. Bu ipin ve kazığın bütününe örk derler. At örklemek biçiminde kullanılabilir.
Şelek Yük.

Gani Cömert.

137

HACI DURDU AĞANIN AĞIDI

Andırırdı Yaycıoğullarından Hacı Durdu Ağa öldüğünde, 1910 yılı, bu ağıdı karısı Meryem Hatun söylüyor.
Tabiyeden yaya kaçmış Fesini kurşun alınca Bizim hısımlar genişsin Kızları da dul kalınca
Irak mı Kabenin yolu Engin mi tubanın dalı Kızım babanı bilmez misin Beş yüzlük kuşanır şalı
Hani gelmedi yiğeni Salakta avlar doğanı Aşiretin Ağas'öldü Esnaflar örtsün dükkanı
Ben yoruldu sız ağlayın Yas çekin kara bağlayın Tekrar Kabeye niyetli İnşallah Kudüse uğrar
Geçer Meryemçil belinden Kim tutar benim elimden Sızlaşmayın kuzularım Allah geçer mi kulundan
Oğlum askerden gelince Halebi dolandı atı Bu sonradan ağa değil Eşiraf hanedan zatı

138

On ay oldu hasta yatar Atı kişner kuşu öter Sen olmazsan kul olduğum Camiler medrese batar
Bana öğüt verme Hoca Teşbih çeker gece gece Bir kez yüzün sürdü geldi Bir daha niyetli Hacca
Neren arttı kul olduğum Ak bebeğe vurulunca Yıldırım düştü sanırdın Aşirete darılmca
On ay oldu hasta yatar Nasıl hısımsınız sizler Bundan sonra beyden düşer Kara giysin gelsin kızlar
Altmış beygir ile göçer Benim de günlerim geçer Tiryaki kurban olduğum Haşdırında kahve içer
Salakta turaç avlatır Meydanda adam çiğnetir Kızım baban'bilmez misin Zeytinde atın oynatır
İki sene daha yaşa Gözümün önü ısısın Ağam kahveye meraklı Ahmet köpüklü pişirsin
Eri ciğerciğim eri Maşlah kara hırka sarı Ali edem karşı getirmiş Davada boşanan kırı

139

Kapısında on uşağı Hersli bıyığın geveler Hacı, Bilal katarlamış İşliğe gitmiş develer
Halepten doldurmuş hurcunu Kesmiş Kaymakam harcını Aşiret helal eylesin Varsa istesin borcunu
Genişsin Sevinsin, rahatlasın.

Snlak Ova, düzlük, alan. Çeltik salağı, yaygındır. Büyük tarlalara, bin, bin beş yüz, üç bin dönümlük sahalara salak denir. Bir de büyücek düzlüklere, ovalara, sahalara salak denir. Salakta avlar doğanından da ne demek istendiği anlaşılıyor.

Örtmek Güneyde Türkmenler örtmeyi kapamak anlamına da kullanırlar. Kapıyı, pencereyi ört, gibi.

Halcin dolnndı atı At askerden gelen sahibini görünce sevincinden ne yapacağım bilmiyor. Atı Halebi dolanmak, sevinçten uçmak anlamına.

Ali edem karşı getirmiş / Davada boşanan kırı Hacı Durdu Ağa mahkemeye gitmiş. Atı kasabada boşanıp eve gelmiş.

Ali Ağabey de atı Ağaya geri götürmüş.

Gevelemek Çiğnemek.

Hersli Öfkeli.

140

YAYCIOGLU İBRAHİM AĞANIN AĞIDI

Ananın tanınmış ailelerinden Yaycıoğlu İbrahim Ağa öldüğünde teyzesinin kızı ünlü halk şairi Hasibe Hatun yakıyor ağıdı. Hasibe Hatunla kız kardeşi Telli Hatun bütün Torosların, Çukurovanın en ünlü ağıtçılarıydılar. Hasibe Hatunla Telli Hatunun ağıt yaktığı ölülerin çok değerli kişiler olduğunda herkes birleşirdi.

İbrahim Ağa 1942'de ölüyor.

Geldim diz çöktüm oturdum Bu yıl bir Ağa yitirdim Süleymanm yanma gitmiş İnşallah geri getir'rim

Odada Ağa oturur Uşaklar kahve götürür Kadan alayım Münire Kızlar hizmetin yetirir

Ayşe çaydanlığın'getir Münire hizmetin yetir Kızım şimdi Ağa çağırır Kalk gayrı maşlahm'götür

Gölden kalktı uçtu turna Kimi kara kimi sürme Kadan alayım Münire Ağamın çadırı'derme

Şu bacısı şu gelini Kardeş komadı halimi İk'gün sonra babamoğlu Çatal indirir gelini

141

Atın dorusun'saymazdı Kardeşim binerdi kıra Çarşafı yatak beğenmez Şimdi konu kuru yere

Kardeşlerim kardeşlerim Aman kesilsin başlarım Babana minnet eder de Gitmem burada kışlarım

Yaramın da başı acar Göz göz oldu merhem durmaz Küçücükten dul oturdum Başımdan kara gün kalkmaz

Zor imiş kardeş acısı Gelmedi Hüsne bacısı Hüseyini Süleymanı Hacıyı tutsun sancısı

Bundan başka ağıt demem Şerif, Leman gelmeyince Unutmam kardeş unutmam Kara mezar olmayınca

Kardeş kabire konunca Mevlam bana versin sabır Allah Müftüye ömür versin Yüz kırk lira verdi kebir

Ağ'Ankaradan gelince Zeliham oynar oyunu Sen olmazsan kul olduğum Memede kurmam düğünü

142

Yol uzak Leman gelmezse Müftü hiç halden bilmezse Ağamın canı sıkılır Kır at koşuyu almazsa
Çatal indirir gelini Çatal bir de, bu ağıtta olduğu gibi çifte anlamına gelir. Acar Yeni.
Kara mezar olmayınca Kara mezara girmeyince, kara toprak olmayınca.

1.43

HACI BEYİN AĞIDI

Andının bir köyünden, köyü saptayamadım, Hacı adında bir delikanlı evleniyor, gerdeğe gireceği gece de ölüyor.
Ağıdı, ölen kocasının üstüne gelin yakıyor. Bu ağıdı, bütün Torosların en ünlü aşığı Kel Aşıktan aldım. Hacinin ölümünü 1905 olarak saptadım.

Yol üstünde kara yılan Sıçıra boynuma dolan Gelin geldim kız gidiyom Uyan Hacı Beyim uyan
Evlerinin uğru arpa Kır at gelir kırpa kırpa Hacı Beyim can veriyor Kollarını çırpa çırpa
Aynalı martin kol istiyor Gümüş kemer bel istiyor Ne yatıyor Hacı Beyim Elin kızı yar istiyor
Hezerine hüzerine Hele bakın mezarına Hacı Beyin kır atını Çekin Sultan pazarına
Ayvalıktan kalktım yayan Dayan hey dizlerim dayan Menekşeden gelin geldim Uyan Hacı Beyim uyan
Hezerine hüzerine Uydurma, anlamı olmayan sözlerden.

KÖSE AĞANIN AĞIDI

1920 yılında Kadırlının Bahçe köyünden Köse Ağa öldüğünde bu ağıdı karısı Eşe Hatun yakıyor.
Odana sererim kilim Kimseye kalmadı dilim Altı tane yetim ile Dar yerde çevirdi ölüm
Asker Hasan oğlum asker Üstüne örterim yorgan Baban Halepten gelirse Astırırım çatal yorgan
Sırtında sırmalı kürkü Atı yavuz tutmaz örkü Benim derdim verem diye Yüreğine düşmüş korku
Kadanı alayım teyze Acı haber geldi bize Ağamın mesnetin diyem Kendi idarede aza
On iki odalı konak Dikildim da çıkamadım Bedir yapılı Ağama Maşallahsız bakamadım
Odana döşerdim halı Bilmiyom gittiğin yolu Çocukları büyütürüm Adımı vurdur'rum karı

144

145

Günde on atlı inerdı Issız mı kalmış odası Ağa ince derde düşmüş Bana da gelsin kadası
Çerkezde de Kadir Ağa Oğrun acı karlı dağa Ağamı gönderir m'ola Selam salsam doktor Beye
Dihlmnk Girmek

Adımı vurdurum kan Adımı karı koydururum. Adını vurduk: Adını koyduk, ona ad verdik, anlamına da gelir.

Mesnet iş, meslek.

Bedir Ay.

Kan Hem kadın, hem de, daha da çok yaşlı kadın anlamına gelir. Kö-roğlunun bir şiirinde Köroğlum der ki karıdım /
İhtiyar oldum çürüdüm, der.

Oğrun acı karlı dağa Oğrun uğrun, gizli anlamına gelir. O bir karlı dağdır, ona gizli acıyın, diyor.

146

POYRAZOĞLUNUN AĞIDI

1890 yılında Ermeni eşkıyalar Kadırlının Bahçe köyünden Poy-razoğlunu, yaylada çadırını basarak öldürüyorlar, bu ağıdı karılan yakıyor.

Cincinden göçü çekilir Malı Gebene dökülür Buna Poyrazoğlu derler Yedi lökü bir yekindir
Oğlu püskül sallamasın Çift gelini ağlamasın Satmayın kır atı kapıdan Onu eller bağlamasın . -- "
Bura değil bunun yurdu Şu yukarı konmaz mıydı Evi yurttan çekilince Göç atlısı binmez miydi
Hengi ile hüngü ile Öldürmüşler süngü ile Ünü büyük Poyrazoğlu Kahve yüklü dengi ile
Kefiye yağlık başında Azgın yarası döşünde Öldürmüşler Poyrazoğlu'n' Yılanlıtaşın başında
Çinçin Döldül dağı yöresinde bir yayla.

Geben Andının bir köyü.

Oğlu püskül sallamasın Sallanmayacak püskül, festeki püskül. Püskül sallamak bir konurlanmak biçimidir.

Göç atlısı binmez miydi Tanınmış, sayılan Ağalar, Beyler yayladan inerlerken onları uğurlamaya göç atlısı binerdi. Göç atlıları o yörenin yay-

147

lacıları, yerlileriydi. Göç atlısı, kalkan göçü en az bir köy aşağıya kadar uğurlardı.

Hengi ile hilngü ile Dörtlüğü doldurmak için kullanılmış söz. Kimi yerlerde de kalabalık anlamına geliyor.

Döş Göğüs.

148

İSMAİL AĞANIN AĞIDI

1944 yılında Andınlı Zülfikar oğlu ismail Ağa öldüğünde bu ağıdı ona akraba kadınlar yakıyorlar.
Çığşardan ağaç biçtirir Onu da Ceyhana döktürür Kim çıkarır oğlancığım Bin Kırat çeltik ektirir
Hocalardan izin alın Bir gece evinde yatsın Düşmanlık eden deyyuslar Gayrı muradına yetsin
Acar konak dutturdu da Bir gün içinde yatmadı Hacı oğlun everip de Oğlum murada yetmedi
Bayraklı patos çekildi Oğlum uğramış nazara Hacıya gelin getirdim Peygamberin kav'lüzere
Konak yaptırır, keliye Benzer Hazreti Aliye Kalbura hayma dutturmuş Davet verdirmiş Valiye
Çığşardan biçtirir lata Gitmedi Ceyhandan öte İsmail Ağa ölünce Düşmanları çalmış hota

Sürek yazıda yayılır Akça savağa koyulur Gelen sene kimse bilmez Bu yıl hatırın sayılır
Ben böyle ağlayamam Kaputunu bana salın İhtiyarım varamıyom Hepiniz yanıma gelin
Adanadan gelir bekar Sandıklarla alır şeker Dolansa daireye çıksa Kaymakam ayağa kalkar
Bacıyı çölde kaldı Mustafa Efendi ağlasın Şu Güllüye selam söylen Ak çözün kara bağlasın
İsterdi İsmail Ağa Akşama on iki türlü Varamıyom oğlancığım Konağının başı karlı
Kahirlenme Güllü Hatun Ben ağladım ağdımı Hacı küçük halden bilmez Kim verecek öğüdünü
Yeter kadir Mevlam yeter Acım'olur bundan beter Güvenirim Allahıma Hacı oğlu yerin tutar
150

Çığışar Andırmin bir köyü.

Kim çıkarır oğlancığım Hasadını kim yapabilir ki.

Bin kırat çeltik ektirir Kırat, bir tahıl ölçüsüdür.

Acar konak dıtturtmak Yeni konak yaptırmak.

Bayraklı patos Batöz, harman makinesi. Bayraklı batöz, yeni batöz. Yeni batöz tarlaya girerken bayrak çekilir batöze.
Keli Bayır.

Kalbura hayma dıtturmuş Kare biçiminde dört ağaç dikilir, ağaçların üstü çam dalları, ılgın, mersin, söğüt dallarıyla
örtülür, bir biçim gölgelik yapılır. Buna hayma derler. Farsça bir sözcüktür. Kalbur, Andırmm ünlü bir yaylasıdır.

Valiye davet verdirmiş Valiyi yemeğe çağırmış, haymasma.

Hota Bir sevinç bağirtisi. Hota çalmak, hota söylemek.

Sürek Koyun sürüleri. Sürek yazıda yayılır. Sürüler ovada otlar.

Savak Koyunları koydukları bölünmüş yer.

Kaputunu bana salın Bana gönderin.

Adanadan gelir bekar Toprak işçilerinin bir kısmına bekarlar derler. Bunlar çoğunlukla bekardılar. Mevsimlik değil,
yıllık işçilerdir. Bekar işçileri çalıştırmak, Toroslarda çok zenginliği gösterir.

Akşama on iki türlü On iki türlü yemek istemiş. Bu da zenginliğini gösterir.

151

BEYAZIT OĞLU HACI BEYİN AGIDI

1890 yıllarında Hacı Bey Erzurutnda şehit düşüyor. Ağdı karısı Hatça Hatun Andırnda yakıyor.

Erzurumun dağlarına At örkledim bağlarına Küskünüm eşim küskünüm Beyazıtlı Beylerine

Atı geldi donu geldi Kendi sonsuz nerde kaldı Senin oğlun benim eşim Kızıyın kardeşi öldü

Hatun öksüz Rıfat öksüz Al at aralıkta yemsiz Ellerin gideni geldi Gelmedi ya bizim sonsuz

Sattılar ayak sekili Ben oldum evin vekili Ayan olsun Beyin kızı Gayrı kaldırdım kakülü

Uçarken gördüm turnayı Bana diktirir sırmayı Ayan olsun Beyin oğlu Gayrı kaldırdım sürmeyi

Al yeşil evimi bozdum Yükümü ellere düzdüm Kar yağıp duman çökünce Gayrı umudumu üzdüm

152

Atı geldi donu geldi Giyitleri geldi, don, giyittir. Hayvanlarda, daha da çok atlar için, renktir.

Kendi sonsuz nerde kaldı Songsuz: Vefasız.

Hatun Bir de kadın adı olarak kullanılır. Hanım da öyle.

Sattılar ayak sekili Ayağı sekili atı sattılar. Kimi atların ayaklarında bileğe, dize kadar bir ak olur. Buna sekil derler.

Gayrı kaldırdım kakülü Kakülü kaldırmak, kakülünü kesmek, bir ömür boyu yasa girmek, yaşlılığa girmek demek.

Gayrı kaldırdım sürmeyi Bir daha sürme de çekmeyecek.

Yükümü ellere düzdüm Başka evlere sığındım.

Gayrı umudumu üzdüm Üzmek, kopmak. Bir ipin yavaş yavaş incele-rek kopmasıdır, üzme.

153

BAYRAMIN AGIDI

1909 Ermeni karışıklığında Bayram Ermenilere karşı savaşıyor ve onları öldürüyor. Bu yüzden de asılıyor. Ağdı anası
yakıyor.

Bayram oğlumun sebebi Biri Ancık biri Kızık Gavur için ıspatlık etmiş Taşdığı dine yazık

Kibar gezer emmim oğlu Sağ yanında altı patlar Kara donlusun asmışlar Padişah duyar da çatlar

Bayram da benzer fidana Yanarım şehit gidene Duyar da hep yanar kardeş Çukurova koca Adana

Ben nideyim emmim oğlu Dava Müftüde Kadıda Asmışlar emmim oğlunu Asmışlar saat yedide

Kibar emmimin yosması Giyerdi Firenk basması Padişaha ar değil mi Kara donlusun asması

Kardeş içeri dikilir Püskül çalıya takılır Kibar gezer emmim oğlu Koynundan koku dökülür

154

AVŞAR BEYLERİNDEN TERKEŞLIOĞLUNUN AĞIDI

Avşar Beylerinden Terkeşlioğlu yüzyılın başlarında öldüğünde ağdı Beyin Hatunu yakıyor.

Öfkeli atın bağlayan Dalgın gönlümü eğleyen Sen onu bilmen mi Dudu Oğrun oğrun çok ağlayan

Kutnu kumaş çekilirdi Ak konağa dökülürdü Sen onu bilmen mi Dudu Alem ondan sakmırdı

Ak konakta çatal baca Ben yatmadım bugün gece Ak konağa oğlan gerek Alnı kara perçemlice

Çağırın Moll'Ahmet gelsin Halinden bir haber alsın Benim dişliğim gelmiyor Efendisin'beri salsın

Oğrun oğrun ya da uğrun uğrun Uğrun, gizli, saklı demektir. Daha çok oğrun oğrun diye iki sözcük olarak kullanılıyor. Uğrun da deniyor kimi yerlerde.

Benim dişliğim gelmiyor Benim canım sıkılıyor, demek. Dişliği gelmemek: Cam sıkılmak. Hiç dişliğim yok: Rahatım yok, sevincim yok.

155

HASANIN AĞIDI

Andırının Tokmaklı köyünden Hasanın amcasıyla arası açılıyor. Araya büyük gerginlikler giriyor. Bu yüzden de amcasının oğlu onu öldürüyor. Ben bu ağıdı 1939 yılında Osmaniye'nin Hemite köyünde yirmi iki yaşında Eşeden derledim. Hasanın ne zaman öldürüldüğünü bilmiyordu. Ağıdı da Tokmaklıdan Kısa Eşe Hatun yakıyor.

Atlı gelir tabur ile Ben ağlarım sabır ile Sürmeli oğlu gezer idi Çift tabanca kubur ile
Kıyıya dikerler çamı Samana bulanmış kanı Kakülünü tara Fatma Deveye bindirir seni
Aman Ağalar Ağalar Kuşlar yukarı havalar Sağ yanından kurşun değmiş Oğlum yarasın üfeler
Kıratın nalını döktüm Avşarı boğazına taktım Bunda ne var bire Hürü Aziziye şehrin yaktım
Biner ata sürer taşla Mor yağlığı düşmüş kaşa Kakül belige karışmış Bakın bacım olan işe

156

Sabahleyin erden kalkar Çadırın kendirin çeker Atçı başı benim oğlum Şuralara atçı çıkar
Çukurkozun da firezi Ne hoşça yatmış kirazı Davul döğülü döğülü Ben görmedim o mırazı
Altında da atı köçek Üstünde de oğlum çiçek Böyle gezer benim oğlum Çift tabanca altın bıçak
Amanınız ben aşığım Oğlum öldü de şaşığım Bundan başka sallamadım Üstü çarşafı beşiği
Altında da atı sekil Kayı olun mu sürmelim Hacıyı eyledim vekil
Kırt at gelir ıgır ıgır Üstünde de oğlum buğur N'olur dedi dedi ile Çek elini kara gavur

Bir başka kadın:

Yaşa kara Hasan yaşı Yazılanlar gelir başa Şu karının Hasan oğlu Cırıdı geçerdi taşla
Kakülünü tara Fatma /Deveye bindirir seni Küçük Fatmayı deveye bin-dirmişti. Ağıtçı onu anımsatıyor

157

Üfelemek Sıvazlamak. Elini üfelemek, elini oğuşturmak. Seni öylesine üfelerim ki, kemiklerin kırılır. Ahmet pehlivan, Mehmet pehlivanı öyle bir üfeledi ki Mehmet yerinden kalkamadı. Ağıtta yarayı oğuşturmak oluyor. Yağlık Erkeklerin başlarına sardıkları kefiye gibi ipekli baş örtüsü. Çukurova, Maraş, Pınarbaşı, yani tüm Avşarda mendile de yağlık denir.

Belik Örölmüş saç. Çifte belik, mor belik, kırk belik gibi.

Erden Erkenden.

Çadırın kendirin çeker Kendir dediği, çadırı kazığa bağlayan halat.

Çukurkozun da firezi Çukurkoz, oralarda bir yer adı. Firez, biçilmiş ekinin toprakta dikili kalan kısmı.

Mıraz Murat.

Köçek Erkek oyuncu.

Amanınız ben aşığım Ben, halk şairi, aşık oldum da işte böyle ağıt yakıyorum, diyor.

İğir ıgır İğil ıgil, belli olmayacak kadar suyun ağır akması gibi.

Dedi dedi Dedikodu.

158

HACI BEYİN AĞIDI

Andırırda Zülfikar oğlu Derviş Bey çeltik salağında vuruluyor. Ağıdı kardeşinin karısı Güllü yakıyor. Ben bu ağıdı da, daha birçok ağıtla birlikte Osmaniye'nin Hemite, bir adı da Gökçeli ya da yerel söylenişle Göğçeli, şimdiki adı da Gökçedam köyünden Eşeden aldım. Ağıdın yakılışı 1938-1940 arası olacak.

Patos gelmiş salağına Kan bulaşmış bileğine Ne yatıyor vezir emmim Vali indi konağına

Kmacı geldi oturdu Acele yükün tutuldu . ^ " Ne yatıyor vezir emmim Çeltik Mersine döktüldü

Ali ergen Mehmet ergen Ankaradan geldi ferman . Bin atma gel git emmim Varsın ıssız kalsın sergen

Vallahi yandım özümnden Kanlı yaş döktüm gözümnden Kız istedi de vermedim Utanıyorum sözümnden

Sergen Çeltiği hasattan sonra kuruması için döktükleri alan.

159

160

VAY ANAM KURASININ AĞIDI

Birinci Dünya Savaşında Tecirli aşiretinden, Tecirli aşireti Avşa-rın bir koludur, diyenler de var, Birinci Dünya Savaşında bir aileden beş kardeşin beşi de askere alınıyorlar. Bu beş kardeşten hiçbirisi de savaştan dönmüyor, Sarıkamışta kırılıyorlar. Bu ağıdı ölenlerin anası, bacısı, köylü kadınları yakıyorlar. Vay anam kurasının ağıtları Pınarbaşı, Sarız, Tomarza Avşarında da çok var. Vay anam kurası üstüne çıkarılmış ağıt bir beş değil, belki yüz tane. Vay anam kurasına her köy ağıt yakmıştır hemen hemen. Bu ağıdın adına niçin "Vay Anam Kurasının Ağıdı" demişler: 16'lılar askere alındıklarında çok küçük-lermiş. Askere "vay anam" diye ağlayarak gitmişler. 16'lılardan dönmeyenler - dediklerine göre onlardan hemen hemen hiç dönen yokmuş- üstüne her yakılan ağıda "Vay Anam Kurasının Ağıdı" demişler. Bugün bile Toroslardan, Uzunayla Avşarından yüzlerce dörtlük Vay Anam Kurası Ağıdı derlenebilir. Ben bu ağıdı Anavarza köyünden, Hemiteden, Sarız Avşarlarından derledim. 1940-1945 yılları arası.

Beş oğlum var beş taburda Silahı dolu kuburda Sabreyle kızım sabreyle Çok keramet var sabırda
Oğlum gitti güle güle Gelmedi el ile bile Biri nergiz biri nevrüz Biri sümbül biri lale
Geçiyor gavurun sözü Padişah kırıcı bizi Din İslam elden gidiyor Ulaş bari Battal Gazi
161

Tabur taburu karşılar Talim eder onbaşılar Yağmur yağıp gün değince Yatan şehitler ısılar
Atının alnını sıgar Önüne malağma yıgar Babam bedel versin diye Uğrun uğrun boynun eğer
Anan kurbanların olsun Dört bacın kadanı alsın Nider on iki deveyi Altısını bedel versin
Kız:

Yaşa anam oğlu yaşa Yazılanlar gelir başa Ana ben sana küskünüm Bedel vermedin kardeş
Ana:

Öyle deme kızım Hatun Oğlum öldü kaldım yetim Böyle olacağın bilsem Alırdım oğlumu satın
Aferin oğlum aferin Bir kara donlu neferim Taburuna vardı m'ola Kara kaküllü Çaparım
Zibininin içi astar Mevlam encamını göster O kıza kurban olayım Bostan oğlum bir kız ister
162

Kız:
Anam beş oğlan yetirmiş Arkası keten gömlekli Benim kardeş cirit oynar Kucağı on beş değnekli
Ana:

Atının alnı perçemli Üstü gülgülü keçeli Baban ölsün oğlancığım Beli çifte tabancalı
Kız:

Sarıkamış Altunbulak Soğanlıyı biz ne bilek Bizim uşak böyle gezer. -Aklı zıbın kara yelek
Battın Avşar kazaları İbrişimin kozaları Sarıkamışta kırıldı Gonca gülün tazeleri
Gene kavga sesleniyor On altılı isteniyor Gidenlerden biri gelmez Silahlan paslanıyor
Sığamak Sıvazlamak.

Malağma Arpayla saman karışığı, atlara verilen yem. Yetirmiş Yetiştirmiş, büyütmüş.
Gülgülü Kırmızı nakış biçimleri. Bir de kırmızı gülgülü Maraş ayakkabısı var, gibi.
163

ALİNİN AGIDI

Aysarlardan Ali öldüğünde bu ağıdı onun üstüne nişanlısı yakıyor. Alinin öldüğü tarihi ve kasabasını, köyünü
saptayamadım. Ağıdı Kadirlinin Azaplı (Avşarlar) köyünden, 1939 yılında derledim.

Alinin giydiği mavrum Dayanamaz oldum yavrum Aliyi yudular sende Yıküası koca Savrun
Alinin giydiği astar Çık Alim boyunu göster Gönlüne kurban olduğum Veli Beyin kızın ister
Eğlenelim uz gelesin Bin atına tez gelesin Emmiğin gönlü yok imiş Veli Beyden vazgelesin
Terzi işler bucağında Manca pişer ocağında Gezsem Aliyi bulurum Gezsem devlet sancağında
Aliyi özne durdurdum Bağlat tırabulus kuşak Sabah bunun ganili var Evrenler devşirir uşak
Yirmi sürdürürüm yozu Yüz elli deldir'rim gazi Tahmiyetli gelin Fatma Battal deli döğer sizi
164

i

Mavrum Bir kumaş çeşidi.

Yıküası koca Savrun Savrun, Toroslardan çıkan, Kadirliden geçen, Anavarzanm dibinde Ceyhan ırmağına karışan bir
çaydır.

Gönlüne kurban olduğum / Veli Beyin kızın ister Onun gözü yükseklerdedir, Veli Bey gibi bir büyük adamın kızını
ister.

Bucak Kıyı, köşe.

Manca Bulgur, soğan, öbür karmakarışık sebzelerin yemeğine Çuku-rovada manca denir.

Özne Damat.

Yoz Koyun sürüsü.

Gazi Atatürk altını. Gazi altınını deldirir boğazına takarım. Yazdığım kişi bu ağıdı nişanlısının yaktığını söyledi. Ağıdı
okuyunca, yakanın nişanlı değil anası olduğunu anlıyoruz.

165

HACI OSMANIN AĞIDI

Ağıdı verenin söylediğine göre, ağıdın yakışım 1873 diye saptadım. Avşarlardan Hacı Osman bacısını gelin etmiş.
Düğünden geri köyüne dönerken Ceyhan ırmağı kıyısına konaklamış bir kervan görmüş, kervancılara sataşmış, onlar da
Osmanı öldürmüşler. Bu ağıdı anası yakmış.

Hac'Osmanım Hac'Osmanım Aman yularsız aslanım Ulu yola kervan konmuş Sen onlara değm'aslanım

Döndü bacısın yolladı Havil oynaya oynaya Ceyhanı beri geçince Dönmüş ağlaya ağlaya

Al kınalar yakınmışsın Siyah sürme çekinmişsin Kız kardeşin ölmedi mi Telli dona dikilmişsin

Benim oğlum nişan taşı Gökte vurur uçan kuşu Git oğlum sefer ağasına Seni yazarlar binbaşı

Yuva malın yok mi idi Bu iş sana hak mı idi İbrahim avrattan kötü Çatal Battal yok mi idi
166

Gelin yanımda oturur Abdes suyunu getirir Sabreyle kızım sabreyle Elek sudan ne getirir

Her ögenler seni öger Mısır hazinesin değer Sabreyle kızım sabreyle Her tepeden bin gün doğar
Bu da gelinin bahtında Gönün göremem vaktinde Sabreyle kızım sabreyle Paşalar kalmaz tahtında
Biri Battal biri Davut Besereğe basar Havut Şu şaşkına verin öğüt Evceğizin dağıtmasın
Havil Bir çeşit cirit.

Yuva, yua Bire gibi, kadınlar için kele gibi, kadınlara da, erkeklere de söylenen söz.
Gelin yanımda oturur Ana bu sefer de yanında oturan geline dönüyor, ona söylüyor.

Beserek Dişi deve.

Havut Deveye vurulan semer.

167

DURDU BEYİN AGIDI

Beyazıtogullarından Durdu Bey 1935 yılında Andırında öldüğünde, ağıdı üvey kardeşi Fatma Hatun yakıyor.

Bomba takınır döşüne Düşer düşmanın peşine Geri gel bibimin oğlu Doğan ayın on beşine

Aslan çakırın getirir Halil heybesini teğler Harpten gelmiş bibimoğlu Durdu martinini yağlar

Tufan Bey ile kardeşlik Paşalarla da konuşur Sizinkiler Ağa ama İşini buna danışır

Kardeş inzibat memuru Çarşığı yıkıyor sesi Atatürk madalya takmış Ne kibar yakışır süsü

Kardeş Karsa dikilirken Ayna tuttum karşısına Kardeşim zabıta olmuş Kadirlinin çarşısına

Bey kardeşim Bey kardeşim Paşalara teğ kardeşim Çetelerin kaçmış gitmiş Getirttir de döğ kardeşim

168

Çetelerin çek kardeşim İstihkama dök kardeşim Manastırın kalesine Bayrağını dik kardeşim

Teğlemek Eşitlemek.

Bibi Hala

Tufan Bey ile kardeşlik Tufan Bey, Mustafa Kemal Paşanın halkı düşmana karşı örgütlemek için Toroslara gönderdiği

iki kişiden biri. Tufan Bey yüzbaşı, ötekisi de Binbaşı Doğan Beydir. Kardeşlik, arkadaşlıktan daha ileridir. Kan
kardeşi gibi.

Kars, Karszülkadriye Kadirlinin eski adı.

Ayna tutmak Nazardan korumak.

169

TOPUZUN AGIDI

Ağıdı aldığım kadına göre, ağıt 1880 yıllarında yakılıyor. Aysarlardan Topuz, düşmanı Kerimoğullarınca öldürülüyor.

Kerimoğulların Bozdoğan Beyleridir. Ceyhamn kuzeyinde otururlar. Dokuz köylük bir aşirettir. Hemite, Endel,

Bozkuyu, Cıgıcık, Bahçe, Kıрмаah bu aşiretin köyleridir. Osmaniye ve Kadirliye bağlı köylerdir.

Kışları Aysarların bir bölümü kışlamaya bu köylere inerlerdi. Ağıdı Topuzun bacısı yakıyor.

Babamın oğlu var idi Ananım oğlu bir idi Topuz kardeşim var iken Öksüzce başım şar idi

Topuz benim allı başım Sar'altımm gök kuruşum Kıyma kadir Mevlam kıyma Bundan başka yok kardeşim

Ard devesi sandal yüklü Ön devesi girgin löklü Topuzun göçü geliyor Tülü maya tor daylaklı

Akmaşatın kelileri Av ediyor delileri Dengi haral bürgüs'atlas Yorgun gelmiş tülülere

Akmaşat dedem kışlağı Koyuluk ordan aşağı Yazdırırdı Beyin kızı Atlas yüzü dört döneği

170

Gel kardeşim inek dedim Gök kır ata binek dedim Akmaşat dedem kışlağı Saçılak da konak dedim

Kabaktepe Koçdağma Binerler sığın avına Topuza gelin getirdim Şemşitli kaput boyuna

Kabaktepe başın boran Vurgun kardeşimi vuran Ben Topuzun kardeşiyim Keskin ıravhane binen

Kabaktepe ardın köklü Kervan gelir şerit yüklü • ' Topuzun göçü geliyor Tülü maya girgin löklü

Ceyhana sürek sürdürür Katara tülü dizdirir Şöhret için Beyin kızı Firenk atlası bozdurur

Dündar çanı dumulardı Tokat çanı çinilerdi Topuzun göçün görenin Din'imanı yenilerdi

Devenin ardı köşekli Yüünün dibi dönekli Böyle gezer Beyin kızı Sultanı nevrüz kuşaklı

Elinde de un eleği Gelin eliyor eliyor Kutnu yastık sandal döneşek Anam Topuzu beliyor

171

Açılan güllerim sola Topuz ola kardeş ola Hasiretin olam kardeş Yaz baharda güle güle

Kabaktepe karlı buzlu Havanın yüzü yıldızlı Yurtlara konalım kardeş Gölleri angıtlı kazlı

Sayın önü Sağırkaya Yolları yukarı bakar Ben orayı bilmez miyim Karı burcu burcu kokar

İki kardeşçiyim olsa Biri ölse biri kalsa Topuz sana ağlamazdım Sarılacak dalım olsa

Göçecek Avşarın özü Göçmem demiş Beyin kızı Sabah çok erken göçerler Üşür çocukların yüzü

Şar Sevinçli, iyilikle, güzellikle donanmış.

Sandal Sandal ağacı, kokulu bir ağaç.

Lök Erkek deve.

Tülü maya Dişi deve.

Daylak Deve yavrusu.

Tor Yabanıl. Alışmamış.

Tor tay Binilemez tay. Tor daylak da öyle.

Dengi harar Devenin, beygirin, eŖeğin her iki yanma birer dolu çuval bağlanır. Kiloları eŖit olmak zorundadır. Buna denk derler. Harar, uvalın büyüğüdür. Harardan denk yapmıŖ, diyor.

Brgs atlas Devenin bir biçim ss.

Tülü Bir deve cinsi.

Koyuluk Kadirlinin AkmaŖat köyüne yakın bir yer.

Yazdırırdı Beyin kızı Topuzun Bey kızı karısı, yere dört dŖeėi st üste

172

koyarak kocasına çok yumuŖak bir yatak yaparmıŖ. Dört dŖekten her birisi de atlas kaplıymıŖ. Türkmen değerli konuklara çift, , dört dŖek sererler st üste.

Saçılak da konak dedim çadırları ovaya saalım, konalım...

Sığın Geyik.

Kabaktepe Toroslarda bir doruk, bir dağ, bir yer adı.

Kdağı Toroslarda bir doruk.

İrahvan Rahvan. Türkmen de hiçbir szk, hemen hemen, R'yle baŖlamaz. nne hep I gelir. Örneğin Recep: İrecep.

Ramazan: İramazan.

Sürek Sr. Sürek, aynı zamanda sürünün bir yerden baŖka uzak bir yere götürülürken aldığı ad.

Dündar Dündar, nc. nc anı.

KŖek Deve yavrusu: Daylak, kŖek... Ayrı ayrı yaŖtaki deve yavruları.

Sandal dŖek Sandal bir ağaç olduğu gibi, bir kumaŖ adıdır da.

Belemek Kundaklamak. Bebeği kundağa sarmak.

173

MEMEDİN AğIDI

Bu ağıdm hikayesini bulamadım. Biraz da her ağıdm hikayesi içindedir.

Durman bakın çaresine DŖman girmiŖ arasına Sinek okar yaraŖma Kanını silmeğe geldim

DŖmde gördüm ben bugün almadı davulnan düğün YaraŖ'azgın derdi yeğin Merhemini silmeğe geldim

Kapısında gl bitecek Dalında bülbül tecek Oğlu yok yerin dutacak Hizmetin görmeğe geldim

Karanlık oldu geceler Yıkılslın engin yüceler Memedi yuyan hocalar Namazın kılmağa geldim

okmak okuŖmak, yığılmak, birikiŖmek...

Yeğin çok, azgın, gr. Gr, ekin için kullanılır. Yeğin ekin.

Yumak Yıkamak.

174

AHMEDİN AğIDI

Kestim idi ulu ağaçlar Gene gene ul'oluyor Tez gelesin Bey kardeŖim Anan baban del'oluyor

Ddğn almıŖ eline DŖmŖ devletin yoluna Bir mektubun sal kardeŖim Sen vatanına eline

Grl grl g geliyor Gürültüsü ge geliyor  tane kardeŖim gitti ^• Dayanması g geliyor

KardeŖ de talim ediyor Yanlarına vura vura Usandın mı be kardeŖim Ayaküstü dura dura

ArkadaŖların savuŖur Benim ciğerim alıŖır Tez gelesin kafaslanım lmeyen gene kavuŖur

ukurovanm yazısı Gitmez dizimden sızısı Bakıp gönül eğleyecek Yok geride bir kuzusu

175

Dizlemeli orap rdm Ayağına gider diye Döner döner oğt verir İl sözüne uyar diye

ukurovanm yazısı Yazı, düzlük, ova... ukurovanm düzlüğü. Dizlemeli orap Pize kadar gelen uzun çorap.

Çoğunlukla bu çorapların konları iŖlemeli olur.

Ayağına gider diye Ayağına iyi gelir diye.

176

İSMETİN AğIDI

Seni doktora götür'rm Misisten gideriz te Bu yaradan lnmez ki Yalnız ocağın bata

Seni Adanaya eletdim Orda gönlünü eğledin Gözü körolası doktor Yüzüme karŖı söyledin

Seni doktora götürdüm DŖemeyi aŖa aŖa Evlatsızslın kul olduğum ,, Ha bir sene daha yaŖa

Ŗafak attı horoz tt Sise kefenliğe gitti Evlatsızslın kul olduğum Yenice ocağın battı

KardeŖim ağlama diyor Ağlayamıyom korkumdan Ayan olsun kul olduğum Kır at boŖandı rknden

Sıra sıra oturanlar Hepiniz verin bir akıl Sen öldün de kul olduğum Kimi ettin eve vekil

177

Sıra verdi oturanlar Hepisine verin akıl BeŖir, Ahmet kardeŖlerim Onları etmiŖ eve vekil

Odamızın kapısına Al kırmızı at bağlanır Satın bebek mi alıcınız Ansam ciğerim dağlanır

El Bayram Namazına gitti Gördüm de burcum bulandı Ayan olsun kul olduğum Kır atın rke dolandı

Kadanı alayım Hoca Yatamadım sabahaca Ayan olsun kul olduğum Pırtını yaktılar gece

Ne ağlarsın bire deli Yarın olur aklın ŖaŖar Evlatsızslın arabasın Bir gün olur iller koŖar

Elettim İlettim.

Döşeme Adananın mahallesi.

Sise kefenliğe gitti Sis, Kozanın eski adı. Sise kefen almaya gitmiş birisi.

Akıl vermek Burada, öğüt verin anlamına.

Sıraverdi Sıra sıra.

Al kırmızı Koşumu renkli at bağlanır. Güzel koşumlu. Bir de süslenmiş anlamına gelir.

Burcu bulanmak Çok üzölmek.

Sabahaca Sabaha kadar.

Pırtını yaktılar gece Pırtı, çamaşır demek. Bulaşıcı hastalığa yakalanmış olacak ki, pırtısını gece yakmışlar.

178

HALİLİNAGIDI

Edem edem benim edem Kitli kaldı senin odan Bir korkum var diyemiyom Gelmedi Kanala giden

Anam beni çağırmasa Serbest serbest yatıyordum Böyl'moldu emmim oğlu Daha umut tutuyordum

Gel beri gelin gel beri Öldüm yalvarı yalvarı Evde mi koydun da geldirv Hasanın çuha şalvarı

İki oğlan büyüttüğüm Teyze gördün mü halimi Ana ben şehit düştüm de Huriler yudu kanımı

Durdum de çuvala koydum İki tane çuha şalvar Ana bana hiç ağlama Kıl namazı hakka yalvar

Kanal Süveyş Kanalı. Kanal savaşına gidiyor.

179

180

ANİSİN AĞIDI

Andının Gövahmetli köyünden Ali Ağanın kızı Anış 1919'da ölüyor. Ağıdı görümcesi Fadıma Hatun yakıyor.

Boyu uzun kamış gibi Dişi parlar gümüş gibi Kim'alırsan al Fadımam Kims'olamaz Anış gibi

Nazlı gelin öld'öleli Kardeş gelmiyor dağlardan Anış gibi olurm'ola Bir gelin alsam Beylerden

Aman Anışım Anışım Saç sırma dişi gümüşüm Kayıtım gel gör kızım Bayrak diyecek Dervişim

Kalk git kadam aldığım İzin ver de yavrum gelsin Birisi Anışe benzer Hacı canım kurban olsun

Kardeş toy da gelin gürcü Açıldı dağların burcu Maşallah diyerek değnen Gelin de kardeşin harcı

Yıldı bir oğlan doğurur Ben belerim beleğini Kardeşin nazlı gelini Altın sıkmış bileğini

181

Bacı send'ölmen ben bend'ölmem Ayağım kırılıns gelmem Yayıcı soyu olmazsa Ben kardeşe gelin almam

Yüz bülbulü dudak kiraz Gerdanı ayrılmaz toydan Ben kardeşe gelin aldım Cahal ölür çürük soydan

Kayılı görmek Düşün hazırlığını yapmak.

Bayrak dikmek Düşün kurmak anlamına. Burada Anisin düşününü anımsatıyor.

Kardeş toy da Kardeş delikanlı, toy...

Gelin gürcü Gürcü bir de çok güzel anlamına gelir. Genç ve güzel, gösterişli.

Değnemek Bakmak.

Gelin de kardeşin harcı Gelin, kardeşe göre. Onun dengi. Ona layık.

Belek Kundak.

Belemek Sarmak, sarmalamak.

Yayıcı soyu Andırın ilçesinde oturan ünlü Türkmen Beyleri Yayıcı-oğulları.

Gerdanı ayrılmaz toydan Gerdanı toy kuşunun aklığı kadar ak.

Cahal ölür çürük soydan Çürük soydan olanlar genç (cahal) ölürlər.

182

SOLAĞIN OĞLUNUN AĞIDI

ıçoo yılında Osmaniye'nin Kumarlı köyünden Solağın oğlu okumaktan gelirken yolda ölüyor. Ağıdı bacısı Elif Hatun yakıyor.

Kardeş de Balkta yaylasın Taycağızı tor oynasın Kadan alam büyük ana Süleyman doğru söylesin

Haydin kızlar Balkı gezek Kırılmış teşbihi dizek Kuru yerde yatma kardeş Altına dal çuha yazak

Kitap torbasın işledim Ben kardeşsiz kış kışladım Olmaz olasıca ölüm Hemen molladan başladın

Hengi Karacaoğlan hengi Kaldıramaz oldum dengi Kadanı alayım bibi Bizim molla okur cengi

Eşe de dokuyor kilim Kimsede kalmadı dilim Babam oğlu Sarı Aptullahım Top eğricem deste gülüm

Kardeş odada oturur Odanın tadın getirir Babam oğlu Aptullahım Kahve değil keyf getirir

183

Ayşe de dokuyor perde Ben'uğrattm onmaz derde Çıkarız ya babamoğlu Meryemçilde çifte yurda

Derelerde biter yonca Uzar gider yolmayınca Fatma bacın oğlan olsa Boyu suna beli ince

Annacımız Hasır bükü Kutnudan yığardı yükü Ağlayan bize ağlasın Gani oğlun senin iki

Tor Acemi, alışmamış.

Dal çuha İşlemeli çuha. Dal çuhalar çoğunlukla sırma işleme olur.

Yazmak Sermek.

Hengi Anlamsız, doldurma sözcüklerden biri.

Top eğrice, eğrice Boynu eğri menekşe, menekşe. Boynu bükük.

Onmaz Onulmaz, iyi olmaz.

Annaç Karşı.

184

MAHSEN KAHYANIN AĞIDI

1817 yılında Osmaniyenin Hemite (Gökçeli, sonraki adı Gökçe-dam) köyünden Halil Efendinin oğlu Mahsen Kahya öldüğünde kızı Şefre Hatun yakıyor. Hemite köyü 1865'te kurulduğuna göre, belki Hemite Bozdoğanın, yani bura göçmenlerinin bir kışlağıydı.

Kara löke salını vurdum Sallandım yanına durdum Uççacık tenbih eyledim Dölek bas da indir diye

Çadırı yonma direkli Direği yaldız varaklı İhtiyarlar iftar açar İftarı ballı börekli

Odada kilim yazılı Üstünde fincan dizili Kaldı ya Katibin kızı Ardı ufacık kuzulu

Koyununda benli şişek Arkasında tülü köşek Kaldı ya Katibin kızı Arkasında ufak uşak

Ağa odadan yolların Giymiş kapudu sallanır Şükür olsun yaradana Bebek "Ağa" der dillenir

Ağam odada oturur Şen Ali kaput götürür Şükür olsun yaradana Bebek kılıcı götürür

185

Bucağa perdesin alın Gelinler içeri gelin Bilmem deli bilmem uşak Siz Ağama mihnetç'olun

Emlüğimin mor kakülü Altın küpede çıkılı Hüseyini demem amma Ahmet canımın vekili

Yüce dağdan yüce dağa Yerin temiz geldi değer Zaptiye olmuş babam oğlu Kerimoğlu Murtaza Ağa

Lök Erkek deve.

Sal Bu ağıtta sal, devenin havudunun yerine deveye vurulan belleme. Havut devenin eyer, semer yerine geçen koşumu.

Uççacık Usulcacık, yavaşcacık.

Dölek Uygun, düz.

Şişek Bir ya da iki yaş arasındaki koyun.

Tülü köşek Tülü erkek deve, yavru deve.

Ufak uçak Küçük erkek çocuk.

Emlik Emlik kuzu. Daha memede olan kuzu. Ağıtta öleni emlik kuzuya benzetiyor.

Çıkılamak Bir çıkının içine koymak. Örneğin bir mendilin içine birkaç altın koyup mendili düğümlemek. Buna çıkılamak denir. Düğümlenmiş mendile de çıkm denir. Burada, altın küpede çıkılı, altın küpeyle birlikte çıkılı da olabilir. Bir de altın küpenin içine koymuş anlamı da verilebilir.

186

İBİŞ AĞANIN AĞIDI

1868'de Osmaniye ilçesinin Hemite köyünde ölen Nebi Kahyanın oğlu Süleyman için karısı Haçça yakıyor.

Silkinip ata binince At altında uçtu sandım Kanrılıp cirit atınca Gök gürledi düştü sandım

Yükseğe çadır dutturur Kendire peşkir attırır Cıngıloğlu Yusuf imiş Şöhretli dibek öttürür

Emmimoğlu kara İbişim Gelmedi sürmeli eşim Beni sana emanet etti Anamın oğlu kardeşim

Bugün Pazar ise Pazar Bohçasını bağa dizer Haçınlı oğlu Agobumuz Ağam diye ağlar gezer

Sırtında abası kısa Beni de alıyor tase Niçin yanma varmıyon Şu anamın oğlu Musa

Doru at kuyruğunu sallar Hep birikin gelin eller Kahyası nazlı Ağamın Beşiğe değmesin dallar

187

İbiş atma binecek Eller birikip gelecek Kucakta taban kılıcı Yua Muhtar kim olacak

Tel kayınım Efendi Ağa Arkamızı verdik dağa Tel getirir emmim oğlu Şu Karstaki Müdür Beye

İki atlıcık çıktı surdan Onun yolu aşar surdan Dut çadırı garip eşim Arasına güve düşer

İki atlıcık çıktı surdan Biri kır da biri doru Önünden de anam karı Bilmem sonu neye varır

Kannhp cirit atınca Gerilip cirit atınca.

Bohçasını bağa dizer Bağa dizmek, ipe dizmek... Bohçasının içindekileri herkes görsün diye ipe sermek.

Kahyası nazlı ağamın Burada Kahya, ad.

Haçın Saimbeyli ilçesinin eski adı.

Dutmak Tutmak, burada çadırı kurmak, demektir.

Tel kayınım İnce kayınım.

188

HACI YUSUFUN AĞIDI

1900 yılında Hemite köyünden Nebi Kahyanın oğlu Hacı Yusuf düğünde vurulduğunda bacısı Hürü yakıyor.

Yeteri bilirsin Yeter İş mi olur bundan beter Yaz geldi bahar erişti Atı kişner lökü öter

Kayranlıdan kar mı istiyon Uçan kuştan car mı istiyon . Yekin babam oğlu yekin Dayın kızın' yar m'istiyon

Yekin dayım oğlu yekin Sırma hamaylını takın Kardeş de komisyon olmuş Sen seni nazardan sakın

Benim babam oğlu yollu Maşlahının üstü telli Hizmetini iyi yetir Dede Ağanın kızı Güllü

İki idi babamın oğlu iki Biri gitti kaldı teki Şahpazımış babam oğlu Şehirde yükledi yükü

Memed oğlum küçük kuzu Dizlerime indi sızı Yitirdim de bulamıyom Mor belikli Meryem kızı

189

Aktır damının yapısı Kibleye bakar kapısı Yusuf benim babam oğlu Cüml'alemin akıllısı

Birini desem biri kalır Alayın desem sabah olur Kucacığ da Musafı Şimdi Çatal Hocam gelir

Kayranh Toroslarda bir dağ.
Car İmdat, umut.
Yekinmek Kalkmak.
Maşlahının üstü telli Sırmalı, sırma telli.
Şahpaz Ayağına tez, becerikli, yiğit.
Aktır damının yapısı Üstü toprak dam.
190

HÜRÜNÜN AĞIDI

1894 yılında Hemite köyünden Molla Osmanın nişanlısı Hürü öldüğünde bu ağıdı kaynanası olacak Çil Hasan oğlunun kızı Elif yakıyor.

Hele feleğin kastına Derdim çoktur dert üstüne Hürüyü gelin alır da Mor giydir'rim al üstüne
Kızlar halaya dizildi Belim kemikten üzüldü Kahırlanma hatun kızım Oyun anandan bozuldu
Kızlar deveyi donatsın Bizim Kamer, Emiş ile Hürüyü gelin alırım Heril örgü gümüş ile
Atın sikkesini çekin Seğmenler dışarı çıkın Bugün de Cuma gecesi Elinin kinasın yakın
Durdu da yoluna dursun Ben onu yolum bilirim Hürüyü gelin alır da Üzengilik dana ver'rim
Memed de gitti Yemene Ben onun yolun bilirim Ögüt verme Cihangiroğlu Gelini Osmana alırım
191

Kadanı alayım Hürü Döküldü yüzüyün nuru Ağana kızım Ağana Hemiteden yönü beri
Yedi oğlan anasıydım İki elimde iki değnek Hürü gelini alır da Giydiririm keten gömlek
Kucağımda yok bebeğin Bakım da gönlüm eğleyem Şu Yemenin yolu uzak Çıkam da yolu değneyem
Ağlama Meryem ağlama Sen onu öyle söyleme Yedi oğlumdan kıymetlisi Kurban olayım ağlama
Ak elleri beze beze Püskül de başında hoza Hürü yayladan geliyor Şu yollardan toza toza
Sabahleyin erden kalktı Kolçağı koluna taktı Kadanı alayım Eşe Potuk sürdü nergis soktu
Evimizin ardı bahçe Pazardan alırlar bohça Yerinme sen hatun kızım Büyük Ağan döker akça
192

Üzülmek Kopmak.

Heril örgü İpek örgü.

Sikke Demirden yapılmış, otuz, kırk santim uzunluğunda kazık. Atı bu kazığa örklerler.

Üzengilik Gelin ata binerken, damat evine inerken geline verilen armağan.

Değnemek Bakmak.

Beze Topak anlamına.

Hoza Kamış. Okluk püskülüne benzer. Bu bitkilerin püsküllerine hoza denir.

Kolçak Türkmen köylerinde kadınlar, çalışırlarken, özellikle inek sağarken kollarına kolluk takarlar, buna da kolçak adı verirler.

Potuk Manda yavrusu.

Yerinmek Üzülmek.

193

AKARCA ALİNİN AĞIDI

1900 yılında Kadirlinin Çıgıcık köyünden Akarca Ali vurulduğunda bu ağıdı akrabası Emine Hatun yakıyor.

Bir nar kestim tane tane Telli aba serdim güne Çiyanlıdan kan gidiyor Al atman döne döne
Sırtında da tire donu Valilere gitmiş ünü Akaya gelmiş diyorlar Hani Akarcalı hani
Doru ile getirdiler Kanı ile yatırdılar Gavur imiş gavur Çeçen Bir ocağı hatırdılar
Ne duruyon kele Fındık Yükünde parlıyor sandık Gerisi de şöyle böyle Harafinen alır nandık
Koyun gelir kuzu ile Ayağının tozu ile Fındığı kurban ederim Oğlu ile kızı ile
Bey kardeşim Payas gülü Başında öter bülbülü Kadanız alayım eller Açıldı yaylanın gülü
194

Çiyanlı Kadirlinin köyü.

Harafinen alır nandık Bu ağıdı 1939 yılında derledim. Ne yazık ki, bu dizeyi bilemiyorum. O günlerde de yazmamışım.

195

HURU OĞLUNUN AĞIDI

1889 yılında Ceyhan ilçesinin Hürüuşağı köyünden (Hürüuşa-ğının adını değiştirdiler. Yeni adının ne olduğunu bilemiyorum.) Hürü oğlunu eşkıyalar vuruyorlar. Ağıdı halası Bahar Hatun yakıyor. Hürüuşakhlar Cerittir.

Kadan alırına kır kısırak Gelir nalına basarak Sen gidiyon babam oğlu Gelin kaldı ak beserek
Saltaları belik belik Edişine kanlar doluk Baharı da dersin densiz Kele Döndü sana noluk
Kadan alam Halil Ağa Ben de sana kul olayım Şöyle dur gavurun kızı Ben de yanma varayım
Bana verin kuşağını Kuşak meğer kanlı imiş Koca Beyler yasa geldi Benim kardeş ünlü imiş
Hasta değil sayrı değil İbrahimden ayrı değil Sak gez babam oğlu sak gez Akarca Ali doğru değil
Döne döne huğ dutmuş da Bir günceğiz yatamamış Gelin almış babam oğlu Bir miraza yetememiş
196

Sak Sakınca.

^k kath ev.
197

ANŞANIN AĞIDI

1933 yılında Bahçe ilçesinin Haruniye bucağında (şimdi ilçe) Ansa adındaki kızı amcasının oğlu öldürüp kaçıyor. Ağıdı kızın anası yakıyor.
Anşam gelir kopa kopa Kulağında altm küpe Ansa kızım can veriyor Ak kolların ata ata
Mor belığı yelep yelep Bana kara yazmış felek Anam demiş kaçmış kızım Kurtaramamış teyzem Melek
Hükümetten atlı bindi O kızın keşfine indi Anca ben yanmadım kızım Dağlar taşlar toprak yandı
Şaşmış kızcağızım şaşmış Yalımdan ciğeri pişmiş Kasım edem evde diye Evinin üstüne düşmüş
Uçtu da şahinim uçtu Görenin tebdili şaştı İsmaili hiç arama Şimdiye hududu geçti
Evimizin önü çimler Ansa kızın kanı damlar Nazifeyi demem amma Hacer bacım berkten ağlar
198

Kopa kopa Koşa koşa.
Yekp yekp Yalp yalp etmek, parlamak.
Anca Yalnız
Tebdili şaşmak Aklı şaşmak.
199

GÖKCELİLİNAGIDI

Hemite köyünden Kara Mahmudun oğlu Gök Celil ve Musa Ağa 1800 yılında Avşarlarca öldürülüyorlar. Ağıdı amcaları kızı Fadiş yakıyor.
Yoruldum da yollar uzak Yüzünde sakalı tozak Emmilerin çadır kurmuş Böğrü pınar altı sazak
Hele deliye deliye Kahve yük vurur tülüye Musa emmim Maraştan gelir Salta kestirir Aliye
Celil emmim iyi iyisi Musa emmim gölge koyusu Ahmedî sebep diyorlar Ölenler onun dayısı
Almalı gelin almalı Osman Ağasına vermeli Bizim oğlanın gelini Yüce baş altın çalmalı
Velinin yağlığı ağı Şöyle gelin dili bağlı Kara çadır büyük evli Kıvlanmış babam uşağı
Ben gene yandım özümden Kanlı yaş döktüm gözümden Teberîğin indi bize Eğer alırsa sözümden
200

Gene yandım ha ört gibi Gözüm dönüyor dört gibi Sızlattım teberîği Enik kalmış bir kurt gibi
Tozak Kemiş, okluk püskülü... Bir de savruluyor anlamına geliyor. Sakalı savruluyor.
Sazak Sazlık yer.

Salta Daha çok mollaların giydiği bir çeşit ince, kara palto. Aliye salta yaptırmış.
Gölge koyusu Çok sayılan kişi. Ağırılığı olan kişi.
Almalı gelin almalı / Osman Ağasına vermeli Ölenlerden birisinin gelinini Osman Ağasına vermeli. Bu, ölenlerin Ağabeyisi olmalı. Türkmende çoğunlukla genç ölenlerin karılarını kardeşlerine verirler.
Çalma Eskiden Türkmende kadınlar, bu ağıdım derlendiği 1937 yılında bile, sırmalı fes giyerlerdi. Fesin bütün yöresi sırma işleme olur ve bu işlemlerin üstüne bir dizi altın asılırdı. Buna da "Altın çalma" denirdi.
Velinin yağlığı ağı Velinin mendili beyazlı, aklı.
Dili bağlı Konuşamıyor demek. Korkudan, hastalıklardan, daha başka, sonradan başa gelen sebeplerden dolayı konuşamayanlara dili bağlı derler. Anadan doğma konuşamayanlar için kullanılmaz bu deyim.
Kıvlamak Atı çok hızlı sürmek.
Teberik Armağan. Bu dizede çoğu teberik oluyor.
Ört Köz, yalım, ateş.
201

SÜLEYMANIN AĞIDI

Osmaniye ilçesine bağlı Endel köyünden (Endel köylüleri de Bozdo-ğanlıdır) Süleyman öldürüldüğünde ağıdı bacısı yakıyor. Olay 1920'ler-de geçiyor.
Sabahleyin vardı haber Bağırma koyuldu biber Ben o kızı aradım da Yanasica kabar kabar
Kardeşimgile vardım da Kardeşim beni yolluyor Bizim yalnız ölmüş de Daha ayaklı sallıyor
Ceyhan suyu bucak bucak Gülün yoldum kucak kucak Kıyma felek kul olayım Babam oğlu bir çubucak
Dizim dizim dizliyorum Ben yolları gözlüyorum Şimdi dayım gelir diye Zelihayı gözlüyorum
Kadını alayım hırka Gene beni aldı öfke Giyerdi ya babam oğlu Omuzunu silke silke
Yanasica kabar kabar O kız inşallah kabar kabar yanar.
Ayaktı Beşik.
Çubucak Çubuk gibi ince. Çubuk gibi yalnız, tek.
202

REŞİDİN AĞIDI

Kadirlinin Yalmdzud köyüne bağlı Hüseyinölen çiftliğinde ölen Reşit için bu ağıdı anası yakıyor. Yıl, 1931.
İreşit Ceyhandan gelir Abidine alır kundura İki elimde iki ıklık Biri saz biri dambıra
Bana verin kırbacını Kardeş de tosun topluyor • Kürt elinden bir at almış Altında atı hopluyor
Bebek Ağa Bebek Ağa Ardımızı verdik dağa Biz oraya gideceğiz Yol vermiyor karşı dağ

İreşit Ceyhandan gelir Arabası kıcır kıcır Hele görsen Ak Yusufu Gavurun yüreği acır
Direkte heybe asılı Ben gözümden ıramıyom Çok meclisler değniyom da İreşidi göremiyom
Kıcır kıcır Arabanın çıkardığı ses.
İrmak Uzaklaştırmak.

Çok meclisler değniyom da Birçok toplantıya bakıyom da.

203

KÖRÜN OĞLUNUN AĞIDI

1909 yılında Heniite köyünden Körün oğlu Memet kaçırdığı karısını babasının evine götürürken yollarını eşkıyalar kesiyor, Memedi öldürüp karısını alıyor götürüyor bir ahıra hapseyliyorlar. Kadın öldürülen kocası üstüne bu ağıdı ahırda yakıyor.

Yaslan koca konak yaslan Seslen bibim oğlu seslen Bibimoğlu avdan gelir Altında da Arabistan
Kardeşlerim kardeşlerim Kana belenmiş saçlarım Senin için sürmel'eşim Delik damlarda kışlarım
Atını çektim eniştin Heybesi dolu yemiştin Hodul gezer sürmel'eşim Tabaka taşır gümüştin
Bana bir iskemle verin Oturup ağlayacağım Senin için sürmel'eşim Sıvası boylayacağım
Bunu duysa ne der Velim Hep kırılın evim malım Kuşlar yemiş çalıya konmuş Kıpırmızı olmuş dalım
Bizim yaylalar kayalı Kayası kartal yuvalı Hele görsen sürmel'eşim Martin çalıda dayalı

204

Sulumağ'ranm deresi Hayli çekiyor arası Bir kurşuncuk sık da ölsün Kovalama kör olası
Ayağında çizim'ışılar Kınaman bizi komşular Sürmel'eşim geziden gelir Çamurlu eli karşılar
Beni burda eğleniz mi Kitli ahıra koymayılan Varınca ben görmez miyim Onu orda kıymayılan
Beliğimden tuttu Kürtler ., Öldüm yalvara yalvara Hele görseniz sürmel'eşim Kahve renk giymiş şalvarı
Elim ile el eyledim Dizim ile yol eyledim Düşmanlar surdan çıkınca Çobanlara car eyledim
Ben söylerim ben bellerim Sıvasa mektup yollarım Senin için sürmel'eşim Yenge beşiği sallarım

205

Nolaydı nolaydı Para kesen dolaydı Keski gitmez olaydı Anam babam öleyidi
Kır at boşandı örkünden Heybesi düştü terkimden Çok ağlardım sürmel'eşim Ağlayamadım korkumdan
Beliğimden tuttu Kürtler Yürümedim emekledim Senin için sürmel'eşim Yedi gün ahır bekledim
Kış gelir sehile iner Güz gelir Mazkaca konar Buna Körün oğlu derler Arabistan ata biner
Altında da Arabistan Altında Arap atı.

Belenmek Bulanmak, yerde yuvarlanmak, bulaşmak. ' Hodul Kabadayı.

Sulumağara Toroslarda bir yayla adı.

Varınca ben görmez miyim / Onu orda kıymayılan Ben öteki dünyaya varınca onu orada görmez miyim, siz onu burada böyle kıyma gibi yaptığınız bile.

Car etmek Yalvarmak. İmdada çağırarak.

Yenge Kuma.

Sehil Sahil, kıyı.

Mazkaç Toroslarda, Andırın ilçesine bağlı bir yayla.

206

EMINENINAGIDI

Emmenin anası sütü ocağa koyuyor. Kendisi de yayık yaymaya başlıyor. Süt, kaynayınca taşıyor. Emine sütü ocaktan indirmeye varınca, o telaşa, etekleri yalına değiyor, alışıyor. Kız kovayı alıyor, üstüne su dökerek kendini yanmaktan kurtarmak isterken bir gelin geliyor öteden, kovayı Eminenin elinden alıyor. Perilerden mi, neyimiş bu gelin.

Görünmeyenlerden imiş. Sen benim kızımın üstüne ateş saçtın, kızımı yaktın, diyor. Ben seni yakacağım. Emine de, anası ona ulaşınca kadar yanıyor. Bu ağıdı anası yakıyor.

Eridi gönlüm eridi Kızlar oluğa yürüdü Ak fistan da çift işlikli Emine kızım var idi

Yollar oldu arşı çarşı Hangi yola ben gideyim Kızım odundan geliyor Çağır da karşı gideyim

Yüğük kızcağızım yüğük Yürürken ıgranır beli inşallah anam sen de'ölürsün Yalınız ağlattın beni

Kızlara kurban olayım Kızlar çekiyor yasını Damın başına çıktım da Kayada duydum sesini

Dünden bohçasını çözdüm Çıkıda buldum iğnesini Kavrularak yanmış kızım Kalmış kolunun kırmısı

207

1

Şaştım kızcağızım şaştım Bir dumanlı yola düştüm Kızlar söğüde toplanmış Gözümü yumdum savuştum
Bayrama kurban olayım Bayram kaldırmış bayrağı Ben kınasın yakacağım Dayısı oynasın değneği

Altı göze ev yaptırdım Heliğini ata ata Yedi aylık yola gitsem Bulur idim yata yata

Sabahleyin kalktım idi Ne koygun ötüyor davul Ben kınasın yakayım da Hasan da oynasın havul

Yüğük Tez ayaklı.

İnşallah anam sen d'ölürsün / Yalınız ağlattın beni Anası ağıt törenine, yas yerine gelmemiş de o kıзма yalnız ağlamış, ağıt yakmış.

Bayrama kurban olayım

Bayram kaldırmış bayrağı

Ben kınasın yakacağım

Dayısı oynasın değneği

Bayrak kaldırmak, bayrak dikmek, bayrak asmak. Bayramın bayrak asması, düğün bayrağını asmasıdır. Düğünlerde her zaman avluya bayrak dikilir. Bayrağın üstüne de bir hotuz dikilir ve o hotuzu vurana da armağan verilir. Demek ki, Bayram kızın sözlüsü. Dayısı değnek oynasın, düğünlerde cirit oynanır, cirit oynasın, diyor, ölümler için söylenen bu sözler yerinmedir, üzüntüyü söylemektir.

Altı göze Altı oda. Helik Küçük taş. Havul Bir biçim cirit.

208

İBRAHİMİN AĞIDI

İbrahim adındaki delikanlı arabasıyla yakınlardaki köye kız görmeye gidiyormuş, yolda arabası devrilmiş, oğlan ölmüş.

İbrahim Kadırlının Vayvaylı köyünden olurmuş. Ağıdı anası Melek yakıyor.

Şaştım oğlancığım şaştım Yol bilmedin dağdan aşkın Ver oğlumu gideceğim Hüseyin koluna düştüm

Sabahleyin er göçerim Yolun çiğrini açarım On ordu içinde olsa Oğlumu boyundan seçerim.

Kanlı dere kansız dere Araba uğramış yara Oğlum kız görmeğe gitmiş Şu illeri yara yara

Ergen İbrahimim ergen Dikerim öznelik yorgan Emmisi oğlu Hacı Kerim O da adanmış çift kurban

Karlı dağlar karsız dağlar Karı erir sular çağlar Kapıda da gökçe kırlar İbrahimim tımar eyler

Hasta oğlancığım hasta Su veririm altın tasta İlahi kolun kınla Arabayı yapan usta

209

Nazlı oğlancığım nazlı Kakülün kesmedim gizli Şimdi emmileri gelir Altı atlı eli bazlı

Fırak deli gönlüm fırak Gelirim gelirim yollar ırak Burahılar dil bilmiyor Selver teyzem burda gerek

Kola düşmek Ocağa düşmek. Çiğir Küçük yol. Keçi yolu. Özne Damat. Gökçe kırlar Kır, demirkır atlar.

210

FATMALININ AĞIDI

1941 yılında ölen Osmaniyenin Hemite köyünden Fatmalt için amcası Yusuf yakıyor.

Koca Ceyhan ılık akar Efe burcu burcu kokar Sahilde kalma yiğenim Sobe göze mucuk çokar

Yetimini yetirdin mi Sırtın'alıp götürdün mü Gözlerim görmüyor karı Kuru yerden oturdun mu

Fatmalı evin dolabı Dolabı vurulu kaldı Hodul gezerdi yiğenim Bohçası dürülü kaldı

Ağlama Yusuf ağlama Anan gelecek gelecek Emmiğin gelini Elif Seni kucağına alacak

Ak ellerin şıfka parmak Ellerin dokurdu örnek Bu da bizden ganil kalsın Halakada beşik kalmak

Avlusunun önü beri Yürü dal kaküllüm yürü Utanmayı beri atmış, Aha öksüzünün biri

211

Kadanı alayım Eşe Ağaçtan keserler meşe Bunu da duymuş ağlıyor Ankarada Kemal Paşa

Sobe Oval.

Mucuk Bir küçük sinek. Yazın sarı sıcaklarda, ovada, insanların yüzüne yüzlerce konar, çok rahatsız ederler. Bu

sinekler Çukurovada sıcağın, hastalığın bir timsalidir. Mucuk sözcüğü Çukurovayı anlatan birçok türküde geçer.

Örneğin, "Mucuk çokar, suyu kokar."

Yatmalı evin dolabı Dolap gibi, yani su dolabı gibi, evin içinde döner durur Fatmalı. Çok çalışkan demek.

Dolabı vurulu kaldı Dolabı kilitleti kaldı. Dolabı durdu.

Şıfka İnce.

Ellerin dokurdu örnek Kilim örnekleri dokurdu. Öyle usta kilimciydi ki, elleri yepyeni kilim örnekleri çıkarır, ondan

sonra da onun örneklerine öteki kilimciler öykünürler.

Ganil Kanun.

Halaka Köyün orta yeri, alanı, sokak, evlerin dışı, ev aralan.

212

RECEBİN AĞIDI

Osmaniyenin Sakarcılık köyünden Eyce Osmanın oğlu 1944'te araba altında kalıp ölüyor. Ağıdı anası Emine yakıyor.

Gökyüzünde turna katar Kolunu boynumdan atar Kurban olurum Recebim İş mi olur bundan beter

Şaşık İrecebim şaşık Tekerin önüne düşük Kurban olayım oğluma Şöhretli araba koşuk

İleri dur kele Sultan Oturalım dize dize Osman düğünü kurmuş Okuntunu saldı bize

Kapımızda dut dikili Dibinde reyhan ekili Kurban olayım oğluma İrecep evin vekili

Su içinde salkım söğüt Verseler de almam ögüt Şöyle döndüm baktım idi Kan içinde babayığit

213

İSMAİLİN AĞIDI

1927 yılında Kadırlının Cıgıcık köyünden İsmaili bir derenin içinde vurmuşlar. Bu ağıdı amcası kızı Eşe yakmış.

Ne yatıyor bir1 oğlancık Daldan düşmüş elma gibi Daha sıdk ile bakmadım Kara bıyık burma gibi

Kadanı alayım emiş Parmağında yüksük gümüş İramazan gelirkene Heybeyle alır yemiş

Heves köves çorap aldı Bir'ni giydirmede felek Ayan olsun İsmailim Hep dikili kaldı yelek

Nol'askere gideyidi Mektubu gelirdi bize Garip misin bire oğlancık Dünürücü salarım kıza

Sağ yanından kurşun değmiş Sol yanına boynun eğmiş Garip garip duruyordu Meğer kimsesi yoğumuş

Habeb oldu hübeb oldu Yandı ciğer kebab oldu O gediğe hiç varmazdı Abdi buna sebep oldu
214

Ömer Ağa Ömer Ağa Ardımızı verdik dağa Sanki bunu öldürünce Hayıf mı aldın Şaban Ağa
215

İBİŞİN AGIDI

Osmaniyeye bağlı Hemite köyünde Kara Dervişin oğlu İbiş Gazi-antepte askerliğini yaparken öldüğünde bu ağıdı İbişin karısı, kaynanası, akraba kadınları, dahası da köyün bütün kızları, kadınları yakıyorlar. Ben bu ağıdı Hemitede aşağı yukarı önüme gelen her kadından aldım. Kimisi kendi yaktığını unutmuştu. Kimisi de başkalarının ağıdını biliyordu. Gaziantep'ten getirilen ölünün üstünde, ölü gömüldükten sonra da giyitleri üstünde bir hafta köyün bütün kadınları ağıt yakmışlardı. Köye gelen birçok aşık, birçok ağıtçı kadın da İbişe ağıt yakmıştı. Eğer ben, İbiş üstüne yakılan ağıtların hepsini derleyebilmiş olsaydım salt İbişin ağıdı bir kitap olabilirdi.

Avluya konak tutturmuş Merdivenin düzle diyor Bedir kızı kurban demiş Deli Aliyi nazla diyor Kadanı alayım döndü Ört düştü ciğerim yandı Düşman başına vermesin Bavulda pırtısı geldi Kadanı alayım Eşe Yüzünde zülûf menekşe Bunu duysa ne der ola Ankarada İsmet Paşa Gider Antebin yoluna Gelir Hemite eline Dargın mısın bire yiğit Pırtıyı saldın geline
216

Antebin büyük pınarı Akar bulanı bulanı Safiye bunun bacısı Ağlar beleni beleni Çıktım gediğe değnedim Antep dumanlı dumanlı Eşime ölüyor diyorlar Kalbim gümanlı gümanlı Antep'te de ova yazı Koyuna karışır kuzu Sana diyom garip eşim Yol bekliyor emmin kızı Evimizin önü Ceyhan Dalga vursam alır mola İbiş benim emmim oğlu Mektup salsam gelir mola Yaz geldi çiçek açıldı Zaten olanlar seçildi Düşman başına vermesin Bavulda pırtı açıldı Kara tiren tez getirir Soluk soluğa yetirir Kip Hasanın oğlu Hasan Acı haberin yetirir Dizimde Antep yarası Bulunmaz bunun çaresi Dolanır dolanır gelir Yiğidin deli babası
217

İlahi kesile başım Bir feleğe kaldı işim Antebe güveniyordum Orda da yoğumuş eşim Ali gelir Memet gelir Benim eşim nerde kalır Şöyle yiğidin gelini Ölmez ama deli olur Kırını tımar eyler iken Yağız azgın azgın değner Sene bitti gelir diye Emmisi Eşeyi eğler Nider kızcağızım nider Bu bize Allahtan kader Evini emanet etmiş Osman Andırınlı gider Evleri Ceyhana yakın Dalga vurur sakın sakın Emmim oğlu takım giymiş Kuluncunda döküm döküm Tutmuyor atının dizi Görmüyor mu onun gözü Sana diyom garip eşim Kadan alsın emmin kızı Kızlar halaya dizilmiş Sen de mi atacaksın para Kadanı alayım kızım Eşini Antep'te ara
218

Emmim oğlu düğün kurmuş İki düğün iki köçek Yaradan ölmüş diyorlar Hani ya cebinde bıçak Oturalım karşı karşı Buraya açılmış çarşı Babam oğlu gelir iken Ağlayarak çıkarım karşı Yaz geldi bahar erişti Koyun kuzuya karıştı Böyle düğün kurulur mu Kızlar kariya karıştı Ağlama kızım ağlama.. Hepsi de Allahın işi Hele görseniz İbişi Ağzında parlıyor diş Sabahnan İbiş gelince Altında atı çığış çığış Kadanı alayım oğlum Bin atına şöyle savuş İlahi İstanbul bata Bolu köyü daha öte İbişinen İzzet gelir Isıcak da tüte tüte Alnında kara kakülü Bende koymadı akılı Cahil giden kara ibişim Şapkası telde takılı
219

İbiş İzzet ilen gezer Ak elleri yazı yazar Kurban ol'rum karlıbişim Söylemişler değmiş nazar Pırtısını şahit vurdum Zonguldağa gitsin diye Emmisinin oğlu Hacı Öldüğünü bilsin diye Kadanı alayım ışık Ben de alamıyom dişlik Babası yanına gitti Bin lira da koydu harçlık Evlerinin önü asma Asmanın dalını kesme Emmim oğlu karlıbişim Darılıp da bana küsme Gelinimin adı Eşe Duluğunda altm köşe Bunu da duymuş ağlıyor Ankarada İsmet Paşa Odasında yanar ışık Sofrasında ağır kaşık Kınaman obalar beni Kızım sallamadı beşik Sürünürüm sürünürüm Ben çemberi bürünürüm Eller kayınım dedikçe Ben kimlere yerinirim
220

Yattığın yerlerde yatmam Yorganı üstüne atmam Kurban olam emmim oğlu Babamın evine gitmem Eşe de beni çok yakıyor Şu kız gözüme bakıyor Ben buradan varır iken İbişim karşı çıkıyor Antebin kıvrım yolları Dumanlıdır şu dağları Minnetçi olsa gelirmola Antebin büyük Beyleri Amanınız bize noldu . ^ İbişin gül benzi soldu Kurban olurum Memet Ağam Oradan telefon vurdu İbiş yatar dalgın hasta Osman buraya geldi posta Gelin seni kör ederim Gül yollasan deste deste İbişimin ord'ölmesi Gelinimin dul kalması Düşman başına vermesin Bavulda pırtı gelmesi Gider Antebin eline Gider babası yanına Gelin buna dargın mola Pırtısın salmış geline
221

Çıkmış Antebin eline Talim eder döke döke Sabah İbiş oğlan gelir Kır at başlık çırpı çırpı İbişimin kara gözü Yaktı kül eyledi bizi Minnetçi olsa gelir mola Eşe emminin kızı Altın yüzük parmağında Külöt pantol turnağında Hodul gezer tel kayınım Paşaların örneğinde

Ört Od, ateş, köz, yalım. Pırtı Elbise, giyit, çamaşır. Belenmek Yuvarlanmak. Değnemek Bakmak, gözlemek. Güman Kuşku, şüphe, küsüm. Yetirmek Ulaştırmak, yetiştirmek. Azgın azgın Çok sert. Kulunç Sırt, kürek kemiklerinin üstü. Çığış çığış Oynayarak, parlayarak, yerinde durmayarak. Cahal, cahil Genç, gencecik. İşlik Gömlek, yakasız gömlek daha çok.

Dişlik Ben de alamıyom dişlik, dişliğim gelmiyor, çok sıkılıyorum anlamına. Dişliği gelmemek, çok sıkılmak. Duluk Şakak.

222

MEMEDİN AĞIDI

Maraşa bağlı Andırın ilçesinin Geben köyünden Memet adındaki delikanlı içzo'de gerdeğe gireceği gece ölüyor. Ağdı Memedin anasıyla nişanlısı yakıyor.

Gökte bulut yan gidiyor Derelerden kan gidiyor Ulaş Doktor Osman Beyim Memedimden can gidiyor

Memedimin del'anası Bugün Memedin kınası Bu da bizden kanun kalsın Düğünde özne ölmesi

Memedimin atı iki Ayakları ala seki Yıkman bunun bayrağını Dolanır da gelir belki

Çıktım kavak yarısına Balta vurdum kurusuna Küs mü gittin Memet oğlum Beş bacının birisine

Tan davulu çalmıyor Harman yeri yarılıyor Okuntu saldıgın Beyler Cenazene deriliyor

Ben süpürmem avlunuzu Böyle m'ettik gavlimizi Ayağı kademsiz derler Hiç görmedim oğlunuzu

225

Özne Damat.

Seki Sekil, atın bacaklarının ala olması.

Yıkman bunun bayrağını / Dolanır da gelir belki Düğünlerde evlerin avlusuna bir de bayrak dikilir. Bayrağı indirmeyin, diyor.

Tan davulu çalmıyor Köy düğünlerinde tanyerleri ıştırken davul çalınır. Bu davulun, zurnanın bestesi hep aynıdır, değişmez.

Okuntu Düğünde oğlan evi, kız evi çağrı çıkarırlar. Bu çağrı, çağrıların önemine göre armağanlardır. Mendil, çorap, kilim, kuşak, boğa. Son yıllarda kart göndermek de okuntular arasına girdi.

Kademsiz Uğursuz.

224

MOLLA KERİMİN AĞIDI

Çukurovanın kurtuluşunda Fransızlara karşı savaşan çete başı Molla Kerim şehit düşüyor. Bu ağdı Molla Kerimin anası yakıyor.

Netti ise dayın etti İskibili cephe tuttu Ne durursunuz din kardeşler Molla Kerim esir gitti

N'oldu ise bana oldu Açılan güllerim soldu Ne durursunuz din kardeşler Molla Kerim esir oldu

Atlari at içinde Sarı kundura kıçında Molla Kerim esir gitmiş Fransızların içinde

Evlerinin önü çeti Türlü türlü kokar otu Molla Kerim esir gitmiş Cephede kişniyor atı

Evlerinin önü yonca Yonca kalkmış dam boyunca Issız kaldı koca konak Molla Kerim olmayınca

Evlerinin önü arpa Koyun gelir kırpa kırpa Tez gel Molla Kerim tez gel Kuzuların kaldı görpe

225

Belinde tırabulusu Sarar dolayı dolayı Molla Kerimi öldürmüşler Kana beleyi beleyi

226

SELVERİN AĞIDI

Adana ili Kadirli ilçesinin tanınmış kişilerinden Duran Ağanın kızı Selver öldüğünde anası Fatma Hatun bu ağdı yakıyor.

Süzün kızcağızım süzün Nişan takacağım güzün Kına hazır oldu ama Babası vermiyor izin

Gel teyzesi bak yüzüne Kaleme benziyor kaşı Henren pırtı dökmüşsünüz Yok mu elinin nakısı

Sırma şalvar filik yamçı Daha sandığı bekliyor Kızın çeyizini gördüm Hemi baston hemi yamçı

Amanın ciğerden yandım Yalınızı ölmez sandım Babası bana darılır Çeyizini uğrun gördüm

Ben böyle düğün eylemem Kazayı toplanım güzün Teyzem senden geçmem derdi Veriyorum yalınızım

Kızım yanın ağırır yerde Yeni düştüm ağırır derde Kızıma çeyiz veriyom Altı kilim altı perde

227

Kızım deden gelse idi Bir çaresin bulmaz mola Seher diye ağlamazdım Bir kızım daha olmaz mola

Kapıya çıkar yoklarım Türlü hisseni saklarım Bir kızım da daha olsa Çeyizin ona saklarım

Yorulдум bacım yorulдум Soyka sallaya sallaya Kızımı gelin veririm Saçın telleye telleye

Yenemiyom anasını Ayırdın mı sunasını Babası izin vermezse Uğrun vururum kınasını

Ben kızımı kurdum düğün Kardeşleri oynar değnek Sağdıcını hazırlayın Mahmudum dağıtsın gömlek

Ne çok bakıyor gözüme Söz uğratmıyor sözüme Ağa kızından çok severdi Düğür mü geldi kızına

Şimdi emmilerin gelir Arabası gürül gürül Ben Selveri gelin ettim Al kuşattım parıl parıl

228

Sırma şalvar Sırmalı şalvar, şalvarın paça ve cep ağızları, bir de dış dikişlerinin üstleri sırma şeritlerle işlenir. Buna sırmalı şalvar derler.

Fı71/t Tiftik.

Filik yamçı Tiftikten yamçı. Yamçı bir çeşit, ince keçeden yapılmış pelerindir. Özellikle at üstünde giyilir. Daha çok yamçıyı Toros Çerkesleri yapar ve giyerler.

Kızıma çeyiz vcriyom / Altı kilim altı perde Çukurovada cicime perde derler, cicim çoğunlukla yüklüklerde perde olarak kullanılır. Bir de duvarlara asılır.

Soyka Ölüden kalan giyitler, çamaşırlar, ölünün kullandığı her şey.

Düğür, düğürcü Kız istemeye gelenlere düğür, düğürcü denir.

229

DURANIN AGIDI

Andının Çokak köyünden Ahmet Paşa adındaki ünlü Beyin oğlu Duran öldüğünde Ahmet Paşa bu ağıdı yakıyor.

Duranın ölüm yılım 1900 olarak saptadım.

Hasan Dede at oynağı Gitti elimin değneği Yalnızlık benden kalmayacak Bu taa dedemin gömleği

Kele Zeynep sana noldu Senin de kardeşin m'öldü Nolduysa bana oldu Evim malım öyle kaldı

Gel hele ya Sisli kızı Gene düzenledim sazı Ben oğluma nişan taktım Bilemiyom kimin kızı

Tez gelir buranın yazı Yayılır ördeği kazı Bu yıl buraya geldi idik Felek karsaladı bizi

Sırtında da hilve donu İsterim içinden canı Bin atma Duran Ağam Müft'efendi istemiş seni

Yaşa Duran oğlum yaşa İn atını bağla taşla Duranı askere isterler Bedelini versin Paşa

230

Kır ata binmiş geliyor Emmisi çalar maşallah Ağlaşman kızlar ağlaşman Düğün kurarız inşallah

Kadını alayım kır at Beli ince yüzü surat Burası Temmuz dayanmaz Ağamı yaylaya ilet

Ben babana demem arka Ağlıyorum korka korka Şimdi Bey kardeşin gelir Kır at başlık çırpı çırpı

Merdivene attım ayak ^.. Ak konağa vurdum sınak Ben kardeşten izin aldım Geline takalım duvak

Karsalamak Örselemek, bumbuşuruk etmek, hal bırakmamak. Yüzü surat Atın yüzü insan suratma benziyor. Sınak Dayanak.

231

TERKEŞLIOĞLUNUN AĞIDI

Bana bu ağıdı yazdıran Çokak köyünden Ahmet Paşanın söylediğine göre 1850 yılında ünlü Avşar Beyi Terkeşlioğlu ölürken bu ağıdı kendi üstüne yakıyor. Terkeşlioğlu öldüğünde yüz yaşını geçkinmiş.

Kumaş pırtım çekilirdi Ak konağa dökülürdü Onu da bilir misin Dudu Alem benden sakmırdı

Ak konakta yüksek baca Varamıyom halim nice Silkinip ata binerdim Şimdi oldum künküm koca

Çadırımız ortadirek Bende de kalmadı yürek Alnı kara perçemlice Ak konağa oğlan gerek

232

Kır atı çekin dışarı Bindirmiyor ne haşan Altmış şişek aşılardım Ben de takardım nişanı

Sandığı sandal akçalı Yüklünün dibi bohçalı Kirvesine at göndermiş Üstü has kırmızı keçeli

Gel Durdu şuradan otur Söyleyim eksişim yetir Ben bu yıl görmedim yazı. Git yayladan çiçek getir

Odasına vardım ıssız .. -Yokladım güğümü susuz Bu da elini koynuna sokmuş Yeni oldum diyor öksüz

Askere vururlar boru Arşedince döner geri Nedicin battal ocağı Şu canından olan deli

Battal ocak Çocuksuz ev, ocak. Künküm koca Beli bükülmüş, çok yaşlı.

233

MEDİNENİNAGIDI

Kadirlihi Latifoğullannın çadırı Dedemli yaylasında kurulmuş. Latifoğlunun gelini Medine anasının göçünü çadırlarının altındaki yoldan geçerken görüyor, her ne sebeptense göçe ulaşamıyor, anasına özleminden dolayı orada ölüyor.

Gelin ağırlaşınca Latif oğlu kızın anasına haber gönderiyor. Kızın anası geliyor ki, kızı ölmüş, onu beklemeden de ölüyü gömmüşler. Kızının mezarını açtırıyor, ölüsünü görüyor. Orada, mezarın başında anası bu ağıdı yakıyor.

Bu olayın 1895'te geçtiği sanılıyor.

Gel Kalender surdan otur Ahmet sen kazmayı getir Garib imiş ak Medinem Mezarın ucunda yatar

Üstüyün çalışın açtım Yakayın düğmesin çözdüm Amanın kızım amanın Yavrum benden vaz mı geçtin

Dolandım da şu dağların ardından Ak Medinem deli oldum derdinden Gerisine yanmıyom Kertenkele çıktı burnundan

Al gelinim al gelinim Al yanağı bal gelinim Latifim odadan gelir Karşısında gül gelinim

Çıktım çınarın bendine Çağırdım kendi kendime Anan gelir ak gelinim Doğan aym on dördüne

234

Kapısı ağır sekili Odası amber kokulu Latif dedik de vardık Yanı Hacıh Fakili

Kızımın kaftanı yeşil Gün doğar da ıslıl ıslıl Şimdi karışır kumlara Kızım beliğini devşir

Kızımın kaftanı sarı Sallansa da gezse bari Böyle görür ölüsünü Yabancıya veren deli

Göksünden kalktı da kızım Göç geliyor dizim Emmili dayılı kızım Avşar elleri de bizim

Göksünden de kalktım Geben Seni Karsa verdi baban Ha çobana vara idin Elimizde yok mu çoban

Esefim atın eğerler Ahmedim damdıra teller Zalim imiş bizim eller Vermesen ölmezdi derler

Kudretten harman savrulur Yabası yok küreği yok yeli yok Oturmuş da ak Medinem ağlıyor Emmisi yok dayısı yok ili

yok

235

Karlı dağlar karsız dağlar Karı erir suyu çağlar Garib imiş kızcağızım Basmac'oğlun görmüş ağlar

Çınarın bendi Yer adı.

Kapısı ağır sekili Seki, küçük toprak yüksekliği. Bir de sekili, sekili at anlamına da gelebilir. Ağır sekiliye bir anlam vermek kolay değil. Ağır sekili, soylu, ağır at anlamına da gelir. Ağır paha, soylu at gibi.

Damdım Tambura, saz.

Kars Karszülkadriye, Kadirli.

236

AHMEDİN AĞIDI

Aysarlardan Halil Ağanın oğlu Ahmet eşkiya çıkıyor. Bir çarpışmada da vurulup ölüyor. Bu ağıdı anası yakıyor. Olay 1920'lerde geçiyor.

Halil Ağ'run Ahmet oğlu Belinde kılıcı zağlı Elli atlıya karşı gelir Küçük cura babam oğlu
Bacısının adı Emiş Arkasında dolu gümüş Gavur musun gavur Çerkeş İp takın da sürün demiş
Kapiya minnetçi geldi Davran Ahmet oğlum davran Bin atına sarı yavrum Gezbelden aşıyor kervan
Çadır görünmez atlıdan Yemeği çıkar tatlıdan Düşmana yatak yazmışlar Safi ibrişim kutnudan
Bir elinde dokuz kilim Martini tutmuyor elim Ben tarlaya yıkılınca Bağrımı taladı ölüm
Kara çadırı dürdüler Yeşil sandığı kırdılar Tan uykusu tatlı olur Ahmet oğlumu vurdular

237

Küçük cura babam oğlu Cura, küçük demek. Küçük cura, küçücük.

Arkasında dolu gümüş Beliklerinde gümüş bezekler.

Takmak Yayılmak. Başımı bit taladı: Başımı bit aldı, bit başıma yayıldı.

ANSA GELİNİN AĞIDI

Çukurovada, dahası da bütün Türkiyede ünlü türküdür. Çukuro-vada ağıt havasıyla söylenirken Erzurumda, Orta Anadolu'da türkü olmuştur. Ağdın yakıldığı yıl belli değildir. Ben bu ağıdı 194.1 yılında Maraşın Andırın ilçesinden Memet Güngörden aldım.

Ağıttan da anlaşılacağı gibi Ayşe adındaki gelin suya gidiyor. Irmaktan kovasıyla su alırken ayağı kayıyor, sele gidiyor.

Ağıdı kimin yaktığı belli değil.

Koyun gelir kuzu ilen Ayağının tozu ilen Gelin Anşam sele gitmiş Yanı çifte kuzu ilen

Aman Anşam yaman Anşam Dağlar başı duman Anşam

Uzat Anşam kollarını Ver ağzıma dillerini Saat beşte bekliyorum Gelin Anşam yollarını

Aman Anşam yaman Anşam Dağlar başı duman Anşam

Koyun gelir yata yata Çamurlara bata bata Gelin Anşam sele gitmiş Ilgınlardan tuta tuta

Aman Anşam yaman Anşam Dağlar başı duman Anşam

238

239

Erciyesten kar geliyor Çıktım baktım yar geliyor İndim ırmak kenarına Ölüm bana zor geliyor

Aman Anşam yaman Anşam Dağlar başı duman Anşam

Kara çadır eğme ile Dalı yere değme ile Adam suya atılır mı Kayın baba döğme ile

Aman Anşam yaman Anşam Dağlar başı duman Anşam

Eğme Çadırların yöresi, yani duvar yerine geçen yükseklik, keçi kılıy-la dokunan çullarla devrilir. Buna eğme denir.

Eğme kiminde de ince kamışlardan yapılır.

240

HAYRIYENİN AĞIDI

Göksün ilçesinden Hasan Kayranın kızı Hayriye bundan on iki yıl önce, ben bu ağıdı 1940 yılında derledim, öldüğünde, anası Emine Hatun yakıyor. Hayriye öldüğünde ilkokul 3. sınıfta imiş.

Ahacık davul öttü Hayriyem düğüne gitti Kadan alırım ninesi Kuzum da muratsız gitti

Kadan alırım da tarak Bende de kalmadı yürek Ne olurdu kadir Mevlam Bir anaya bir kız gerek

Öteye git körolası Bu da başımın belası Tel vurun o da gelsin Andırında Emiş halası

Salını yüce götürün Gitsin görünü görünü Bu kimin nesi derlerse Üçüncü sınıf gelini

Hep geldi Geben uşağı Belinde Acem kuşağı Mektebe muallim olmuş Ardına dizmiş uşağı

Ahacık Şurası, yakın.

Salım yüce götürün Kefenli ölüyü mezarlığa götürürken üstüne koydukları sal.

Ardına dizmiş uşağı Uşak, çocuk.

241

RUMLU ALININ AĞIDI

Göksünlü Kumlu Ali adındaki genç askerdeyken izin istiyor, vermiyorlar. O da kaçıyor. Aliyi izleyen Şaban Çavuş onu vuruyor. Ağıdı amcasının kızı yakıyor. Olayın yılını saptayamadım. Ağıdı da çeltiğe çalışmaya inen Toroslu ırgatlardan 194.3 yılında derledim.

Kör olasin kılıç Ali Kapımda döğdürme davul Benim emmim oğlu ölmüş Kara bıyık kıvrır kıvrır

Hırsız Şaban kemer aldı Emmim oğlu sana noldu Şöyle döndüm baktım idi Meyit ala kanda kaldı

Başında da ak başlığı Boyununda da telli pusu Ya nideyim emmim oğlu Alayı Allanın işi

Düşman ardından gelince Yamçı ile yer dizlemiş Ala kanlı soyarlarken Gözler kardeşi gözlemiş

Kilisin ilinde gezer Bastığı yerleri ezer Böyle gökçek emmim oğlu Gören Hoca muska yazar
Üstüne kaput örtmüşler Gelen giden bakışıyor Böyle güzel emmim oğlu Kaş kirpiğe akışıyor
242

Sırtında kadife işlik Alisiz gelmiyor dişlik Gavur musun gavur Şaban Altın alaydın harçlık
Maraştan da çıktım yayan Dayan dizlerim de dayan Seni gurbet ele vermem Uyan emmim oğlu uyan
İstediğim kız olmadı Küskünüm anam küskünüm Varsın da bacıma değsin , Cepkenim ile püskülüm
Fırak deli gönül fırak Şo Urumun yolu ırak Ağlamaya arlanıyom Çifte gelin burda gerek
Şo Uzak yerler, uzak şeyler için şu yerine Toroslarda şo kullanılır. Urum Çukurovada Türkmenler, Toroslular, daha da
birçok yer Orta Anadoluya Urum derler. Urum toprağı, Rum toprağı.

243

DURDU BEYİN AGIDI

Bu ağıdın da hikayesini derleyemedim. Yakış tarihini de öğrenemedim. Ağıdı Kayserinin Sarız ilçesinden
Çukurovaya pamuk toplamaya gelen yaşlı bir kadından derledim.

Gümüş kaması belinde Altın saati elinde Harbediyor kul olduğum Sandım dini bir uğruna
Kuduretten kara gözü Ağlaşıyor gelin kızı Cengediyor kul olduğum Sanırsın ki Battal Gazi
Gülgülü yüzlerin görsem Tomurcuk düğmesin vursam Cengediyor kul olduğum Sanırım İmamı Hasan
Yapıldı Beyin mezarı Gayrı uzadı aralar Tez gelesin telli Beyim Mansıp alacak sıralar
Cebinde altın fındığı Cümle alemin yandığı Sırma donlu Beyefendim Hükümetin Mustantığı
Mansıp Mevki, Makam. Sırma donlu Sırma giyitli.

Tomurcuk düğmesin vursam Tomurcuk düğmesini düğmelesem, taksam. Tomurcuk bir düğme çeşididir.

244

KAVUKLU ALİ AĞANIN AĞIDI

Andırının Abazaoğullarından Ali Ağa öldüğünde ağıdı akrabalarından Asiye Hatun yakıyor. Olayın geçtiği yılları 1840
olarak saptayabildim.

Nettin ak eli güllüyü Maşlahı sırma telliyi Dağıtacak ne var idi Ahmet, İsmail, Güllüyü
Çıkar Mayılın dağına Posta salar Maraş Beyine Öd ağacı kurs kokusu Sinmiş Ağamın evine
Ambardan alırlar açlık Pança ile verir harçlık Soydu mu kurban olayım Mah yüzünden altın saçlık
Yazdın mı sandal yerini Gördün mü iyi gününü Soydu mu kadan alayım Altın şepke pırpırımı
Kıçında şalvarı bejik Ölük mü ak canı nazik Soydu mu kadan alayım Ak koldan altın bilezik
Gedikten evini ırma Gayrı alçak yanın verme Soydu mu kadan alayım Ak kolundan altın burma

245

Kalk Süllü kahveyi kaynat Hayal ata vurur payrat Soydu mu kadan alayım Kara çadır yeşil sayvat
Kurs Kokulu bir ağaç.

Pança Pençe, avuç. Avuçla harçlık verir anlamına. Yazdın mı sandal yerini Yere serdin mi sandaldan döşegini? Sandal
ku-maşıyla kaplı döşek.

Kıçında şalvarı bejik Bejik sözcüğü bilinmiyor.

Gedikten evini ırma Gedikten evini uzaklaştırma.

İrmak Uzaklaştırmak.

Payrat Bozulmuş bir sözcük olabilir.

Sayvat Sayvan.

246

SÜLEYMAN AĞANIN AGIDI

Andırının soylularından Abazaoğullarından Süleyman Ağa öldüğünde ağıdı verenin söylediğine göre, 1800 yıllarında
karısı Fatma Hatun yakıyor.

Silkinip ata binince At altında dört bükülür Kanrılıp cirat atınca Bir karış yere çakılır
Bizim Ağa kibar yatar Kollarını bir hoş atar Ağam eve gelir iken At oynatır ceren tutar
Ağarı kaldırı yerinden Kılıcı düştü belinden Andırın otuz üç oymak Alem sakınır şerrinden
Bu yatan gülün harmanı Ağamız canın dermanı Yılanların kalmadı mı Tecirli önüne seğmeni
Bunlar evelden öğülür Odasında saz döğülür Emmim oğlu Süleymanım Cenge girer zırh giyinir
Ata vururlar haşayı Cebinde taşır şişeyi Emmim oğlu Süleymanım Taysınmaz Beyi Paşayı

247

Erciyesin dağı gibi Kokar sandal yağı gibi Çok ata biner gezerdi Lek Kurdunun Beyi gibi
Eve gelmez oldu Muştuk Biz şimdi Ağaya küstük Odaya iletmez olduk Kutnu döşek sandal yastık
Haşa Eyerin altına konan keçe ya da kalın kumaş.

Emmim oğlu Süleymanım / Taysınmaz Beyi Paşayı Beyi Paşayı kendisine denk saymaz.

Taysınmak Eşit saymak. Taydaş Aynı yaşta olanlar.

248

veli efendinin agidi

Kozanın Ayşe Hoca köyünden Veli Efendiyi yakın köy Anavarza-dan olan Eşkîya Çolak vuruyor. 1930'larda bu ağıdı
Veli Efendinin kız kardeşi Zeliha Hanım yakıyor.

İnce Veli Efendim ince Kaput giyer dal boyunca Yeni dünyana doydun mu On beş kurşunu yeyince
Konağı çardaktan yüce Düşmanları gezer gece İtibarlı babam oğlu Başucunda çifte hoca
Savrun Sumbasın karşısı Kapısı Halep çarşısı Öldürmüşler Veli Beyi Yok imiş yakın komşusu
249

Sultan yolar yüzlerini Zelha deler dizlerini Öldürme babam oğlunu Kurban ver'rim kızlarını
Geldi çardağa dayandı Selefî Sultan uyandı Kalk gidelim babam oğlu Ak gömlek kana boyandı
Gözlerin kör ola Çolak Dile dileğin verelim Öldürme babam oğlunu Bin altın daha verelim
Veli Efendim dam tutturmuş Söylemişler değmiş nazar Adanaya vardım idi Ali Saip ile gezer
Kırbacının ucu gümüş Düşmanlar öldür'rüm demiş Öldüğünü duydumola Arkadaşı Zahit Çavuş
Sinek mi çoktu kanına Düşman mı geldi yanına Kalk gidelim babam oğlu Kurdoğlu geldi yanına
Savnın Sumbasın karsısı Savrun da, Sumbas da Torosların güney yamaçlarından çıkan ve Anavarza yakınlarında
Ceyhan ırmağına dökülen iki çaydır. İkisi de aşiret adını taşır. Birisi Sumbaslı ikincisi Savrunlu aşiretinin adını taşır.
Sumbaslılar daha Sumbas çayı yöresindedirler. Savrunlu yitmiştir.
Kapısı Halep kapısı Evine o kadar çok konuk iner ki, Halep gibi kalabalık.

Ali Saip Ursavaş Urfa kahramanı. Adana Mebusu.

Kurdoğlu Kozan Beylerin4en.

250

KIÇIKIRIGINAGIDI

Kıçıkırık Ali 1920'lerin Toroslarda dolaşan en ünlü eşkıya çete basılarından birisidir.

Kıçıkırık Ali Kadirlinin Söğütlügeçek köyündendir. Nişanlı iken askere gidiyor. Nişanlısı olan kızın dayısı da Aliye düşmandır. AH askere gidince dayı fırsat bu fırsattır diyerek kızı başkasıyla evermek istiyor. "Benim düşmanıma varmayacaksın, yoksa seni öldürürüm," diyor.

Kız da:

"Namus bostan tarlasında bitmez. Ali benim nişanlım, bir kere söz verdim. Ondan başkasıyla evlenmek bana haram," diyor.

Uzun tartışmalardan sonra dayı kızı öldürüyor. Askerde bunu duyan Ali silahıyla kaçıyor, köye geliyor, kızın dayısını öldürüyor, kızın mezarının başucuna da bir ağaç diyor ve işte o zaman da oraya oturup bu ağdı yakıyor.

Askerlikten ben de kaçtım Kanat bağladım da uçtum Nazlı Döndümün yüzünden Tatlı canlarımdan geçtim

Değirmen tersine dönse Her dileğim kabul olsa Beş on kişi daha vur7rum Nazlı Döndüm geri gelse

Derelerde biter kamış Kakülüne kan bulaşmış Kadanı alayım anam Ölüyorum yetiş demiş

Mezarına bir dut diktim Kul olayım dallarına Döne döne can veriyor Bak Döndünün hallerine

251

Evlerine ben de vardım İncik incik haber saldım Ayan olsun Nazlı döndüm Dayını yanına saldım

252

deli memedin oğlu kara bekirin ağdı

Maraş ilinin Göksün ilçesi Bossüyük köyünden asker kaçağı olan Kara Bekiri bir çarpışmada candarmalar öldürüyorlar.

Yıl, 1920. Ağı-dı amcası kızı Hürü yakıyor.

Emmim oğlu Kara Bekir Ak parmakta gümüş zakir Hamma sağmaya varıyor Battal davarını heydir

Yaşa emmim oğlu yaşa Mor kefiye düşmüş kaşa Teslim olmaya arlanmış | " Kurşun değmiş enli döse

Emmim oğlu Kara Bekir Martini fişegi yağlı Eli şakağında ölen Aslı Deli Memet oğlu

Vardım idi mezarına Sinek çökmüş üzerine Kaçak gezer emmim oğlu Beş altı Kürt üzerine

Candarma bilmez amanı Kalkmaz başımın dumanı Koyun kurban edeceğim Var mı gelinin kurbanı

Bağdadi Basra alındı Tüyüm tozağım yolundu Var gelmezsen gelme Bekir Geline sahip bulundu

253

Davarını heydir Sürünü topla. Heydirmek, bağırarak sürüyü bir araya getirmek.

Hanıma Kadın adı.

Tozak Düğünlerde gelinin başına takılan çeşitli renklere boyanmış

kuştüyleri.

254

MOLLA BEKİRİN KIZI MERYEM HATUNUN AĞIDI

Maraşa bağlı Göksün ilçesinin Bossüyük köyünde Molla Bekirin kızı Meryem ölüyor. Kız nişanlı imiş. 1930 yılları.

Ağdı kızın anası yakıyor.

Kızım Pazardan geliyor Saçı beline sokulu Var mı idi ilinizde Türkmen tosunu yapılı

Avşar avratları geldi Kalk kızım boynuna sarıl Happa kurban Hürü kurban Esme darılırsan darıl

Kele kızım ne sonsuzsun Hacı gel de kahve pişir Böyle de kız gelin molur Aklını başına devşir

Kapıya gelinci gelmiş Kişniyor Meryemin atı Öğün kızlar hava ile Başına bağlayın meti

Kapıya gelinci geldi Çıkıyor davulun sesi Yernik gitme kul olduğum Alırım sırmalı fesi

Varırken Ağam darılmış Hüseyin bilmiş sarılmış Bu da muratsız deyince Ak Battalım çok kırılmış

255

Pınarlarda biter tere Yaprığın yolmayın kele Dünyada iki muratsız Biri Meryem biri Kara

Gelirken de görmedin mi Yol üstünde acar mezar Derdi yeğin kul olduğum Gözü çarpılarda gezer
Karayı özne donattım Para döktüre döktüre Meryem kıza seğmen saldım Silah sıkırsa sıkırsa
Sarp salakta serin yayla Bizim eller orda yaylar Şöyle döndüm baktım idi Kolu bağlı Karam ağlar
Esme kadını alayım Kundurasın yağladı mı Cenazesi kılmıyor Nişanlısın eğledi mi
Kadını alayım Hatça Fistanı cepkeni kapla Yarenisin yoldaşısın Al da boncuğunu sakla
Yeldin mi çavuş dayısı Meryemin başı kayısı Tekereğim davar seçer Tilk'oğlunda Tuz Kayası
256

Kefiyesini Molla Bekir Almış koyununda saklıyor Amanın Meryemim iyi Çalmış yerini yokluyor
Ben buna kayıl değilim Kadan Battala Battala Böyle de kız gelin molur Uşak gönderdim aptala
Al sana şunu vereyim Ağla kıızı kata kata Usandın mı mor belikli Issız yerde yata yata
Kadını alayım Nesli Meryem öldü bacın yaşlı Battalım tülü daylaklı Meryemin başı da fesli
Sonsuz Vefasız.

Öğün kızlar hava ile / Başına bağlayın meti Kızlar, Meryem gelin olmuş, onu türkülerle övün. Başına da meti bağlayın.
Gelin başlığını yani.

Alırım sırmalı fesi Gelinler sırmalı fes takınırlar.

Derdi yeğin Yeğin çok, yoğun, gür. Derdi çok.

Gözü çarpılarda gezer Gözü damm tavanında gezer. Gözü tavana dikilmiş.

Çalmış yerini yokluyor Eliyle ağrıyan yerini yokluyor.

Kayıl olmak Razi olmak.

Aptal, Abdal Anadolu'da işleri davul zurna çalma olan bir topluluk. Bunlara Aptal derler. Her düğüne Aptal getirilir.
Al sana şunu vereyim Ölünün başında ağlarlarken, ellerinde ölünün bir giyiti, bir takısı bulunur. Al sana şunu vereyim
dediğinde, ölüden bir giyit, bir takı parçasını sunuyor.

Ağla kıızı kata kata Ağlar ağıt yakarken, Meryem kıızı da ağıdına kat. Onu da ağıdında an, diyor.

Battalım tülü daylaklı Tülü, deve. Daylak, deve yavrusu.

Meryemin de başı fesli Meryem de gelin olmuş.

257

SÜLEYMAN AĞANIN AGIDI

Andırın ilçesinin tanınmış kişilerinden Süleyman Ağa 1938'de öldüğünde bu ağıdı Toroslann ve Çukurovamın en
tanınmış şairi ve ağıtçısı, Gökahmetli köyünden Hasibe Hatun yakıyor.

Acemliye yük tutturmuş Yüzü büyük tülü ile Oturasm teyzem oğlu Hazireti Ali ile

Elimi cebine soktum Çıktı defter ile kalem Toygun vezir teyzem oğlu Buna yandı bütün alem

Ben şua anam aşık Müftünün tebdili şaşık Boyuna kurban olayım Gelir sallar öksüz beşik

Sabah el yaylaya göçer Teyzemin azar dişliği Kızını gelin ederken Emmisi verir harçlığı

Yük yüklendi göç çekildi Ağamın beli büküldü Tez gelesin teyzem oğlu Acemli arki yıkıldı

Uyur teyzem oğlu uyur Kalk gayrı evine buyur Haticin hizmet edecek Kakülleri kıvrır kıvrır

258

Şükür ki Kemal var imiş inşallah yerini tutar Vezir dedem karşı gelsin Onları da ipe çatar

Dünya bana zindan olur Kardeşim oğlu ölünce İhtimamın olsun dedem Enli döşlümü alınca

Şerif gelsin Leman gelsin Bacıları kadan alsın Alsın vezir dedesini Vezir dedemi geri salsın

Bir evde bile büyüdük . Binerdik telli mahyaya Bacı geline darılma Gelin dayanmaz cefaya

Atını çekin dışarı Uşaklar tımar eylesin Müftüyü yalnız koydu Emmileri heyl'eylesin

Güllüyü gelin eyleriz Emmileri verir harçlık Bacı oğlun arktan gelir Kır at sallar sırma başlık

Toygun Kabadayı, görkemli. Heyle Nasıl. Mahya Tahtirevan.

259

İNCE ARABİN AGIDI

Adananın Osmaniye ilçesinden ince Arap adlı bir delikanlı Gazi-antebe bir iş için gidiyor, orada da ölüyor. Ağıdı
ıgoo'lerde anası Hatun Kız yakıyor.

Gider Antebi beklerim Çalar böğrümü yoklarım Altın saat gümüş mühür Taa bebeğine saklarım

Kalkayım da bakayım mı Şu konağı yıkayım mı Altın saat gümüş mühür Ak boynuna takayım mı

Bitişinde koca çınar Donun giymiş emir gibi Var Arabin nişanlısı Kara gözü kömür gibi

Bitişinde koca pınar Ateş atsam yanar mola Ben Feleğe Arap desem Eller bana güler mola

Elinde de var kalemi Oğlum da yaktı alemi Kahırlanman emmileri Hepinize var selamı

Yaz gününe sarı çiçek Çıgırıştı da bitti mola Arap oğlum yok diyorlar Darendeğe gitti mola

260

Emmimin oğlu Palalı Başında sarık dolalı Hemen aklımı yitirdim Konağı yazlık olalı

Babası da Hafız Hoca Yatamıyom güdüz gece Vermem gelini gelini Arap oğlum gelmeyince

Kürdoğlu kahve pişirir Arabım fincan devşirir Tez gelesin oğlancığım Baban namazı şaşırır

Kösenin avradı Fındık Arap oraya varmadı mı Ne diye takındın altın Acı haber gelmedi mi

Bilisi Bittiği yer.

261

SİTİL HOCANIN AĞIDI

Maraş ilinin Andırın ilçesi Gökahmetli köyünden olan Sital Hoca öldüğünde ağıdı Fadıma Hatun yakıyor. Ağdın yakışşı 1910.

Altmış arşın kuyusu var Suyu çıkar dolap ile Kimseleri bir şey sanmaz Uğraşırdı Halep ile
Evinin öñü sekili Kürk giyer cebi kokulu Kalan umudum kesildi Kaldırırım mor kakülü
Öksüz başım garip başım Kar altında kaldı eşim Gönlüm Göksünü arzular Salmıyor zalim kardeşim
262

Sabahleyin bir yel esti Ahacık çorabı mesti Kör olasin koca Göksün Ağam oraya kadem bastı
Fadisine göstereyim Beserek getir heybeyi İzâr başından inmezdi Bacın da düştü ıvgaya
Akşamleyin atlı geldi Sordum idi acı haber Akşamki yediğim yemek Bilmem ağı bilmem biber
Hocam evine hoş geldi _ Değnedim eli boş geldi Ellere çiçek açıldı Bu yıl bize de kış geldi
Kalan Artık

Kaldırırım mor kakülü Mor kakülümü keserim.

Değnemek Bakmak.

har Renkli çarşaf.

Ivga Kuşku.

263

TERKEŞLIOĞLUNUN AĞIDI

Kayserinin Sarız ilçesinde yaşayan Aysarların Beyi Terkeşlioğlu-nun üç karısı varmış, iki Hatun birleşerek üçüncüye ağır iftiralarda bulunmuşlar. Kadın da kendisini öldürmüş. Ağdı Terkeşlioğlu ölen karısının üstüne yakmış.

Ay doğdu ayın ışığı Hani şuranın beşiği Mevlam bir evlat verirse Takarım altın aşığı
Bir incecik yol gidiyor Evlatsızm yolu gibi Zülûf burcu burcu kokar Şu sahilin gülü gibi
Gümüşün gelinlik donu Yeşil kaput kaftan delme Ne hoş yakışmış geline Kara Zülûf altın düğme
Oturalım dizim dizim Beligi gayetle uzun Ta böyle belleyin kızım Gümüş benim iki gözüm
Meydana çadır tutturur Kendire peşkir attırır Ağama gelin ağama Umucuya at çektirir
Habebe gönlüm habebe Gümüş pişirir kebabı Şu gelini demem ama Dudu gelinin sebebi
264

Yönü beri büyük gözler Gümüş de odada gözler Gümüş gelin asılırken Gördünüz mü kele kızlar
Gümüşüm yayla çiçeği Elinde kıyma bıçağı Sabah dayıların gelir Olur bir Gürün köçeği
Yüksek götürün salını Gitsin görünü görünü Bu kimin nesi derlerse Terkeşlioğlu gelini
Mevlam bir evlat verirse / Takarım altın aşığı Keçinin, koyunun, geyiğin aşık kemikleri göze karşıdır, bir de uğurdur.
Toroslarda, Çukurovada, Anadolunun büyük bir bölümünde çocuklara, gök boncukla birlikte, bir de aşık kemiği takarlar. Varlılar da altından aşık kemiği yaptırıp çocuklarına takarlar.

Peşkir Havlu.

Umucu Bir istekte bulunan kişi.

Gürün köçeği Eskiden köçekler, yani kadın kılığına giren erkek oyuncular Toroslara, Çukurovaya gelirler, düğünlerde oynarlardı. Ağıtta, dayıların gelirler, acıdan Gürün köçeği gibi oynarlar, diyor.

265

BEY KIZININ AGIDI

Bir zamanlar bir Bey oğlu varmış. Bu Bey oğlu bir gün bir kuş avına gidiyormuş. Bunun bir de nişanlı kız kardeşi varmış. Bey oğlu obanın içinden geçerken önünden bir baldın çıplak geçmiş. Vay, sen benim önümden nasıl geçersin, diye Bey oğlu buna bir tokat sallamış. O da, bana niçin tokat vuruyorsun, bana vuracağına git de kız kardeşinin oynasına vur, demiş. Bey oğlu buna çok öfkelenmiş, gözü dönmüş. Kılıcını çekmiş, baldırı çıplağın başını kesecekken, bakmış ki, önünde kız kardeşi. Ona dönmüş, kılıcını sallamış, kız kardeşinin on belliğini, bir de boynunun bir parçasını kesmiş. Kız da ölürken kendi üstüne bu ağdı yakmış. Ağdın yakılış tarihini, yerini yurdunu sap-tayamadım.

Atı arımdan ulaştı Siğim siğime dolaştı Bir kılıçla vurunca da On belğim birden düştü
Çoban davan yayar mı Çağırsam anam duyar mı Bir babanın iki evladı Kardeş bacıya kıyar mı
Anam ateşimi yakma Gözünden kanlı yaş dökme Ben bu yaradan ölürüm Yalınızma hor bakma
Hele bakın el oğluna İki elin sokmuş koynuna Dünyada kavuşamadık Ahrette dolan boynuma
266

Yüce dağın karı idim Ben anamın biri idim Yazık oldu el oğluna Sağ gözünün nuru idim
Dağların karı erisin Engin duman bürüsün Beddua vermem kardeşim Ağzımda dilim çürüsün
Arkamda yüz on belğim Göğsüme çıktı soluğum Söylediğime inanman Vallahi dünden ölüğüm
Siğim Dokuma tezgahlarında, kilim, halı dokuma ısdarlarında yukardan aşağıya ipler gererler, halıyı,^ kilimi, cicimi o iplerin üstüne dokurlar. İşte bu iplere siğim ipi derler. Bir de yukardan aşağı ip gibi inenlere siğim derler. Örneğin, "yağmur, siğim siğim yağıyordu". Sanıyorum ağıtta kızın, siğim siğime dolaştı dediği, kılıcı yiyince beliklerinin birbirine dolaştığıdır.

267

HUSEYİNİNAGIDI

Sanzın Avşarlılardan Hüseyin adındaki delikanlı bir kız seviyor-muş. Kızın kardeşleri Hüseyini pusuya düşürüp yakalamış öldürmüşler. Ağdı Hüseyin'in anası yakmış. Yıl 1910.

Bir kayaya eğlemişler Elin kolun bağlamışlar Babam oğlu Hüseyini Sığın avı eylemişler

Yüce dağların kıcısı Zor olur kardeş acısı Öldüren de adam olsa Gecelerin kör böcüsü

Nesini diyem nesini Kim bulmuş kanlı fesini Gökte melekler işitmiş Hüseyininin sesini

Toygun babam oğlu toygun Boyu da kendine uygun Mavi cepken sırma salta Düşmanlara vermiş soygun

Kanlı kime güveniyor Kardeş donun ağarıyor Dışarı çık kele Fadik Adı tatlım çağırıyor

Hüseyinin çatık kaşı Tabuta sığmıyor döşü Bugün ulu bayram günü Mehmet Ali sık yoldaşı

268

Sığın Geyik.

Kıçı Karla karışık yağın küçük buz tanelerine kıcı denir. Bir türkünden: "Engine kar yağar, yükseğe kıcı," Başka bir türkü: "Kıcılı boranlı bizim dağımız."

Don Giyit, elbise, giysi.

Toygun Kabadayı, görkemli.

Döş Göğüs.

269

Ağıt Dizini

Ahmedin Ağdı 68

Ahmedin Ağdı 175

Ahmedin Ağdı 237

Akarca Alinin Ağdı 194

Alinin Ağdı 164

Anisin Ağdı 181

Ansa Gelinin Ağdı 239

Anşanm Ağdı 198

Avşar Beylerinden Terkeşlioğlunun

Ağdı 155 Battalın Ağdı 113 Bayramın Ağdı 154 Bebek Ağdı 70 Bey Kızının Ağdı 266 Beyazıt Oğlu Hacı Beyin

Ağdı 152 Boz Ömerin Ağdı 109 Deli Hacmin Ağdı 79 Deli Memedin Oğlu Kara Bekirin

Ağdı 253 Duranın Ağdı 230 Durdu Beyin Ağdı 98 Durdu Beyin Ağdı 168 Durdu Beyin Ağdı 244 Eminenin Ağdı

72 Eminenin Ağdı 207 Fatmahnın Ağdı 211 Gelinin Ağdı 101 Gök Celilin Ağdı 200 Gurbet Ağdı 90

Hacı Beyin Ağdı 107

Hacı Beyin Ağdı 144

Hacı Beyin Ağdı 159

Hacı Durdu Ağanın Ağdı 138

Hacı Hüseyin Efendinin Ağdı 136

Hacı Osmanm Ağdı 166

Hacı Velinin Ağdı 73

Hacı Yusufun Ağdı 189

Hacının Ağdı 88

Hacının Ağdı 89

Hacının Ağdı 129

Haçça Gelinin Ağdı 84

Halbırm Ağdı 77

Halilin Ağdı 179

Hasanın Ağdı 156

Hayriyenin Ağdı 241

Hürü Oğlunun Ağdı 196

Hürünün Ağdı 191

Hüseyinin Ağdı 75

Hüseyinin Ağdı 268

İbiş Ağanın Ağdı 187

İbişin Ağdı 216

İbrahimin Ağdı 209

İnce Arabm Ağdı 260

İnce Hacmin Ağdı 111

İsmail Ağanın Ağdı 149

İsmailin Ağdı 214

İsmetin Ağdı 177

Kara Mehmedin Ağdı 93

271

Karanın Ağdı 115
Kavuklu Ali Ağanın Ağdı 245
Kıçıkırığın Ağdı 251
Kozanoğlunun Ağdı 66
Körün Oğlunun Ağdı 204
Köse Ağanın Ağdı 145
Kuduzun Oğlu Mehmet Çavuşun Ağdı 96
Kumarlı Köyünden Halilin Ağdı 125
Ladıflarm Ağdı 64
Mahmut Beyin Ağdı 91
Mahsen Kahyanın Ağdı 185
Medinenin Ağdı 234
Mehmet Beyin Ağdı 103
Mehmet Beyin Ağdı 105
Memedin Ağdı 174
Memedin Ağdı 223
Memisinin Ağdı 92
Molla Bekirin Kızı Meryem Hatunun Ağdı 255
Molla Kerimin Ağdı 225
Mustafa Ağanın Ağdı 99
Mustafa Ağanın Ağdı 131
Müftünün Ağdı 133
Osman Paşanın Anası Höşede Hatunun Ağdı 134
Osmanm Ağdı 94
Poyrazın Ağdı 117
Poyrazoğlunun Ağdı 147
Recebin Ağdı 213
Reşidin Ağdı 203
Rumlu Alinin Ağdı 242
Sarı Ahmedin Ağdı 81
Selverin Ağdı 227
Solağın Oğlunun Ağdı 183
Süleyman Ağanın Ağdı 247
Süleyman Ağanın Ağdı 258
Süleymanın Ağdı 202
Sıtil Hocanın Ağdı 262
Terkeşlioğlunun Ağdı 232
Terkeşlioğlunun Ağdı 264
Topuzun Ağdı 170
Vay Anam Kurasının Ağdı 161
Veli Efendinin Ağdı 249
Yaycıoğlu İbrahim Ağanın Ağdı 141
Yemen Ağdı 62
Zülfıkar Oğlu İbiş Ağanın Ağdı 86
272
YAPI KREDİ YAYINLARI / YAŞAR KEMAL BÜTÜN ESERLERİ
— Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana - Bir Ada Hikayesi 1
Karıncanın Su içtiği - Bir Ada Hikayesi 2
Tanyeri Horozları - Bir Ada Hikayesi 3
ince Memed 1
ince Memed 2
ince Memed 3
ince Memed 4
Ortadirek-O30/n Öte Yüzül -Yer Demir Gök Bakır - Dağın Öte Yüzü 2
Ölmez Otu - Dağın Öte Yüzü 3
—Demirciler Çarşısı Cinayeti - Akçasazın Ağaları 1
Yusuşuk Yusuf - Akçasazın Ağaları 2
Yağmurcuk Kuşu - Kimsecik 1
Kale Kapısı -Kimsecik 2
Kanın Sesi -Kimsecik3

Teneke
Binboğalar Efsanesi
Ağrıdaki Efsanesi
Hüyükteki Nar Ağacı
Yılanı Öldürseler
Deniz Küstü
Al Gözüm Seyreyle Salih
Kuşlar da Gitti
- F4ller Sultanı
Sarı Sıcak
Üç Anadolu Efsanesi
Çakırcalı Efe
|—İMuhun Gemisi - Bu Diyar Baştanbaşa 1 —Yanan Ormanlarda Elli Gün - Bu Diyar Baştanbaşa 2
Peri Bacaları - Bu Diyar Baştanbaşa 3
— Bir Bulut Kaynıyor - Bu Diyar Baştanbaşa 4
Allarım Askerleri
Baldaki Tuz
Ağacın Çürüğü
Ustadır Arı Zulmün Artsın
Ağıtlar
Gökyüzü Mavi Kaldı (S. Eyuboğlu ile)
Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor - Alain Bosquet ile Görüşmeler
Ayışığı Kuyumcuları / Albert Vidalie - Çevirenler: Thilda Kemal - Yaşar Kemal
YAPI KREDİ YAYINLARI / YAŞAR KEMAL BÜTÜN ESERLERİ
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
Sait Faik Abasıyamk
Semaver
Sarnıç
Şahmerdan
Lüzumsuz Adam
Birtakım insanlar
Kayıp Aranıyor
Havada Bulut
Havuz Başı
Kumpanya
Mahalle Kahvesi
Son Kuşlar
Alemdağ'da Var Bir Yılan
Karganı Bağışla
Mahkeme Kapısı Peter Ackroyd
Chatterton
İngiliz Müziği Gilbert Adair
Kapalı Kitap
Kulenin Anahtarı Adalet Ağaoğlu
Romantik - Bir Viyana Yazı
Yazsonu
Ölmeye Yatmak
Bir Düğün Gecesi
Hayır
Geçerken
Toplu Oyunlar I, II, III
Karşılaşmalar
Başka Karşılaşmalar
Öyle Kargaşada Böyle Karşılaşmalar
"Fikrimin İnce Gülü"
Üç Beş Kişi
Ruh Üşümesi
Göç Temizliği
Gece Hayatım
Toplu Öyküler I

Toplu Öyküler II Samet Ağaoğlu
Bütün Öyküleri Cem Akas
Suç ve Ceza
ise, Ki Değil
Olgunluk Çağı Üçlemesi Balığın Esir Düştüğü Yer Sönmemiş Kireç Oyun imparatorluğu Gülten Akın
Toplu Oyunlar Sabahattin Kudret Aksal
Öyküler
Oyunlar
Denemeler, Konuşmalar Ömer Asım Aksoy
Türkçe Bir Hayat Hulki Aktunç
Bir Çağ Yangını
Son iki Eylül
Erotologya? - Bir Türk Erotologya'sına Giriş için Denemeler
Toplu Öyküler I
Toplu Öyküler II Sabahattin Ali
Değirmen
Sırça Köşk
Yeni Dünya
Kağrı, Ses, Esirler (Oyun)
Kürk Mantolu Madonna
içimizdeki Şeytan
Markopaşa Yazıları ve Ötekiler
Kuyucaklı Yusuf
Çakıcı'nın ilk Kurşunu Çetin Altan
Şeytanın Gör Deddiği
Kalem Bahçelerinden Yedi Hayat
Kadın, Işık ve Ateş
Kavak Yelleri ve Kasırgalar Metin Altıok
Şiirin ilk Atlası Selçuk Altun
"Yalnızlık Gittiğin Yoldan Gelir"
"Bir Sen Yakınsın Uzakta Kalınca" Nuru İlhan Ataç
Günlerin Getirdiği - Sözden Söze
Karalama Defteri - Ararken
Diyelim-Söz Arasında
Okuruma Mektuplar - Prospero
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
Walter Benjamin
Tek Yön
Bin Dokuz Yüzlerin Başında
Berlin'de Çocukluk İlhan Berk
El Yazılarına Vuruyor Güneş
Uzun Bir Adam
Inferno
Kanatlı At
Logos
Poetika Niyazi Berkes
Asya Mektupları Thomas Bernhard
Odun Kesmek
Bitik Adam
Eski Ustalar
Ses Taklitçisi Louis De Bernieres
Yüzbaşı Corelli'nin Mandolini Yves Bonnefoy
Olasılık Dışındaki Aydın Boysan
Yüzler ve Yüreklere
İstanbul'un Kuytu Köşeleri Louis Breger
Freud - Görüntünün Ortasındaki Karanlık Cihat Burak
Cardonlar
Yakutiler
Zenci Kalınız! Sevim Burak

Ford Mach I
Yanık Saraylar
Sahibinin Sesi Michel Butor
Michel Butor Üstüne
Doğaçlamalar A.S. Byatt
Çeşm-i Bülbülün içindeki Cin Julio Baquero Cruz
Mezbahanın Mimarisi Italo Calvino
Görünmez Kentler
Palomar Anton Çehov
Yeni Bulunmuş Hikâyeler
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
Günce (2 cilt)
Söyleşiler
Dergilerde Yusuf Atılgan
Aylak Adam
Anayurt Oteli
Canistan
Bütün Öyküleri Ece Ayhan
Morötesi Requiem
Başbozuk Günceler
Aynalı Denemeler
Dipyazılar
Sivil Denemeler Kara
Hay Hak! Söyleşiler
Bir Şiirin Bakır Çağı Semih Balcıoğlu
Önce Çizdim, Sonra Yazdım Tuna Baltacıoğlu
Yeni Adam Günleri
Savaş içinde Barış Selçuk Baran
Güz Gelmeden Roland Barthes
S/Z Enis Batur
E/Babil Yazıları
Yazının Ucu
Bu Kalem Melun®
Bu Kalem Bukalemun
Aciz Çağ - Faltaşları
İssız Dönme Dolap
Acı Bilgi
Smokinli Berduş
Kum Saatından Harfler
Başka Yollar Taner Baybars
Uzak Ülke:
Bir Kıbrıs Çocukluğu Vüs'at 0. Bener
Dost - Yaşamasız
Bay Muannit Sahtegi'nin Notları
Siyah - Beyaz Yiğit Bener
Eksik Taşlar
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
Evliya Çelebi
Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: istanbul (2 cilt) Asaf HSlet Çelebi
Bütün Yazıları Ayşegül Çelik
Korku ve Arkadaşı Burçak Çerezcioglu
Mavi Saçlı Kız Osamu Dazai
Batan Güneş
Mor Bir Serserinin Gezi Notları Gilles Deleuze - Félix Guattari
Kafka-Minör Bir Edebiyat için Osman Deniz
Parola Harbiyeli Aldanmaz Oğuz Demiralp
Okuma Defteri
Kutup Noktası
Kör Okur Mehmet H. Doğan
Şiir ve Eleştiri

Tekrarın Tekrarı
Şiir, Bugün
Alçak Uçuş Ahmet Muhip Dranas
Yazılar Sezer Duru - Orhan Duru (haz.)
O Pera'daki Hayalet İlhan Durusel
Karakalem Requiem Ferit Edgü
Doğu Öyküleri
Yazmak Eylemi
Seyir Sözcükleri
Kimse
O / Hakkari'de Bir Mevsim
Av
Çılgılık
Tüm Ders Notları
Bir Gemide
Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı
işte Deniz, Maria
ilk Öyküler Kaçkınlar / Bozgun / Devam
Şimdi Saat Kaç
Tuncer Erdem
Hayalifener Moris Farhi
Yabanda Yolculuk William Faulkner
Absalom, Absalom!
Kurtar Halkımı Musa Max Frisch
Stiller Beşir Fuad
Şiir ve Hakikat Memet Fuat
Duyumsanmayan Karanlık Füzruzan
Berlin'in Nar Çiçeği
Gül Mevsimidir
Parasız Yatılı
Balkan Yolcusu
Gecenin Öteki Yüzü
Kırkyedi'liler
Benim Sinemalarım
Kuşatma
Redife'ye Güzelleme
Yeni Konuklar
Ev Sahipleri
Sevda Dolu Bir Yaz Adale Geras
Troya'da Aşk Akşit Göktürk
Çeviri: Dillerin Dili
Ada
Okuma Uğraşı
Sözün Ötesi Eser Gürson
Edebiyattan Yana Hermann Hesse
Narziss ve Goldmund
Boncuk Oyunu
Bozkırkurdu
Gertrud
Rosshalde Doğan Hızlan
Saklı Su
Güncelin Çağırısı
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
Mavi Bereli
Şiir Çilingiri
Düzyazı Ayracı
Yalnızlık Kahvesi
Edebiyat Dönencesi Sidik Hidâyet
Aylak Köpek

Diri G  m  len
Vejetaryenliğin Yararları
Hacı Aga
    Damla Kan
K  r Baykuş
Alacakaranlık Kurt Hofmann
Thomas Bernhard'la Konuşmalar Park Honan
Shakespeare: Bir Yaşam Vecihi Hürkuş
Bir Tayyarecinin Anıları MeldS Kaptana
Ben Bir Bizans Bahçesinde B  y  d  m Seyfi Karaba  
Dede Korkuda Renkler Güneş Karabuda
indim Zaman Bahçesine
Zaman Bahçesinden Portreler
Zoraki Randevular Parkı Şadan Karadeniz
  l  ms  z Adagio'lar Anna Kavan
Buz Hamdi Koç
  ocuk   l  m     arkıları
Melekler Erkek Olur
Çiçeklerin Tanrısı UĞur KOKden
Geçmişe Açılan Pencere
D    lerin Günbatımı
Uzun Gecenin Tutsakları - Bariş Derneği Cezaevi Günlüğü (1982)
Kuğ  lar, Kanallar, Salkıms  Ğ  tler Onat Kutlar
ishak D.H. Lawrence
Lady Chatterley'in Sevgilisi
Jean Leproux
Renee Vivien'den
Kerimeye Mektuplar Amin Maalouf
  l  mc  l Kimlikler
Semerkant
Afrikalı Leo
Tanios Kayası
Yüzüncü Ad
Doğunun Limanları
Uzaktan A  k Jamal Mahjoub
Raşid'in Dürbünü Nasuh Mahruki
Bir Hayalin Peşinde - Yedi Zirveler
Bir Dağcının Güncesi
Everest'te ilk Türk
Asya Yolları, Himalayalarve   tesi Giorgio Manganelli
Düzyazının ince Sesi
Okumanın Tarihi Nezihe Meri;
Korsan   ıkmazı
Yandırma
Toplu   yk  ler 1
Toplu   yk  ler 2
Toplu Oyunlar Gustav Meyrink
Golem İlhan Mimar  Ğ  lu
New York Kapı Dışı Sanatı Robert Musil
Ya  arken Açılan Miras Rauf Mutluay
Sebiller Su Vermiyor Fethi Naci
Türk Romanında   l    t Sorunu Eleştiri Günlüğü- 1(1980-1986)
Gücünü Yitiren Edebiyat Eleştiri Günlüğü - 11(1986-1990)
Roman ve Yaşam - Eleştiri Günlüğü -(1991-1992)
"Dünya Bir G  lgeliktir"
YAPI KREDİ YAYINLARI
EDEBİYAT
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
Reşat Nuri'nin Romancılığı Sait Faik'in Hik  yeciliği Emin Nedret i  li (haz.)
Şevket Rado'ya Mektuplar Behçet Necatigil

Ertuğrul Faciası Bütün Radyo Oyunları Serin Mavi Düzyazılar 1 - 2 Mektuplar Ahmet Oktay
Gece Defteri
Şairin Kanı /Yazınsal Eleştiriler 1 -1954/2000 Anlatıların Aynası Emin özdemir
Dilin Öte Yakası Tezer özlü
Eski Bahçe Eski Sevgi Yaşamın Ucuna Yolculuk Çocukluğun Soğuk Geceleri Kalanlar
Zaman Dışı Yaşam Mahir öztaş
Ruh ikizini Arar Soğuma Korku Oyunu Ay Gözetleme Komitesi Bir Arzuyu Beslemek Orhan Pamuk
istanbul-Hatıralar ve Şehir Georges Perec
Yaşam Kullanma Kılavuzu Doğdum Robert Pinget
Fantoine ile Agapa Arasında Sorgulama Mösyö Songe Jan Potocki
Hafız'ın Yolculuğu Marcel Proust Çiçek Açmış
Genç Kızların Gölgesinde Guermantes Tarafı Mahpus Sodom ve Gomorra
Swann'lann Tarafı Albertine Kayıp Yakalanan Zaman Şevket Rado
Sözün Gelişi Alain Quella - Villeger Pierre Loti:
Gezegen Seyyahı Oliver Sacks
Karisını Şapka Sanan Adam Sesleri Görmek Renkkörleri Adası Uyanışlar J.D. Salinger
Franny ve Zooey Çavdar Tarlasında Çocuklar Dokuz Öykü
Yükseltin Tavan Kirişini Ustalar... Ayşe Sarısayın
Çok Şey Yarım Hâlâ Bruno Schulz
Tarçın Dükkânları Isaac Bashevis Singer Toplu Öyküler Meşuga Philippe Sollers
Stüdyo Luan Starova
Keçiler Dönemi Babamın Kitapları Mine Söğüt
Adalet Cimcoz - Bir Yaşamöyküsü Denemesi Beş Sevim Apartmanı Cemal Süreya
Şapkam Dolu Çiçekle ve Şiir Üzerine Yazılar
Günler
"Güvercin Curnatası" Konuşmalar,
Soruşturma Yanıtları Onüç Günün Mektupları Ferhan Şensoy
FerhAntoloji Levent Şentürk
işaretname ve intermezzo Viktor Şklovski Zoo
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT
Ülkü Tamer
Yaşamak Hatırlamaktır
Alleben Öyküleri Ahmet Hamdi Tanpınar
Mahur Beste
Beş Şehir
Huzur
Saatleri Ayarlama Enstitüsü
Yahya Kemal
Mücevherlerin Sırrı
Edebiyat Dersleri
Bütün Öyküleri Elçin Tapan
Ben Mutlu Bir Down Annesiyim
Devam Eden Hikâyemiz Ali Teoman
Pervaneler
Uykuda Çocuk Ölümleri Semih Tezcan
Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar Aslı Tohumcu
Abis Meral Ataç Tolluoğlu
Babam Nurullah Ataç Mahmud Nedim bin Tosun
Aşçıbaşı Vedat Nedim Tör
Yıllar Böyle Geçti Ahmet Nedim Servet Tür
Nevhîz'in Günlüğü ibn Tufeyl - ibn Sina
Hay Bin Yakzan Bedrettin Tuncel
Seçme Yazılar Ayfer Tunç
Aziz Bey Hadisesi
Mağara Arkadaşları
Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek
Taş-Kâğıt-Makas Güven Turan
Yazıyla Yaşamak
Düş Günler

Üçlü

YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT

Hesabali Turan

Bir Eğitiminin Öyküsü Serdar Turgut

Şahsi Bir New York Biyografisi Cahit Uçuk

Bir imparatorluk Çökerken... Anılar

Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar -Silsilename I

Yıllar Sadece Sayı - Silsilename II Faruk Ulay

Amber

Beldeler Kitabı

Tuhaf insanlar Zamanı Kemal Uluer

Başucumda Hayat -

Mutlu Bir Ölümün Güncesi Mîna Urgan

Virginia Woolf

D.H. Lawrence

Bir Dinozorun Anıları

Bir Dinozorun Gezileri Tomris Uyar

ipek ve Bakır

Güzel Yazı Defteri

Gündökümü I - Bir Uyumsuzun Notları

Gündökümü II - Bir Uyumsuzun Notları

Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi Artun Unsal

Benim Lokantalarım

Kâmil ile Meryem'e Dair Fikret Ürgüp

Dosdoğru Günlük Orhan Veli

Şairin işi - Yazılar, Öyküler, Konuşmalar Bern Witte

Walter Benjamin Hüseyin Cahit Yalçın

Tanıdıklarım Murat Yalçın

Aşkımumya

Hafif Metro Günleri

ima Kılavuzu

YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT

Sadık Yalsızuçanlar

Sırlı Tuğlalar Mehmet Yaşın

Soydaşınız Balık Burcu

Kozmopoetika - Yazılar, Söyleşiler,

Değünler (1978-2001) Stefanos Yerasimos

Sultan Sofraları -15. ve 16. Yüzyılda

Osmanlı Saray Mutfağı Şiir Erkök Yılmaz

Abdullah'ın Ablası

Enayi Bir Aşk İbrahim Yıldırım

Biçkın ve Orta Halli - Cinayet, Ülke, Cinnet

Tahsin Yücel

Yazın, Gene Yazın

Alıntılar

Tartışmalar

Söylemlerin içinden

insanlık Güldürüsünde Yüzler ve Bildiriler

Yazının Sınırları

Yapısalcılık

Salaklık Üstüne Deneme

Yüz ve Söz

Binbir Gece Masalları (8 cilt)

YAPI KREDİ YAYINLARI / EDEBİYAT

YAPI KREDİ YAYINLARI / ŞİİR

Sait Faik Abasıyanık

Şimdi Sevişme Vakti ve Diğer Şiirleri Mim Kaf Agayef

Nüzüllü Şiirler Nazmi Ağıl (haz.)

John Ashbery- Profil Gülten Akın

Şiir Üzerine Notlar

Toplu Şiirler i-1956-1976
Toplu Şiirler II-1979-1998
Şiiri Düzde Kuşatmak
Uzak Bir Kıyıda Sabahattin Kudret Aksal
Şiirler 1938-1993
Batık Kent Hulki Aktunç
Fırac (1989-1999) Sabahattin Ali
Bütün Şiirleri Al ova
Dizeler (2001-1973) Şavkar Alînel
Soğuğa Açılan Kapı: Şiir Üsiüne Yazılar Metin Altıok
Bir Acıya Kiracı - Bütün Şiirler John Ash
Selected Poems / Seçme Şiirler
The Anatolicon /Anatolikon Ömer Aygün
Taş Gün Ece Ayhan
Bütün Yort Savul'lar!
Toplu Şiirler (1954-1997) Suphi Aytimur
incedir Derincedir İlhan Şevket Aykut
Kılıç Artığı Ingeborg Bachmann
Toplu Şiirler Enis Batur
Doğu - Batı Dîvanı
Seyrüsefer Defteri
Râbia Hatun "Tuhaf Bir Kıyâmeî'+Kırkbir Şiir
Papirüs, Mürekkep, Tüy
Seçme Şiirler 1973-2002 İlhan Berk
Asılı Eros- Çeviri Şiirler
Kült Kitap
Eşik
Aşk Tahtı
Akşama Doğru
Galata
Pera
Toplu Şiirler Paul Claudel
Japon Yelpazeleri için Yüz Tümce E. E. Cummings
Profil Asaf Halet Çelebi
Bütün Şiirleri Nuri Demirci
Soldan Dördüncü Aralık Ahmet Muhip Diranas
Şiirler Mehmet H. Doğan (haz.)
Yüzyılın Türk Şiiri Antolojisi (3 eli!) Gunnar Ekelöf
Emgion Prensi için Divan Seçme Şiirler Metin Eloğlu
Bu Yalnızlık Benim
Toplu Şiirler (1951-1984) Seyhan Erözçelik
Kitaplar-Toplu Şiirler (1980-2003) Ebubekir Eroğlu
Berzah - Toplu Şiirler 68/98 Hüseyin Ferhad
Kılıç ipekte Smanır - Toplu Şiirler
(1982-2000) Fıruö
Sadece Ses Kalıcıdır Fıruzan
Lodoslar Kenti Louise Glück
Seçme Şiirler Ahmet Güntan
ilk Kan.
ikili Tekrar. Talât Sait Halman (Haz.)
Eski Mısır'dan Şiirler Sadık Hidayet
Hayyam'ın Teraneleri Ted Hughes
Doğumgünü Mektupları Mustafa Irgat
Ait'siz Kimlik Kitabı
YAPI KREDİ YAYINLARI / ŞİİR
YAPI KREDİ YAYINLARI / ŞİİR
Ernst Jandl
Daha iyisi Saksofon Richard McKane
Coffeehouse Poems / Kahvehane Şiirleri Sefa Kaplan
Londra Şiirleri Yahya Kemal

Kendi Gök Kubbemiz
Eski Şiirin Rüzgârıyla Birhan Keskin
Yeryüzü Halleri Tuna Kiremitçi
Akademi Karl Krolow
Dünyanın işaretleri Ercümen Behzad Lâv
Bütün Eserleri Lermontov
Profil Pierre Louys
Bilitis'in Şarkıları James Lovett
O İstanbul - Ey İstanbul Lale MÜldür
Saatler /Geyikler
Anemon / Toplu Şiirler 1988 -1998 Behçet Necatigil
Bile /Yazdı
Şiirler Ahmet Oktay
Toplu Şiirler (1963-1991)
Hayalet Övgü Hüseyin Peker
Ateşin Zilleri - Toplu Şiirler (1965-2003) Jacques Prévert
Sözler Mehmed Rauf
Siyah inciler Theodore Roethke
Rüzgâr için Sözler Işıl Saatçioğlu (Haz.)
İtalyan Hermetik Şiiri Antolojisi Seferis
Profil Ahmet Soysal
Arzu ve Varlık- Dağlarca'ya Bakışlar
Cemal Süreya
Yürek ki Paramparça - Çeviri Şiirler
Sevda Sözleri Ungaretti
Profil Ülkü Tamer
Yanardağın Üstündeki Kuş
Çağdaş Latin Amerika Şiiri Antolojisi Mehmet Taner
Küflü Şimşek
Veda Vezinleri Ahmet Hamdi Tanpınar
Şiirler OğuzTansel
Dağı Öpmeler Tagore
Profil Tuğrul Tanyol
Toplu Şiirler (1971-1995)
Büyü Bitti Hakan Toker
Mavikara Güven Turan
Toplu Şiirler (1963-1993)
101 Bir Dize
Gizli Alanlar
iz Sürmek
Görülen Kentler
Cendere Mehmet Mümtaz Tuzcu
Yazöte-Toplu Şiirler 1971/1998 Turgut Uyar
Büyük Saat-Bütün Şiirleri Orhan Veli
Bütün Şiirleri
Çeviri Şiirler Eyüp Yaşar
Kimsesizlik ikilisi Mehmet Yaşın
Adı Kayıplar Listesinde Levent Yılmaz
Son Ülke Necmi Zekâ
Yavru Aslan'dan Konu Komşu'ya (1981-2001)
YAPI KREDİ YAYINLARI
ŞİİR
İSTANBUL
ORHAN KEMAL . İt HALK KÛTÜ^NES,
YAS____
KnnnNn
- Rî
Kayıt No: U5 55 g
KİTAP CEBİ

Ölüme karşı etkin bir direniş olan ağıt, insanoğlunun ölümle yüz yüze geldiğinde duyduğu şaşkınlığı, korkuyu ve inanmazlığı dayanılır kılma çabasının sonucudur. Bin yıllardır yakılan ağıtlar, Anadolu'da da çok büyük bir çeşitlilik ve zenginlik gösterir. Yaşar Kemal'in Çukurova bölgesinden ve Toroslar'dan derlediği pek çok ağıt, Ağıtla'da bir araya geliyor.

"Gözümüzün önüne, bir deri bir kemik köylü delikanlının biri çıkacak. Adı Kemal Sadık Göğçeli, Hemite köyünden gelmedir. Dağ bayır dinlemez, köyünden, dağ köylerinden, obalardan, ovalardan, kasabalardan, ikide bir de kopup gelir Adana'ya, çöker önümüze, ağıtlar, türküler, destanlar serer buruşuk sarı kağıtlar üstüne yazılmış. Peki, nereden toplamıştır bunları? Anadolu bacılarının hep birlikte yaktıkları ağıtların yazıcılığı yapıyordu, bu zorunluluğu duyuyordu, esnek ve kararlı yazısı ile. O hızla kopup geliyordu tabana kuvvet, sanki kaderi ile kaderimiz buna bağlıymışçasma. Önümüze serdiği söz dizileri, Çukurova kadınlarının ölüm karşısında uyaklı sözleri, bağırtıları, dövünmeleri idi. Sanki ölenin, vurulanın, ezilenin, (...) ırgatı, işçisi, yarıcısı ile büyük değişimlerin içinde bulunan Çukurova'nın avaz avaz ağıtlarından sorumluydu bu çocuk."

Abidin Dino, Milliyet Sanat

Kapaktaki Resim: Abidin Dino